

ప్రతిష్ఠాపక సంస్థ

హరి
శ్రీ
శ్రీ సరస్వతీ వసు

ఉ ప ని ష త్స థ

రణ తేన కత ప్రశ్నోపనిషత్తులు

మూలతాత్పర్య సహితము

మొదటి భాగము

Acc. No. 24522

పురుషోత్తమ విజ్ఞాన సంస్థానం - A CORPORATION
Trustees of the Trust

MAR 1999



24522

24522

చర్ల గణపతిశాస్త్రి

వెం. : రూ. 20-00

నాల్గవ ముద్రణము
1988

ప్రతులు - 500

హక్కులు రచయితవి

వెల : రూ॥ 20-00

1988/11/10
(ప్రచురితం)

వ్రాతులకు :

డా॥ చర్ల మృదులకుమారి

చర్ల గణపతి శాస్త్రి

32, కిర్లంపూడి లే-ఔట్

విశాఖపట్నం - 530 023

Phones : 575098, 539841

ముద్రణ :

లలిత ఆర్టు ప్రెస్

టౌన్ హాల్ రోడ్డు

విశాఖపట్నం - 1

ఒక విన్నపము

బ్రహ్మశ్రీ చర్ల గణపతిశాస్త్రిగారిని గురించి తెలియనివారు విశాఖ వద్దకు లేరనవచ్చును. ఎందుకన వారు సంగీత సాహిత్యాది సభలు ఎప్పుడు ఎక్కడ జరిగినా, ఆహ్వానించినా, ఆహ్వానించకపోయినా వెళ్ళేవారు, అందరిని సాదరంగా పలుకరించి మాట్లాడేవారు. శ్రీ చర్ల గణపతి శాస్త్రిగారు అనేక సంస్కృత గ్రంథములను తెనుగువారికి తేటపరచుట కొరకు అనువదించేరు. వేదవిజ్ఞానమును గ్రంథమును రచించి వేద స్వరూపమును తెలియజెప్పారు. ఋగ్వేద సంహితను రచించి వేద మంత్రార్థములను వివరించారు. అట్లే దశోపనిషత్తులను మూల మంత్ర సహిత తాత్పర్యములతో విశదపరచారు.

ఆ ఉపనిషత్తులను వారు నాల్గు భాగములుగా విభజించారు. 1. ఈశ, కేన, కఠ, ప్రశ్నోపనిషత్తులను మొదటి భాగముగా అనువదించేరు. ప్రస్తుతమునకు ఈ మొదటి భాగము 4వ ముద్రాకు నోచు కున్నది. అంతకు ముందు ప్రకటించిన పుస్తకములో పద్యములు కూడ నున్నవి. ప్రస్తుతమున ఈ పాత్రములో పద్యములు తీసివేయబడినవి. అర్థ తాత్పర్యములుండగా పద్యములెందుకని చాలమంది అడిగి ఉండుట చేత పద్యములను తొలగించితిమి. పద్యములపై ఆసక్తి కలిగినవారు అందుకుగాను మమ్ములను క్షమింతురు గాక.

శ్రీ చర్ల గణపతిశాస్త్రిగారి పుస్తక ముద్రాదాది వ్యవహారములు వారి కుటుంబ సభ్యులు కొనసాగించుచుండుట సంతోషకరమైన విషయము. త్వరలో బ్రహ్మ మీమాంసా దర్శనము కూడ మరల అచ్చయి ప్రజల ముందునకు రాజోపుచున్నది. అంతేగాక మిగిలిన ఉపనిషత్తులు గూడ ముద్రింపించి అందించుటకు శ్రీ శాస్త్రిగారి కుటుంబ సభ్యులు సంసిద్ధులై యున్నారు.

ఇట్లు

భక్తజన సేవకుడు

కోపలై రామమూర్తి

రూపమైన సంసారవృత్తి ధర్మములను, ఉపనిషత్తులు మోక్షరూపమైన సంసారనివృత్తి ధర్మములను బోధించును. ఇంకను ధర్మబోధకమగు విద్యుల వివరమిటఁ దెలిసికొనుట యావశ్యకము గాన వాని వివరము ఇటఁ దెలుపఁబడుచున్నది.

వృత్తి నివృత్తి రూపధర్మములను బోధించు విద్యలు వదునానాగు 1. ఋగ్వేదము, 2. యజుర్వేదము, 3. సామవేదము, 4. అథర్వణ వేదము, 5. శిక్ష, 6 కల్పము, 7. వ్యాకరణము, 8. నిరుక్తము 9. ఛందస్సు, 10. తోతిషము, 11. పురాణములు, 12. న్యాయము, 13. మీమాంస, 14. ధర్మశాస్త్రములు మొదటి నాలుగింటిని వేదములందురు శిక్ష మొదలైన యాఱు వేదాంగములు. ఉపపురాణములును పురాణముల లోనివే, వైశేషిక ధర్మనము న్యాయశాస్త్రములోనిదే వేదాంతము మీ మాంసలోనిదే మహాభారత, రామాయణ సాంఖ్య పాతాంజల పాశుపత నైషధములు ధర్మశాస్త్రముల లోనివే. ఇవి యన్నియు సాక్షాత్తుగాఁ గాని వరంవరగాఁ గాని భగవంతునినె తెలుపును. ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వవేదము, అర్థశాస్త్రము అను నీ యుపవేదములు వేదాం తర్గతములే. ఇవియన్నియుఁ బరమేశ్వరుని గూర్చి చెప్పదర్శనములు గాన వీనిని అస్త్రీక ధర్మనము లందురు.

దేవుఁడు లేఁడు అని చెప్పుచు వాస్తవికధర్మనములు భిన్నభిన్న ములుగా నున్నవి. "సర్వము శూన్యము" అని మాధ్యమికులును, "సర్వ విజ్ఞానములు క్షణికములు" అని యోగాచారులును, 'ఆయావస్తువుల' జ్ఞానములను బట్టి బాహ్యవస్తువు లున్నవని యూహించఁ బడుచున్నది గాని యవి క్షణికములు అని సాక్షాత్తులును, 'బాహ్య వస్తువులు' గనిపించుచున్నవి గావున ఉన్నవి, అని నశించుచున్నవి క్షణిక ములు' అని వైశేషికులును, "దేహము అత్యయునొకటి, అత్య పేలుగ లేదు" అని చార్వాకులును, "దేహ మెంత పరిణామము గలదో అంతే వరి

మనముగలిగి యాత్మ" యని దిగంబరులును అనేక విధములుగాఁ జెప్పిరి, అవి వేదబాహ్యము లగుటయేకాక పురుషార్థములకు శానయోగిం వను కాన అవి యాదరింపఁ దగినవి గావు.

'అనుర్యా నామ తేలోకాః అంధేన తమసాఽఽవృతాః

తాంస్తే ప్రీత్యాఽభిగచ్ఛంతి, యే కే చాత్మహస్ జనాః"

అనియు ఆత్మను నిరసించు పైవారి మతమును ఈశావాస్యోపనిషత్తులోని (చూ. కాత్వర్యము ఈశ, 3) మూఁడవమంత్రము నిరసించు చున్నది.

మఱి వేదములు ఖౌరుషీయములూ అశౌరుషీయములూ యను విషయమును గూర్చి యిచ్చట వారివారి యాశయానుసారము దెలిపెదను, "చతుర్ముఖుని హృదయంబున ఉంకారనాదము వ్యక్త మయ్యెను. ఆ ప్రదంబనార సహాయముచే బ్రహ్మ తన నాలుగు ముఖంబుల నుండి నాలుగు వేదములను కలుగజేసెను" అని వేదములు మానవుల నుండి గాత బ్రహ్మ ముఖము నుండి పుట్టినట్లు భాగవతాది పురాణములు చెప్పు చున్నవి.

'స్వయంభూ రేష భగవాన్, వేదో గీతః స్వయంభువా

శివాద్యాఋషి వర్యంతాః, శ్మరారోఽస్య న కారకాః"

భగవంతుఁడు తనకుఁ దానే పుట్టినవాఁడు అనఁగా జన్మ లేని వాఁడు. ఆ స్వయంభువుచేత వేదము గానము చేయఁబడినది. శివుఁడు మొదలుగా ఋషుల దలు వేదమును స్మరించినవారే గాని కర్తలుగారు అని శాస్త్రములును వేదముఁకు అశౌరుషీయత్వమునే యుద్ఘాటించుచున్నవి. "పైవల్లాదము, కాలావము, జనకుఁడు, కాశకము యాజ్ఞవల్క్యుఁడు, గార్గి, మైత్రేయి మొదలగు పురుషనామములు వేదములందుఁ గనిపి చుటచేతను, ఆపురుషులు జననమరణములు గలవారు గాన వారినిగూర్చి

చెప్పబడిన తత్తులును ఆ నిత్యపురుష నిర్మితములని చెప్పదగియుండుట
చేతను వేదములు పొరుషేయములే గాని యపొరుషేయములుగాను' అని
శంకరచుక్కని శబ్దము నిత్యము, 'ఆ శబ్దాకియగు వేదమును బదివిన
దర్శించిన యయా మునుల నామధేయములను బట్టి ఆయా వేదభాగము
లకు పైవలదాది నామములు గలిగెను. మఱి జనకుడు, యాజ్ఞవల్క్యుడు
మొదలగు పేర్లు తండ్రి మొదలగు నర్థములను బోధించు పుత్రున్నపద
ములే గాని తత్తత్పురుషనామధేయములు గావని సమాధానము చెప్పి
పూర్వమీమాంసయందు జైమిని మహర్షి వేదములు అపొరుషేయములే
యని సిద్ధాంతీకరించెను. మఱియు జ్ఞానమును బోధించుటకు అభ్యాయకా
రూపముగా ఆయాపేర్లు పెట్టి తృప్తి చెప్పెనేగాని యవి జనన మరణ సహిత
మానవ నామధేయములు గావనియు బుధులు చెప్పదురు. 'ధాతా-
యభాపూర్వ మకల్పయత్' "బ్రహ్మ పూర్వమువలెనే సూర్యవంద్రాదు
లను సృజించెను" యథర్తా వృతులింగాని నానారూపాణి పర్యయే.
దృశ్యంతే తాని తాన్వేవ గా . . . యుగాదిషు', ఋతువులు మాఱు
నపుడు పూర్వ ఋతుచిహ్నములగు పువ్వులు కాయలు వర్షములు ఎరడ
వలి మొదలగునవి తిరుగ తిరుగ వచ్చినవే వచ్చుచు వెట్లు గనిపించు
చున్నవో యట్లే యుగయుగ మందును అవ్యపంచభావములే తిరుగ తిరుగ
తలుగుచుండును" అని చెప్పి, వేదములను బూర్వపూర్వ యుగములం
దున్నవే తరువాత యుగములందును అనాదిగా వ్యక్తము లగుచుండునని
శాస్త్రములు దెలుపుచున్నవి. ఇట్లు వేదములు అపొరుషేయములని ప్రాచీన
శాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి.

ఇంక వేదములందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన విషయమును గూర్చి
కొలదిగఁ దెలిసికొందము నివృత్తిరూపమైన మోక్ష సాధమును
ఎక్కుటకుఁ నివృత్తిరూపమైన ధర్మము ధర్మముతో గూడిన

గావు. పశ్చిమాది భక్తులు నామరూపాది సహితమును సగుణము సగు
పరమేశ్వర రూపమును దర్శించినట్లు పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఈ
నిషత్తులు నిరుద రూపము నే ప్రధానముగ బోధించుచు సగుడోపాసన
ద్వారా ధ్యోపాసన చేయవలయునని చెప్పుచున్నవి. మానవులు తప్పక
కర్మలు చేయుచునే జీవించవలయు ననియు నిర్గుణ బ్రహ్మమును దన
స్వరూపమును బోధించుటకు గర్మలు సహకారు అనియు అందు దెలుపఁ
బడెను. సగుణరూపము నొంది తానొక అయా లోకములను జేరి గాని
యీ లోకమందెగాని క్రిమియుగా నా బ్రహ్మము పొంది ముక్తిని బొంద
వలయునని నిరూపించినవి.

పురుషుడు ఆత్మ బ్రహ్మము మొదలగు పదములు పరమేశ్వరునికిఁ
బర్యాయ పదములుగ ఉపనిషత్తులలో వాడఁబడినవి. పురుషుడనగా
హృదయమును పురమున శయనించువాఁడు. ఆత్మ యనగా అంతట
వ్యాపించినది. బ్రహ్మము అనగా బృహత్స్వరూపము గలది. ఈ నామ
ముల పుణ్యత్వ త్యక్తమైనను బట్టియు ఉపనిషత్తులందును, గీతాదులందును
బోధింపఁబడిన దానినిబట్టియుఁ జూడఁ బరమేశ్వరుఁడు నామరూపాదులు
లేనివాఁడును నామరూపాద్యతీత మహాచైతన్య శక్తియనియుఁ దెలియు
చున్నది. “నేనీ యోగశాస్త్రమును పూర్వము సూర్యునికిఁ జెప్పితిని,
సూర్యుఁడు మనువునకుఁ జెప్పెను” ఇత్యాది గీతా సూక్తులను బట్టి
శ్రీకృష్ణుఁడు తాను భోగదేహయుతుఁడు గాక నామరూపాద్యతీత శక్తి
స్వరూపుఁడని మనము గ్రహింపవలయును. కనుకనే యోగశాస్త్రము
భగవద్గీతయైనది. అయితే నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమునుండి నామ
రూపాదులు గలిగి భిన్న భిన్న రూపములు గల ప్రపంచ మెట్లుగలిగెనని
ప్రశ్న యుదయించు చున్నది. ఈ ప్రశ్న శ్వేతకేతువు తండ్రియైన
యుద్ధాలకుని అడుగఁగా అతఁడు “ఒక మణ్ణిపండు తెమ్మని, దానిని జీల్చి
యందును సూక్ష్మముగా నే న్న దెయిక పత్తిగింజను జీల్చి యందేమి
యున్నదో చూచి చెప్పుమనెను” శ్వేతకేతువు అనుజ్ఞిగింజను జీల్చి
యందేమి లేదనెను. అట్లు ఏమియు లేని సూక్ష్మము నుండి యంత పెద్ద
నణ్ణిచెట్టు ఏ విధముగా బయటదేటునో యట్లే నామరూపాదులు లేని
బ్రహ్మము నుండి నామరూపాదులు గల యీ ప్రపంచము (ఛందోగ్య

12-1-9) గలుగునని చెప్పెను. పరమేశ్వరుడు నామరూపాదులు లేని వాడు గనుకనే సర్వవ్యాపకుడును అనంత శక్తి యుక్తుడును అయి యున్నాడు. బ్రహ్మము సర్వ వ్యాపకమైనదని ఉద్ఘాటించు రుమారుడగు శ్వేతకేతువునకు చెప్పడలంచి "నీటిలో ఉప్పుగడ్డను గలుపుమని యా నీటిని పైని లోపల మధ్య అంతట రుచి చూచి యెట్లున్నదో చెప్పు" మనెను. అప్పుడు శ్వేతకేతువు నీరు అంతటను ఉప్పునగా మున్నదనెను. అప్పుడు నీటిలో గల నీటిలోని ఉప్పుగడ్డవలె ప్రపంచ స్వరూపముగా మాత్రమే తన స్వరూపాడగు పరమేశ్వరుడు అంతటను నిండి నామ రూపాది రహితుడై చైతన్యమయ్యుడై సర్వవ్యాపియై యుండెనని చెప్పెను.

అట్టి పరమేశ్వరునితో నైక్యయొందటకును శాశ్వతానందమును బొందుటకును సాధనములు ఉపనిషత్తులలోనే చెప్పబడెను. ధనమిది వ్యామోహము గలవా రివరమేశ్వరుని గాంచలేరని యుందే యుద్ధిష్ఠిరుని బడినది.

"న సాంపరాయః పరిభ్రాత బాలం

ప్రమాద్యంతం విత్తమోహేన మూఢం"

"ధనవ్యామోహముచే బ్రమాదపడువాని కీమోక్ష పదము ప్రతిభా సేంపదు."

"నాఽయ మాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో

న బహునాత్రతేన య మేపైష పృథితే తేన లభ్య

స్తస్యైష ఆత్మా విప్రదుతే తనూం స్వాం"

"ఈ యాత్మ వేదాధ్యయనము చేతగాని బుద్ధిచేతగాని లేవల బహు శాస్త్ర జ్ఞానముచేతగాని లభింపదు. ఈ యాత్మను అన్ని విధముల దర్శింపఁగోరువాడె దీనిని బొందును. వానికే యీ యాత్మ తన రూప మును వివరించును."

"నాఽవిరతో దుశ్శరీరా న్నాఽకాంతో నాఽసమాహితః

నాఽకాంతమనసో వాపి, ప్రజ్ఞానేనైవ మాప్నూయాత్"

దుష్టవ్యవర్తన నుండి మరలనివాడును, శాంతిలేనివాడును, నిశ్చలత్వము లేనివాడును, చంచలబుద్ధియును దీనిని బొందలేడు. అత్యజ్ఞానముచేతనే దీనిని బొందును.

“నవీ త్రేన తర్పణీయో మనుష్యః”

“మానవుడు ధనముచే దృష్టిపొందువాడు కాదు.”

అని యీ విధముగా కృతులు మనోవాక్యాయ కర్మలతో పవిత్రత శాంతి యున్న గాని ధనాది వ్యామోహములను వీడినగాని యా పరమానందమగు బ్రహ్మస్వరూపమును గాంచలేదని తెలుపుచున్నవి.

కాని శాశ్వతానంద స్వరూపమైన బ్రహ్మముతో నైక్యము పొందుటకు సోపానములగు ధర్మమును ధర్మముతోఁ గూడిన యర్థకామములను యథావిధిగ నాచరించుచు ఉపనిషత్తులలో బోధింపఁబడిన బ్రహ్మమును గాంచి క్రమముగా నిష్కాములై అక్షకాములై జనులు పరమ పురుషార్థమును నిత్యము నగు బ్రహ్మనందమును బొందుదురు గాక.

పిఠానపరిషత్తు
వాల్తేరు.

ఇట్లు
చర్ల గణపతిశాస్త్రి

పురుషులు రస సముద్రములు
పురుషులన్ పుణియుంచునట్టి సురలు మహర్షుల్
పురికిబడిన దువనిషత్సుధ
సతతం బది గోలువాధె సత్యానందుల్

నిత్య మనంత మనాద్యము
భృత్యంత ధ్నియ మఖిల లోకాశ్రయమున్
సత్యస్వరూప మవ్యయ
మత్యంతానందతత్త్వ మనయముఁ గొలుతున్.

తొలి నారాయణుఁ డాత్మ రూపమున నెందున్ క్షీరమధ్నాప్తి లీ
లలతై పాలమీఁగడ యటుల్ వ్యక్తైక్యతీన్ వొంది, ని
ర్మలనూకాశము, నందు గాలి, జ్వలనం బాపై, నటన్ నిరు నం
దిల, యన్నంబయు కీచియై వెలుఁగు నా యీశున్ పదా మ్మొక్కెదన్.

శ్రీనారాయణుడు వి
జ్ఞానధురీణుని సనేక శాస్త్రజ్ఞుఁ గవీ
శాసుని జనకు గురుఁ దలఁచి
జాను తెనుఁగునందు నువనిషత్సుధఁ గూర్తున్.

వివిధకృతులఁ బట్టి సుఖీల, విమల కమల
చర్ల బుద్ధనారాయణశాస్త్రి విదుల
మృదుల యను నాసుతులు నాంధ్రులెఱుఁగఁ దెనుఁగు
సలిపితిని చర్ల గణపతిశాస్త్రి నేను.

బాజననేయ సంహిత వనిషత్

వా

ఈశావాస్యోపనిషత్

(కుక్ల యజుర్వేదాంతర్గతా)

ఓమ్

శాంతిమంత్రః

పూర్ణ మదః పూర్ణ మిదం, పూర్ణ త్వాత్పర్ణ ముదవ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ, పూర్ణ మే వాతశిష్యతే.

ఆ బ్రహ్మ మంత్రం వ్యాపించినది. నామరూపసహితమైన యీ జగమును
అంతట వ్యాపించినది. ఆ పూర్ణమైన బ్రహ్మము నుండి పూర్ణమైన
జగము బయలుదేరుచున్నది. జగమునకు పూర్ణత్వమును గలిగించి
యా పూర్ణమైన బ్రహ్మమే మిగిలియున్నది.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః

— — —

ఓమ్

ఈశావాస్య మిదంసర్వం, యత్కించ జగత్త్వాం జగత్
తేన త్యక్తేన భుంజితాః, మాగృధః కస్య స్విద్ధనం.

1

జగతియందు మార్పుచెందు నిది యంతయుఁ బరమేశ్వరునిచే నిండి
యుండెను. దానిని త్యాగముచే నిన్ను రక్షించుకొనుము. దేనిని
గోరకుము. ఇది యెవరి ధనము?

సంస్కృతమున "ఈశావాస్య" అని మొదలు పెట్టఁబడుటచే ఈశా
వాస్యోపనిషత్తు అని పేరు వచ్చెను. అవిద్యను ఆజ్ఞానమును నశింపఁ
జేయునది గాన ఈపనిషత్తు అని వ్యుత్పత్తి.

కుర్వ న్మేవేహ కర్మాడి, జిజీవిషే చృతం సమాః

ఏవం త్వయి నాస్కదేతోఽస్మి, న కర్మ లివ్యతే నరే.

2

ఈ లోకమందు కర్మలు చేయుచునే నూరు సంవత్సరములు జీవించి గోరవలయును. మఱియొక మార్గము లేదు. ఇట్లు జీవించి గోరు నరుడవయిన నీకు ఆకుభకర్మములు అంటుకొనవు.

కర్మలు=అగ్ని హోతాది కర్మలని పూర్వులు, స్వస్వభావోచిత కర్మలని నవీనులు.

అసుర్యా నామ తే లోకాః, అంధేన తమసౌ వృతాః

తాం స్తే ప్రీత్యాభిగచ్ఛంతి, యే కే ఛాత్మహసో జనాః.

3

అజ్ఞానాంధకారముతో నావరింపబడిన యసుర్యము అను లోకములు గలవు. ఆత్మను నిరసించు జనులు చనిపోయిన పిదప ఆ లోకములకు పొందుదురు. కట్టెలు, బొగ్గులు, వత్తికంటె వేటుగా అగ్ని యున్నట్లు, దేహముకంటె వేటుగా ఆత్మ యున్నది. అది లేదని నిరసించువాడు స్థావరాదులైన యాసురజన్మలను బొందుదురని భావము.

లోకములు = చూడబడునవి అనగా అనుభవించబడునవి జన్మలని శంకరులు. అసు=ప్రాణములందు, ర=కోడించువారు, అసురులు= విషయంబులందు ఆసక్తిగలవారు, వీరు పొందు లోకములు = అసుర్య లోకములు అనగా స్థావరతిర్యగాది జన్మలని భావము.

అనేజ దేశం మనసో జవీయో, నై నద్రేవా ఆపువన్ పూర్వమర్షత్

తద్ధావతోఽవ్యా నశ్శ్చేతి తిష్ఠత్, తస్మిన్నపి మాతరిత్వాదధాత్.

4

ఆత్మ కదలదు, ఒకటి. మనసుకంటె వేగము గలది. దీనిని దేవులు = (ఇంద్రియములు) సమీపింపలేదు. అది ముందుగానే పోవును. అది కదలనిదై పరులెత్తికొని పోవునట్టి యితరేంద్రియములను అతికోమించి పోవును. ఆ యాత్మ యున్నపుడు వాయువు పొగులకు అయా చేసొది శక్తులను విభజించుచున్నది. ఆత్మవదమునకు పుట్టవత్తి యీ విధముగాఁ జెప్పబడినది.

“యచ్ఛావీర్జితీ య దాదత్తే, యచ్ఛాత్తి విషయా నిహ

య చ్ఛాస్య సంతతో భావ, స్తస్మా దాత్మే కీర్త్యతే”

“అన్నిటిని వ్యాపించునది, అన్నిటిని దనయందు లయింపఁ

జీయునది, విషయముల ననుభవించునది, త్యాగియందుఁ జాము గుఱి
ములువలె దీనియందు ప్రపంచదూషము లాఠోసింపఁబడును గాన "ఆత్మ"
అని పుట్టుతి.

దేవులు ద్యోతకస్వభావముగల నేత్రాది క్షానేంద్రియములని శంకరులు.
ఆత్మ ఆకాశమువలె సర్వవ్యాపియు నామరూపాదులు లేనిదియుఁ గాన
కదలకయె యగుచీని దాది యుండునని భావము.

త దేజతి తస్మై జతి, తద్ధూరే తద్వ దంతికే

తదంత రస్య సర్వస్య, తదు సర్వ స్యాస్య వాహ్యతః.

5

ఆ యాత్మ కదలును, అది కదలదు, అది దూరముగ నున్నది. అట్లే
దగ్గరగ నున్నది అది యీ సర్వ ప్రపంచముయొక్క లోపల నున్నది.
అది యీ సర్వ ప్రపంచముయొక్క వెలుపలను ఉన్నది.

ఆత్మ యాకాశమువలె గదలని దైవను గదలు చున్నట్లు గనిపించును.
దానిని చొందఁ గొరినవారి కందును, కోరనివారి కందదని భావము.

యస్తు సర్వాణి భూతాని, ఆత్మ నేవానువశ్యతి

సర్వభూతేషు చాత్మానం, తతో స విజగుచ్ఛతే.

6

ఎవఁడు సర్వప్రాణులను ఆత్మయందే చూచునో, అన్ని ప్రాణులందు
ఆత్మను జూచునో వాఁడు అట్లు చూచుటవల్ల ఇతరులను ఏవగించు
కొనఁడు.

యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని, ఆత్మైవాభూ ద్విజానతః

తస్మిన్ మోహః కః శోకః, ఏకత్వే న విశృణోతి.

7

ఎప్పుడు తెలిసినవాఁకి సర్వభూతములు ఆత్మగనే యయ్యెనో అప్పుడు
అన్నిచోట్ల ఏకత్వమును జూచువాఁకి మోహ మేది? శోక మేది?

స సర్వం చృక్కృ చుకాయ మహిమ

మస్థావిరం శుద్ధ మపాప విద్వం

కవి ర్మనీషీ చరిభూః స్వయంభూ

ద్యాధాఅధ్యతోఽర్థాన్ సదధా చాత్మతీభ్యః సమాభ్యః

8

ఆ యాత్మ అంతట వ్యాపించినది. శుద్ధమైనది, కాంతిమయమైనది

శరీరము లేనిది, నరములు లేనిది, పాపము లేనిది, అన్నిటిని జూచునది, మనస్సునకుఁ బ్రభువైనది. అన్నిటిపైని నున్నది, తనకుఁ దాని సృష్టినది అది తగినట్లు సర్వపదార్థములను శాశ్వత సంవత్సరముల వలకుండునట్లు గావించెను.

అగ్నికి బొగ్గు, కట్టెలు, వత్తి లేనట్లు అత్మకు ఒడలు, నాదులు మొదలైనవి లేవు. ఎట్లు అగ్ని యొక జ్యోతియో అట్లే అత్మయుఁ దేహస్సే, బొగ్గు మొదలైనవి అగ్నిని బైకిఁ గనిపించఁ జేయునట్లు ఒడలు అత్మను బైకిఁ గనిపించఁ జేయును. కాన బొగ్గు మొదలైనవి అతిపోయినను అగ్ని అటునట్లు ఒడలు పోయినను అత్మ నశించదని భావము

అంధం తమః ప్రవిశంతి యేఽవిద్యా మ హాసతే

తతో భూయ ఇవ తే, తమోయ ఉ విద్యానాం రతాః

9

ఎవరు అవిద్యను = (కర్మను) ఉపాసెందురో వారు అజ్ఞానాంధకారమునఁ బ్రవేశింతురు. ఎవరు విద్యయందె = (దేవతోపాసనయందె) ఆసక్తులై యుందురో వారంతకంటె ఎక్కువ అజ్ఞానాంధకారమునఁ బ్రవేశింతురు. విద్యను = దేవతోపాసనను అని భూర్వులు. కర్మను = జ్ఞానరహిత కేవల కర్మను, విద్యను = ఆచరణరహిత కేవల విద్యను అని ననీనులు.

అన్య దేవాహు ర్విద్యయా. అన్య దాహు రవిద్యయా

ఇది తుత్రమ ధీరాణాం యే స స్తద్వ్యాచచక్షిరే

10

విద్యచేత ఒక విధమైన ఫలమును అవిద్యచే నుతియొక విధమైన ఫలమును గలుగునని వచితులఁ ది. ఎవరు మాకు ఆ కర్మను జ్ఞానమును వివరించి చెప్పిరో యట్టి ధీరులనుండి యిది వింటిమి

“కర్మణా సత్పతోకో విద్యయా దేవతోకః” (కేవల కర్మోపాసనచేత విత్పలోకమును కేవల దేవతోపాసనచే దేవతోకము గలుగును అని తృతి.

విద్యాం చాఽవిద్యాంచ, య స్తద్వే దోభయం సహ

అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్య, విద్య యాఽమృత మత్నుతే. 11

విద్యను అవిద్యను రెండింటిని గూడ నేమనుష్యుఁడు తెలిసికొనునో వాఁడు అవిద్యచే మృత్యువును = (స్వాభావికమైన కర్మను జ్ఞానమును) దాఁటి విద్యచే అమృతమును = (దేవతాస్వరూపమును) బొందును.

మృత్యువగమును = విద్యకుఁ బఠింపఁబడిన స్వాభావిక పుణ్యపాపాది కర్మను, దానికి సంబంధించిన జ్ఞానమును, అమృతవదము = దేవతాత్మ భావమును.

అందఁ తమః ప్రవిశంతి యేఽ, సంభూతి ముపాసతే

తతో భూయ ఇవతే తమో, య ఈ సంభూత్యాం రతాః

12

ఎవరు నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమును ఉపాసించుటచే వారు అజ్ఞా నాంధకారమును వ్రజేశింతురు. ఎవరు నామరూపాదులు గల బ్రహ్మము నందు ఆసక్తులై యుందురో వారింకను అధికమైన యజ్ఞమును బ్రవేశింతురు.

వ్రకృతిని = నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమును, వికృతిని = నామ రూపాదులు గల బ్రహ్మమును, దీనినే హిరణ్యగర్భుడనియు నందురు.

అన్య దేవాహుః సంభవా, దన్య దాహు రసంభవాత్

ఇతి పుత్రమ ధీరాణాం, యే న స్తద్విచవక్షిరే.

13

నామరూపాదులు గల బ్రహ్మము వల్ల ఒక విధమైన ఫలమును నామ రూపాదులు లేని బ్రహ్మమువల్ల మరొక విధమైన ఫలమును గలుగు వని పెద్దలా చెప్పిరి. ఎవరు మాకు వానిని గూర్చి వివరించి చెప్పిరో యా వంతులవల్ల నిది వింటిమి.

అసంభూతిం చ వినాశం చ, య స్తద్వేదోభయం నహ

వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వా, 2సంభూ త్యాఽమృత ముత్పత్తే.

14

నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమును, నామరూపాదులు గల బ్రహ్మమును గూడ నెవఁడు తెలిసికొనునో వాఁడు నామరూపాది సహిత బ్రహ్మముచే మృత్యువును నామరూపాదిరహిత బ్రహ్మముచే అమృతమును పొందును.

వికృతియగు హిరణ్యగర్భు నుపాసించుటచే నదిమాద్యైశ్వర్యమును, వ్రకృతి నుపాసించుటచే బ్రకృతి లయరూపమైన యమృత వదమును పొందునని భావము.

హిరణ్యమయేన పాత్రేణ, సత్యస్యాపిహితం మఖం
తత్త్వం పూషన్ సావృణు, సత్కథాయా దృష్టయే. 1

బంగారుపాత్రవేత సత్యము యొక్క (సూర్యమండలమందలి బ్రహ్మను యొక్క) ముఖము గల బడియున్నది. ఓ పోషకుడగు సూర్యుడొ సత్యమే ధర్మము గల నా కొడుకు సత్యదృష్టికొఱకు ఆ పాత్ర యొక్క యావరణమును తొలగింపుము.

పోషకుడొ=సూర్యుడొ! ఇందు సూర్యోపాసనద్వారా పరమేశ్వరోపాసన వేయబడుచున్నది. పోషకుడొ అనుర్వాణి పోషించు పరమేశ్వరొ అనియుఁ జెప్పకొనవచ్చును. ఇందు ఆశయే బంగరుపాత్రగఁ జెప్పఁ బడిను.

పూషన్మేక్షరే యమః సూర్యః,
ప్రాణావత్యః పూషా రశ్మీన్ సమూహ
తేతో యత్రై రూపం కళ్యాణతమం తత్రై
వశ్చామి యోసా వసా పురుషః సోహ మస్మి. 16

ఓ పోషకుడొ! యెఱుంగివై తిరుగువాడొ! అన్నిటిని నియమించువాడొ! సూర్యుడొ! ప్రాణావతినయొ! సీ శిశుములను ఉపసంహరింపుము, నీ జేతస్సునూ, ఏకస్సు శేయుము, మిక్కిలి పుభమైన నీ రూపమును చూతును. ఈ నీలో నున్న పురుషుడను నేనే.

"య ఏషోంత రాదిత్యే" అని పరమేశ్వరుడు సూర్యమండల మధ్యవర్తి యని యుపనిషత్తులలో వర్ణింపఁబడియె. శరీరమును పురమున శయనించువాడు గానఁ బురుషుడని వ్యుత్పత్తి.

వాయు రనిల మమృత మ, దేదం భస్మాంతం శరీరం
ఓం క్రతో స్మర, కృతం స్మర, క్రతో స్మర కృతం స్మర. 17

ఇప్పుడు చరీ పోవునా శరీరములోని ప్రాణవాయువు అధిపై వరూపమైన సర్వవ్యాపియైన గాలిలోఁ గలియుఁ గాక. ఈ శరీరము భస్మమగుఁ

గాత ఓ సంకల్పరూపమైన దీపుఁగా, శానానానిని స్మరించుము, ఓ లోపుఁడా
చేసిన చానిని స్మరింపుము,

అగ్నే! నదు సుపథా రామో
అస్మాన్, విశ్వాని దేవ వయునాని విద్వాన్
యుయోధ్యస్మ జ్ఞహరాద మేనో
భూయిష్ఠాం తే నమ ఉక్తిం విధేమ,

10

ఓ యగ్ని! మమ్ము కర్మఫల భోగదూషమైన భవము కొలుకు మంచి
మార్గముగూండ నడపుము. ఓ దేవ! నీవు సర్వకర్మలన్నియు జ్ఞానము అను
దెలిసినవాడవు. మేము చేసిన పాపమును బోగొట్టుము. నీకు మిక్కిలి
నమస్కారవాక్యములను బలుకుదును.

శాంతి మంత్రః

ఓమ్

పూర్ణ మదః పూర్ణ మిదం, పూర్ణా త్పూర్ణ ముదత్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ, పూర్ణ మేవావశిష్యతే.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతి!

ఐతి

ఈశానాస్యోపనిషత్.

తలవకాలోపనిషత్

వా

తేనావనిషత్

(సామచేదాంతర్గతా)

వృథమః ఖండః

శాంతి మంత్రః

ఓమ్

నహ నా వవతు, సహ నా భునక్తు సహ వీర్యం కరవావహై

తేజస్వి నా వదీత మస్తు, మా విద్విషావహై.

1

నరమాత్మ మమ్మిద్దఱను గూడ రక్షించుగాక, మమ్మిద్దఱను గూడఁ
బోషించుగాక, మమ్మిద్దఱను గూడ విద్యాసామర్థ్యమును బొందుదుము
గాక, మేము చదివినది తేజస్సు గలదై సార్థక మగుగాక, మేముచేసె
రము పోరాడకుండుముగాక.

ఇది గురుశిష్యుల చరస్పర ప్రార్థనము. ఈ యుపనిషత్తులలో దెలిసి
కొన్నది యనుభవములోనికి వచ్చి సార్థకము కావలయునని భావము.

ఓమ్ ఆప్యాయంతు మమాంగాని వాక్త్రాశ్చక్షుః

శ్రోత్ర మథో బల మింద్రియాణి చ సర్వాణి.

2

నా యంగములైన వాళ్ళు, ప్రాణము, కన్ను, చెవి, శక్తి యన్ని
యింద్రియములును నంతప్రతిగా నుండుగాక.

సర్వం బ్రహ్మోపనిషదం, మాఽహం బ్రహ్మ నిరాకర్యాం

మామా బ్రహ్మ నిరాకరో దనిరాకరణ స్త్యనిరాకరణం మేఽస్తు.

3

ఉపనిషత్తులు తెలుపునది అంతయు బ్రహ్మమే. నేను బ్రహ్మమును
నిరాకరించుచున్నానుగాక. బ్రహ్మ నన్ను నిరాకరింపక పోవుగాక.
నిరాకరింపక పోవు యగుగాక, నన్ను నిరాకరింపక పోవుగాక.

ఉపనిషత్తులలో వ్రాతోరించిన బ్రహ్మమును బొందుటకు దగు సాధ
నము జేయుదును గాక యని భావము.

నతక్ర వక్ష్యత్యతి నవాగ్గచ్ఛతి నోమనో
 నవిద్మోనవిజానీమో యధైత దనుఃప్యాత్
 అన్యదేవ తద్విదితాదథో అవితాదధి
 ఇతిశుశ్రుమ పూర్వేషాం యేన స్తద్వ్యాచవక్షిరే.

ఆ బ్రహ్మదగ్గరకు కన్ను వెళ్ళలేదు, వాక్కు వెళ్ళలేదు, మనస్సు వెళ్ళలేక
 తెలిసికొనలేము, ఎట్లు దీనిని తెలుపవలెనో ఎఱుగము, అది తెలిసినదా
 కంటి మూకటి, తెలియని దానికంటెను మూకటి, మాకు దానిని వివరిం
 చెప్పిన పూర్వులవలన ఇట్లు వింటిమి.

ఆ వరమాత్మను కన్ను మొదలగునవి తెలిసికొనలేవు. అది ఇటువంటిది
 చెప్పశక్యముగాని దగ్గటవలన తెలిసిన వస్తువులకంటె తెలియని వస్తువు
 కంటెను వెత్తినదని భావము.

యద్వాచా నభ్యుదితం యేనవాగభ్యుద్యతే
 తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యుదిదముపాసతే.

ఏది వాక్కుచే వ్రేకటము కాదో దేనిచే వాక్కు వెడలునో అదే బ్రహ్మమ.
 తెలిసికొనుము, నామరూపాది సహితముగా జనులచేఁ బూజింపఁబడునది
 బ్రహ్మము గాదు.

యన్మనసా న మనతే యేవాహుర్కనోమతం
 తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యుదిదముపాసతే.

దీనిని మనస్సుచే జనులు తలఁపలేరో దేనిచే మనస్సు తలఁచునది
 అందురో అదే బ్రహ్మ మని నీవు తెలిసికొనుము. నామరూపాది సహి
 తముగా జనులచేఁ బూజింపఁబడునది బ్రహ్మము గాదు.

యశ్చక్షుషౌ నపశ్యతియేన చక్షాంసివశ్యతి
 తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యుదిదముపాసతే.

దీనిని జనము కంటిచేతఁ జూడలేరో, దేనిచేత కన్నులు చూచుచున్నవి
 అదే బ్రహ్మ మని తెలియును. నామరూపాది సహితముగా జనులచే
 పూజింపఁబడు నది బ్రహ్మము గాదు.

యప్రచ్ఛోత్యేద సశ్చతోఽ యేనశ్శోతమిదం శ్శతం

తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిద ముపాసతే

7

దేనిని జనము చెపులచేత వినలేరో దేనిచేత ఈ చెవి వినుచున్నదో అదే బ్రహ్మమని తెలిసికొనుము, నామరూపాది సహితముగా జనులచేఁ బూజింపఁబడునది బ్రహ్మము గాదు.

యత్రాదేన నప్రాణితి యేన ప్రాణః పాణీయతే

తదేవ బ్రహ్మత్వంవిద్ధి నేదం యదిదముపాసతే.

8

దేనిని జనులు ముక్కుచే వాసన చూడలేరో దేనిచేత ముక్కు వాసన చూడఁ గలదో అదే బ్రహ్మ మని తెలిసికొనుము, నామరూపాది సహితముగా జనులచేఁ బూజింపఁబడునది బ్రహ్మము కాదు.

ఇందు మూలమందలి ప్రాణపదము ప్రాణవాయువునకు స్థానమైన హృదయేంద్రియమును తెలుపునని తెలియునది.

ఇతి పాదముః ౪౦డః

— — —

అథ ద్వితీయః ౪౦డః

ఓమ్

ఆచార్యః :-

యది యన్మసే సువే దేతి దభ్యో మేవాపి నూనం

త్వం వేత్థ బ్రహ్మతో రూపం య దస్య

త్వం యదస్య దేవే వ్యథః ను మీమాంస్య మేవతే.

1

శిష్య :- మన్మే విదితం.

"నేను బ్రహ్మను నా బాగుగాఁ దెలిసికొంటిననీ నీవు తలంచినచో నిశ్చయముగా ఆ బ్రహ్మరూపము గూర్చి తెలిసికొన్నదియు దైవములలో బ్రహ్మ రూపముగాఁ బూజింపఁబడు స్యల్పమే, ఆ బ్రహ్మమును గుఱించి ఇంకను నీవు మీమాంస చెల్లవలసి యున్నది", అని గురువనఁగా "నాకు బ్రహ్మ రూపము తెలిసినదని తలంతు నని శిష్యుడనెను.

ప్రతిబోధవిధితం మత, మమృతత్వం హి విందతే
ఆత్మనా విందతే వీర్యం, విద్యయా విందతేఽమృతం.

4

కట్టలు మొదలగువానియందు వానికంటె విలక్షణమైన యిన్ని తోచునట్లు బుద్ధిగత విషయజ్ఞానములకంటె విలక్షణముగ సాక్షిగాఁ దోచు బ్రహ్మము బోధ బోధలోను (లేక గురు బోధచేఁ గాని) ధైర్యంబడినదై బాగుగఁ దెలియఁబడును, ఆత్మ విజ్ఞానముచే సామర్థ్యమును బొంది ఆత్మబోధక విద్యచే అమృతత్వ మొందును.

ఆత్మస్వరూప విజ్ఞానముచే శక్తిని బొంది యాత్మవిషయక జ్ఞానముచే మోక్షమును బొందునని భావము.

ఇహ చే ద వేదీ దధ సత్య మస్తి, నచే దిహవేదీ
న్నహతీ వినష్టిః, భూతేషు భూతేషు
విచిత్ర ధీరాః, ప్రేత్వాఽస్మాల్లోకా దమృతా భవంతి.

నరుండు ఈ లోకమందె బ్రహ్మమును దెలిసినచో మఱి యీ జన్మ ధన్య మగును. 'ఇందె బ్రహ్మమును దెలియనిచో మహావివాశము గలుగును. అన్ని ప్రాణులలోను ధీరులు ఆ బ్రహ్మమును దెలిసికొని యీ లోకము వీడి అమృతము లగుదురు.

ఇతి ద్వితీయః ఖండః



అథ

తృతీయః ఖండః

బ్రహ్మ హ దేవీభ్యో విశిగ్భ్యో తస్య హ బ్రహ్మదో
కొజయే దేవా అనుహీయంత, తవక్షంతాస్మాక
మేవాయం విజయోఽస్మిక మేవాయం మహి మేతి.

1

బ్రహ్మము దేవతలకొఱకు అనురులను జయించెను, ఆ బ్రహ్మ జయిం పఁగా దేవతలు మహిమ పొందిరి. "ఈ జయము, ఈ మహిమ, మాదే" యని దెలిపి పుత్రులు అనుకొనిరి.

తద్దైహం విజ్ఞా, తేభ్యోహపాదృ ర్చభూవ

త న్న వ్న జానంత, కి మేత ద్యక్ష 'మితి.

ఈ దేవతలయొక్క మిథ్యాభిమానమును బ్రహ్మము తెలిసికొని వారితోఁగట్ట తాను పొత్తుకొనుచున్నాను. అంతట ఈ పూజ్యమగు వదార్థమేమో ఆ దేవతలు తెలిసికొనలేకపోయిరి.

తేఽగ్ని వస్త్రియవన్, జాతవేద ఏత ద్విజానీహి

కిమిదం యక్ష మితి, తదేతి తదభ్యద్యవత్.

ఓ జాతవేదుడా! యీ పూజ్యమైన వదార్థమేమో దానిని తెలిసికొనుమని యీ దేవతలు అగ్నితో అనిరి. అట్లే యని యీ యగ్ని యీ వదార్థ మును సమీపించెను.

త మభ్యవద త్కేఽసి, తేఽగ్ని ర్వా అహ మస్మీ త్యుచ్యతే

జ్ఞాతవేదా వా అహ మస్మీతి.

ఆ వదార్థము "నీవెవరవు" అని యగ్ని నడిగెను. "నేను అగ్నిని, జాత వేదుడను (సర్వజ్ఞుడను) గాఁ గూడ నుండి" నని యగ్ని యనెను.

తస్మిం స్త్వయి కిం వీర్య మితి

అపీదం సర్వం దహేయం, యదిదం వృధివ్యామితి.

అట్టి నీయందెట్టి శక్తి గలదని యీ వదార్థ మడిగెను. "ఈ భూమియందున్న సమస్తమును దగులఁజెట్టుదు"నని యగ్ని యనెను.

తస్మైత్పదం నిదధా, వేత ద్దహేతి, తదవ ప్రేయాయ

సర్వజనేన, త న్న శశాక దగ్ధం సతత ఏవ నివృతే

నై త దశకం విజ్ఞాతుం యదేత ద్యక్షమితి.

దీనిని దహింపుమని యొక తృణము నుంచెను. అన సర్వశక్తితో అగ్ని దానిని సమీపించెను. దానిని దహింవలెక అగ్ని "యీ పూజ్యమగు వదార్థమేమో తెలిసికొన శక్యముగా"దని యక్కడ నుండి వెనుకకు మరలెను.

అథ వాయు మఖ్యువన్, వాయు వేత ద్యక్ష నీహి

కి మేత ద్యక్షమితి, తదేతి తదభ్యద్యవత్.

ఓ వాయువా! యీ పూజ్యమైన పదార్థమేమో దీనిని తెలిసికొనుమని యా దేవతలు గాల్గితో ననిరి. అట్లే యని యా వాయువు ఆ పదార్థమును సమీపించెను.

త మభ్యవదత్కౌఽసీతి, వాయు ర్వా అహ మస్మి

త్య బ్రవీ న్నాతరిశ్వా వా అహ మస్మితి.

8

ఆ వస్తువు "నీ వెవరవు" అని వాయువు నడిగెను. "నేను వాయువను మాతరిశ్వఁడను (అకాశమందుఁ దిరుగువాఁడను) గాఁ గూడ నుండినని వాయువనెను.

తస్మిం స్త్వయి కిం వీర్యమితి, అపీదం సర్వ

మాదదీయ యదిదం పృథివ్యా మితి.

9

అట్టి నీయం దెట్టి శక్తి గలదని యా పదార్థమడిగెను. ఈ భూమియందు గల సమస్తమును ఆకర్షింపఁగలనని వాయువనెను.

తస్మై తృణం నిదధా వేత దాధ త్వేతి, తదువ స్ప్రియాను

సర్వజీన త న్ను శశాకాదాతుం స తత ఏవ నివవృతే

నై త దశకం విజ్ఞాతుం యదేత ద్యక్ష మితి.

10

దీనిని ఆకర్షింపుమని యది యొక తృణముంచెను. తన సర్వ శక్తితో వాయువు దానిని సమీపించెను. దానిని ఆకర్షింపలేక వాయువు "ఈ పూజ్య పదార్థమేమో తెలిసికొన శక్యముగా" దని యక్కడనుండి మరలెను.

ఆ దేంద్ర మబ్జివన్ మఘవ న్నేత ద్విజానీహ కి మేత

ద్యక్ష మితి, తథేతి, తదభ్యద్యవత్ తస్మాత్తిరోదధే.

11

"ఓ యింద్రుడా! యీ పూజ్యమైన పదార్థమేమో తెలిసికొను" మని యా దేవతలు ఇంద్రునితో ననిరి. అట్లే యని యింద్రుఁడు దానిని సమీపించెను. అంత ఆ పదార్థము అక్కడ నుండి మాయమయ్యెను.

స తస్మి న్నేవాకాశే స్త్రియ మాజగామ బహుకోభమావా

ముమాం హైమవతీం, తాం హోవాచ కి మేత ద్యక్ష మితి.

12

ఆ యాకాశమందే స్త్రీరూపము కరించి, ఎక్కువ శోభగల బంగారు భూషణములు గల పార్వతిని జూచి సమీపించి ఆ ఇంద్రుడు ఈ పూజ్య వదానమేమని యడిగెను.

ఇతి తృతీయః ఖంధః

అథ చతుర్థః ఖంధః

సా బ్రహ్మిణి హోవాచ బ్రహ్మణో వా ఏత ద్విజయే

మహియధ్వ మితి, తతో హైష విదాంచకార బ్రహ్మిణి.

"బ్రహ్మయొక్క యీ విజయమువలన మీరు మహిమ పొందితిరి" యని యా పార్వతి చెప్పెను, పిదప ఇది 'బ్రహ్మ' మని ఇంద్రుడు తెలిసికొనెను.

తస్మా ద్వా ఏతే దేవా అతితరా

మివాఽన్య్యాన్ దేవాన్ యదగ్ని ర్వా యు

రింద్రస్తే హ్యేన న్నే దిష్టం వస్సర్పత

స్తే హ్యేన త్రృథమో విదాంచకార బ్రహ్మిణి.

ఎందువల్ల అగ్ని, వాయువు, ఇంద్రుడు, వీరు ఈ బ్రహ్మమును దగ్గరగా ముట్టుకొనిరో వీరే ఈ బ్రహ్మమును ముందుగా తెలిసికొనిరో అందువల్ల ఈ దేవతలు ఇతర దేవతలకంటే శ్రేష్ఠులై యుండిరి.

తస్మా ద్వా ఇంద్రోఽతితరా మివాఽన్య్యాన్ దేవాన్ స హ్యే

న న్నే దిష్టం వస్సర్పత సహ్యేన త్రృథమో విదాంచకార బ్రహ్మిణి.

ఎందువలన ఇంద్రుడు ఈ బ్రహ్మమును దగ్గరగా ముట్టుకొనెనో దీనిని బ్రహ్మముగా మొదట తెలిసికొనెనో అందువలన ఇంద్రుడు ఇతర దేవతల కంటే శ్రేష్ఠుడయ్యెను.

త సైష ఆదేశో యదేత ద్విద్యతో వ్యద్యతదా ఇతీతి

నన్యమీమిష దా ఇత్యధిదై వతమ్.

ఆ బ్రహ్మయొక్క ఈ యువదేశము మెఱుపు యొక్క మెఱుపువలె బలగ నది. ఇది దేవతల సమీపమున కనుజెప్పవాటు కాలమున జరిగెను. ఇది అధిదేవతావిషయకమైనది.

అథాధ్యాత్మం యదేతద్గచ్ఛతీవ చ మనోనేన

చైతదువస్మర త్యభీక్షం, సంకల్పః.

5

ఇంక ఆత్మనుగూర్చి యువదేశము చేయఁబడుచున్నది ఏ న నన్ను ఈ బ్రహ్మమును దెలిసికొనఁజోవు చున్నదివలె నున్నదో యీ మనస్సుచేతనే సాధకుఁడు ఈ బ్రహ్మమును స్మరించుచున్నాఁడు. ఇది సంకల్పము.

తద్ధ తద్వనం నామ తద్వన మిత్తుపాసితవ్యం

సయ ఏతదేనంవేదాభిహైనం సర్వాభిభూతాని సంవాంఛంతి.

6

ఆ బ్రహ్మము ఆ ప్రాణిజాతమునకు వశమగుచున్నది (సేవింపఁదగినది) కాన "తద్వన" మని ఆ బ్రహ్మము నుపాసించవలయును. దానిని దెలిసిన వానిని సర్వభూతములు సేవించును. చెట్లకు వనమునకుఁ గలిగినట్టి సంబంధమే ప్రాణులకు బ్రహ్మమునకుఁ గలదనియుఁ దెలియునది.

తత్=ఆ ప్రాణిసమూహమునకు, వనము=సేవింపఁదగినది అని వ్యుత్పత్తి, వన = సంభక్తో అవి ధాతువు (నారాయణ విరచిత కేన్ పనిషద్వివేకననుసరించి యీ వ్యాఖ్య)

ఉపనిషదం భో బ్రూ, హిత్తుక్తత ఉపనిషత్

బ్రూహ్మిం వావ త ఉపనిషద మబ్రూ మేతి.

7

"ఓ భగవంతుఁడా! ఉపనిషత్తును జెప్పుము" అని యడిగితివి గాన నీకీ యుపనిషత్తు చెప్పఁబడెను. ఇంక నీకు బ్రహ్మమును గుఱించిన యుపనిషత్తును జెప్పెదము అని గురువు శిష్యునితో ననెను.

తస్యై తపో దమః కర్మేతి ప్రతిష్ఠా

వేదాః సర్వాంగాని, సత్య మాయతనం.

8

ఆ యుపనిషత్తునకు తపస్సు ఇంద్రియనిగ్రహము, అగ్ని హోత్రాది కర్మలు వేదములు వేదాంగములగు శిక్ష కల్పము వ్యాకరణము నిరుక్తము ఛందస్సు జ్యోతిషము ఇవి యాధారమైనవి. సత్యము నివాసస్థానము.

దమము = ఇంద్రియ నిగ్రహము, శిక్ష, వ్యాకరణము, నిరుక్తము, ఛందస్సు, జ్యోతిషము, కల్పము అనునవి వేదాంగమ. అ.

యో వా ఏతా మేవంవే దావహత్య పాపిన్న

మనంతే స్వర్గే తే జ్యేయే ప్రతితిష్ఠతి.

9

ఎవఁడిట్లు ఈ బ్రహ్మవిద్యను దెలిసికొనునో వాఁడు పాపమును బోగొట్టి
కొని అనంతమైన యుత్తమమైన ఆనందముగామైన పరబ్రహ్మమందఁ
నిలుచును.

శాంతి మంత్రః ఓమ్

సా నా వవతు, సహనాభునక్తు సహవీర్యం కరవావహై.

రేజన్వీ నా వధిత మస్తు, నూ విద్విషావహై.

పరమాత్మ స విద్ధతను గూడ రక్షించుగాక, మన్నిద్ధతను గూడ
బోషించుగాక, మన్నిద్ధతను గూడ విద్యాసానుర్ధ్వమును బొందుదుము
గాక, మేము చల విసద తేజస్సుగలచే సార్థకమగుగాక, సామిహితము
పొందకుండ ము గాక.

అది గుహళేఖల పరస్పర పోర్ణసము, ఈ యుపనిషత్తులలో దెలిసి
కొన్నది యగ్ర భవములోనికి వచ్చి సార్థకము కావలయునని భావము.

ఓం ఆస్మాయంతు మమాంగాని వాక్త్రాణి శ్చక్షుః

శ్రోత్రీ వృథో బల మ్మిద్ధియాణీ చ సర్వాణి

నా యంగః తే న వాక్కు, పాదమ, కన్ను, చెవి, శక్తి యిన్ని
యింద"యను లను సంతృప్తిగా నుండుగాక.

సర్వం సంహృవనిషదం, మామశరణ బ్రహ్మనిరాకుర్యాం

నూనా, బ్రహ్మనిరాకరేద నిరాకరింజి ఘృష్టే నిరాకరిణం మేఽస్తు.

ఉపనిషత్తులు దెలుపునది అంతయు బ్రహ్మమే. నేను బ్రహ్మను
నిరాకరింపక ను గాక. బ్రహ్మ నన్ను నిరాకరింపక బోధుగాక.
నిరాకరి పకుండు యగుగాక, నన్ను నిరాకరింపక పోషుగాక.

ఉపనిషత్తులలో ప్రబోధింపబడిన బ్రహ్మమును పొందుటకు దగు
సాధనము జేయునుగాక యని భావము.

తదాగ్ని నిరతే, య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే

మయి నున్నతే మయి సంతు.

అట్టి యాత్మవయి ఆసక్తిగలవానిగుండును, ఉపనిషత్తులందును, ఏ దర్శి
ములుగలవో యవి నా యందుండగాక. అవి నా యందుండి నిశ్చ.

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతిః

ఇశ చతుర్థః ఖండః - రేసోపనిషత్ సమాప్తా

ఈ పనిషత్సుధా కరో వనిషత్

(కృష్ణ యజుర్వేదాంతర్గతా)

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమా పత్తి.

శాంతి మంత్రః

ఓమ్

సహ నా వవతు సహనా భునక్తు సహవీర్యం కరవావహై

తేజస్వి నా వధీత మస్తు మా విద్విషావహై॥

తా. పరమాత్మ మమ్మిద్ధతను రక్షించుగాక. మమ్మిద్ధతను బోషించుగాక. మేమిద్ధతము గూడ విద్యాసామర్థ్యమును తొందుదుముగాక. మే మిద్ధతము చదివినది తేజస్సు గలదగుగాక. మే మిరువురము పోరాడకుండుముగాక.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః

ఓమ్ ఉ శస్ హ వై వాజశ్రవసః సర్వవేదసం దదౌ

తస్య హ నచికేతా నామ పుత్ర ఆస.

1

తా. వాజశ్రవసుడు యజ్ఞఫలమును గోరినవాడై యజ్ఞమందు తన ధనమంతయు దానము చేసెను. అతనికి నచికేతుడను పుత్రుడు గలడు.

వివ:- ఈ యుపనిషత్తు కథమహర్షిచే దత్తించబడినది గానఁ గరో వనిషత్తు అని పిల్వబడిను.

తం హ కుమారం సంతం దక్షిణాసు నీయమానాసు

శర్ధా వివేక సోమనృతః

2

బుద్ధిక్లబ్ధుల సదస్యులకు దక్షిణ లీయబడుచుండఁగా సత్పురుషుడైన యా కుమారునికి శర్ధ గలిగెను. అతఁ డిట్లు తలచెను.

పిశాచ జగత్పదా, దుగ్ధదోహ నిరిందియాః

అనందా నామ తే లోకా, స్తాన్ స గచ్ఛతి దదత్॥

3

ఇదివఱకు నీరు త్రాగి యిప్పుడు త్రాగలేక, ఇదివఱకు గడ్డితిని యిదివఱకే, ఇదివఱకు బాలిచ్చి యింకఁ బాలివ్వని, యింకఁ ఈనలేని గోలను దానము చేయువాఁడు ఆనందకరముగాని లోకములను పొందును.

స హోవాచ పితరం, తత (తాత) కస్మై మాం దాన్యసీతి

ద్వితీయం తృతీయం తం హోవాచ, మృత్యువేత్వాదదామీతి.

'తండ్రి! నన్ను పరికించెదవు' అని యతఁడు తండ్రితో ననెను. రెండఁ సారి మూఁడవసారి తండ్రి నడిగెను. "మృత్యువుకంటె నిన్ను చెప్పదగిన అని తండ్రి కోపముతో ననెను.

(భాష్యం) స ఏవము క్తః పుత్ర ఏకాంతే పరిధేవయాంచరార.

(భాష్యము) తండ్రిచే నిట్లు నలుకఁబడి ఏకాంతమందు పుత్తు డిక్కిరిచారించెను.

బహూనామేమి వ్రథమో, బహూనామేమి మధ్యమః

కిం స్వి ద్యమస్య కర్తవ్యం, యన్మయాఽద్య కరిష్యతి॥

చాలమంది శిష్యులలో నేను ఘోరపాపముగఁ జూచితిని. చాలమందిలో మధ్యముఁడనుగానైన నుండిని. నేను యిమునికి, చేయవలసినదేమి నావల్ల అతనికేమి లాభము కలుగును?

(భాష్యం) తథాపి తత్పితౄ ర్యచో మృహ మాభూ దిత్తేపం మత్యా

పరిధేవనా పూర్వకమాహ పితరం శో కావిష్టం "కింమయోక్త" మితి.

(భాష్యము) అయినను తన తండ్రి మాట యబద్ధము కారాదని, అందు 'నేనేమి' యంటిని' అని విచారించు తండ్రితో విచారముతో నిట్లనెను.

అనువశ్య యథా పూర్వే ప్రతివశ్య తథాఽపరే

నన్యమివ మర్త్యఃపచ్చతే, సన్యమివాఽఽ జాయతే పునః

మన పూర్వులెట్లు నడచిరో చూడుము. ఇప్పటివారు గూడ ఎట్లు నడచుచున్నారో జూడుము. మనుష్యుఁడు పంటవలె బండి రాలును. పంటవలె దిరిగి పుట్టును.

(భాష్యం) సఏవము క్తః పితాఽఽత్మనః సన్యతాయో పిషయామాస

సచ?యమభవనం గత్వా తిస్రో రాత్రీ రివా స యమే విషితే

సోఽహ్యోఽఽగతం యమ మమాత్మా భూయో వా శ్చియః

(భాష్యము) ఇట్లు చెప్పగాఁ దండ్రీ తన వత్సమును నిలుపుకొని టకుఁ గొడుతును బంపెను, అననికేతుఁడును యముని యింటికి వెళ్లి, యముఁడు ఎక్కడితో వెళ్ళుగా వచ్చుటనే యుఁడు రాత్రులు భుజింపక యుండును, తిరిగి వచ్చిన యమునితో, అతని మంచులుగాని భార్యగాని యిట్లు నిరీ,

వైశ్యానరః ప్రవిశ త్యతిథి బ్రాహ్మణో గృహన్

తస్యైతాం శాంతిం కుర్వంతి హర వైవస్వ తోదకం.

7

అతిథియైన బ్రాహ్మణుఁడు ఇంటికి అగ్నిహోత్రుఁడై పర్యవేశించును. అతనికి జనులు శాంతిని గూర్చెదరు. యముఁడా! యతనికి నీకుతమ్ము.

వివ:- ఒకతిథి కంటె నెక్కువగా నింట నుండనివాఁడు అతిథి. బ్రాహ్మణుఁడు-బ్రహ్మవేత్త.

ఆశావతీక్షే సంగతం నూన్పుతం శేష్టాపూర్తే పుత్రవశూంశ్చ పర్వాన్
ఏతద్వృంతే పురుష స్యాం మేధిసో య స్యాన్ నశ్చప్ బ్రాహ్మణోగృహే.

ఎవని యింట బ్రాహ్మణుఁడు భుజింపక యుండునో యా యల్పబుద్ధి గల పురుషుని యాశను (= తెలియని పొందఁదగిన స్వర్గాది ఫలమును) వ్రతీక్షను (= తెలియఁదగిన రాజ్యాధిపతిమును) సత్సంగ ఫలమును, ప్రియవాక్కులవల్ల సిద్ధించిన ఫలమును, యజ్ఞఫలమును, నూయి తగవ్వించుట మొదలగు వానివల్ల వచ్చిన ఫలమును, పుత్రులను బతువులను ఆస్తిని ఇది నశింపఁజేయును.

వివ:- జ్ఞాతాఽజ్ఞాత ప్రాప్త్యఫలము = జీవన్ మరణమునబట్టి కలుగు తెలిసిన పొందఁదగు రాజ్యాధి ఫలములు, అజ్ఞాత ఫలము = తెలియని పొందఁదగిన స్వర్గాది ఫలములు, నూన్పుతము = ప్రియవాక్యఫలము, పూర్తములు = చెఱుపు, తోట, నూయి, గుడి మొదలగువానివే గల్గు ఫలములు.

(భాష్యం) ఏవముక్తో మృత్యు రువాచ నచిరేష

మనగమ్య పూజాపురస్సరః

(భాష్యము) ఇట్లు వరుకగా యముఁడు నచిరేతుని నమింపచి పూజించి యిట్లు నియె.

1 సోరాస్రి ర్య దవాత్సే ర్నహే మేనశ్చన్ బ్రహ్మన్నతిథి ర్మమన్యః
నమస్తేఽస్తు బ్రహ్మన్వస్తిమేఽస్తు తస్మా త్రప్తి తీర్థివధాన్ వృణీష్యః ॥

ఓ బ్రాహ్మణుడా! నమస్కరించదగిన యతిథివై వచ్చి నా యింట
భుజింపక యెందువల్ల మూఁడు రాత్రులుంటివో యిందువల్ల ఒక్కొక్క
రాత్రి ఒక్కొక్క వరము వాప్సిన మూడు వరములు కోరుకొనుము. ఓ
బ్రాహ్మణుడా! నీకు నమస్కార మగుగాక. నాకు పుత్ర మగుగాక.

న చి శ్లో. —

శాంతసంకల్పః శుమనా యథా స్యా ద్వితమన్యుర్లోతమో
మాఽభిముత్యో త్యత్రప్తస్పష్టం మాఽభివదే త్రప్తితః
ఏత త్త్రయోదశ వరధమం వరం వృణే. 10

ఓ యుముడా! నా తండ్రియగు గోతముఁడు శాంతించిన సంకల్పము
కలవాడై ప్రసన్నుడై నన్నుఁగూర్చి కోవము లేనివాడై నన్ను నీచే
విధవబధినవారిగా నమ్మి పీఠితో బండ్లువట్లు ఈ మూఁడు వరము
లతో మొదటి వరముగా దీని నడ గుచున్నాను.

య మః —

యథా పురస్తా ద్భుచితా పృథీత, బ్రహ్మలక్తి రాతుణిర్నత్రప్తస్పష్టః
శుఖంరాత్రిః శమితా నీతమన్య స్త్వాం దదృశిహన్
మృత్యుముఖా త్రప్తముత్తరం. 11

అడవని కుమారుడైన యుద్ధాలకుఁడు నాచే నన్నట్ల పొందినవాడై
యడివలకువలె నీయందు నమ్మకము గలవాడై యుండును. కోవము
లేది శుఖముగా రాత్రులందు నిద్రించును. నీన్ను మృత్యు ముఁము
నుండి విడిచివారినిగాఁ జూడఁగలఁడు.

న చి శ్లో. —

స్వర్గలోకే న కయం కించ నాస్తి, న తత్ర త్వం న జలయా దిభిరి
ఉభేతీర్హ్యైఽహాయా విహసే, తో కాతిగో మోదతే స్వర్గలోకే. 12

ఈ. స్వర్గలోకమున ఏ భయమును లేదు, అక్కడ నీవు లేవు ముసలి
తనముచే అక్కడి జనము భయపడదు. అక్కలి దప్పికల యెడల దాది
విచారము లేక స్వర్గలోకములో జనమిందురు

న త్వ మగ్నింస్వర్గమధ్యవిమృత్యో, ప్రబూహిత్యం శ్రద్ధధానాయ
మహ్యం స్వర్గలోకా అమృతత్వంభజంత విత ద్వితియేన వృదే పరేణ.

కా. ౬ మృత్యుదేవతా. స్వర్గసాధనమగు నగ్ని నెఱుంగుదువు. శ్రద్ధ
గల నాకు దానిని జెప్పము. స్వర్గమందలి చారు భావును బొందరు.
ఇదేరెండవ పదముచే నడుగుచున్నాను.

య మ. ౨

ప్రతే బ్రవీమి తదు మే నిబోధ, స్వర్గమగ్నిం నచికేతః ప్రజానన్
ఆనందలోకా ప్రి మథో వృత్తిప్రాం, విద్ధి త్వ మేతం నిహితం గుహయాం
తా ష నచికేతుఃదా. స్వర్గమునకు సాధనమైన యగ్నిని గూర్చి
ఎఱుంగుదును. నీకు దానిని బాగుగఁ జెప్పెదను దానిని నావలఁ దెలిసి
కొనుము. దీనిని స్వర్గలోకము పొందుచుదానినెగను జగత్తున కాధార
మైనదానినిగను, విద్యాంసుల బుద్ధి యను గుఱాలో నున్న దానిగను
దెలిసికొనుము.

లోకాది మగ్నిం త మువాచ తస్మై, యా ఇష్టా యానలి ర్వా

యథా వా స చాపి తత్రుత్పవద దృథోక్త ఘోషాన్త మృత్యుః

పున రేవాచతుష్టః.

15

కా. లోకమున కాధారమైన యగ్నిఁ గూర్చి గూఁగుఁడు నచికేతు
నకుఁ జెప్పెను. దానికెన్ని ఇటుకలు కావలయునో ఎంతవి గావలయునో
ఎట్లు చేయవలెనో కూడఁ జెప్పఁగా నచికేతుఁడు యముఁడు చెప్పిన
రీతిగఁ జెప్పెను. అంత అది విని మెచ్చుకొని తిరుగ యముఁడనెను.

త మబ్రవీ త్త్రియమాదో మహతా వరం తథేహద్య

దదామి భూయః తవై వ నామ్నా భవితాయ మగ్నిః.

స్వంకాం చేమా మనేకరూపాం గృహేః.

16

కా. మహత్కృదైన యముఁడు సంతోషించినవాడై నచికేతుని
కిట్లనియె. ఇప్పుడు ని.కింకోవరమిచ్చెదను. నీ పేరుతోనే యా యగ్ని
ప సిద్ధి పొందును. అనేక రూపములు గల యా మూలికను లేక అనేక
భేదములు గల యా మార్గమును గ్రహింపుము.

వివ:- ఈ విచిత్రమోదంద=ధనాదిరూపమైన మూలిక లేక భేదరూపమైన
దాది.

త్రిదాచికేత ప్రభి రేత్య సంధిం వికర్మ కృత్తరతి జన్మమృత్యా
బ్రహ్మజ్జం దేవ మీద్యం విదిత్వా నిచాయ్యేమాం శాంతి మర్త్యంతే

తా. మూడుసార్లు నచికేతాగ్నిని చయనము చేసినవాడై,
దండ్రుల గురువుల శాననప్రకారము నడచి యజ్ఞములు, దానము,
ధ్యయనములు చేసినవాడు చావు బుట్టుకలను దాటును. బ్రహ్మ
నుండి పుట్టిన జ్ఞానరూపుడైన, సుతంపదగిన దేవుని దెలిసికొని ఈ
యర్థంతమైన ఈ శాంతిని బొందును.

వివ:- పితృగురులు మాతాపితృగురులను దాసేష్టి వేదపాఠములు
ములు, ఇష్టేయాగములు, వేదాధ్యయనములు.

త్రిదాచికేత స్త్రయ మేత ద్విదిత్వా య ఏవం విద్వాం శ్చినుకే
నాచికేతం స మృత్యుపాశాన్ పురతః ప్రోద్యోత్య శో కాతిగో

మోదతే స్వర్గలోకే.

తా. ఏ విద్వాంసుడు మూడుసార్లు నాచికేతాగ్నిని చయన
చేసినవాడై ఎన్ని యిటుకలో, ఎంతటివో, యెట్లో ఈ మూడిని తెలిసికే
యిట్లు నాచికేతాగ్నిని చయనము చేయునో వాడు చనిపోక ముందుగ
మృత్యుపాశములను ద్రొంచి పైచి శోకమును దాటి స్వర్గలోకము
నంతోషింనును.

ఏష తేఽగ్ని ర్నచికేతః స్వర్గో య మవృణీథా ద్విత్తియేన వరేఽ

ఏత మగ్నిం తవైవ ప్రవక్ష్యంతి జవాస స్త్రుతీయం వరం

నచికేతో వృణీస్య.

తా. ఓ నచికేతుడా! ఏ యగ్నిని రెండవ వరముచే గోరితివో య
స్వర్గసాధనమైన యగ్ని యిదిగో. ఈ యగ్నిని నీ పేరుతోనే అను
పిలిచెదరు. నచికేతుడా! మూడవ వరమును గోరుము.

న చికేతః —

యేయం ప్రేతే విచికిత్సా మనుష్యేఽస్తీశ్చ కేనాయ మస్తీతి చైతే

ఏత ద్విద్యా మనుశ్చిష్టస్త్వయాహం, చరాచా మేష వర స్త్రుతీయః ।

తా. మనుష్యుడు చనిపోగా అక్క యనునది యున్నదని కొందఱు,
లేదని కొందఱు. ఇట్టి యీ సందేహమును సీచే నువదేశించబడి నెను
తెలిసికొందును గాక, ఇది వరములలో మూడవ వరము.

యము: —

దేవై రత్రాపి విచికిత్సితం పురా, నహి సువిజ్ఞేయ మణు రేష ధర్మః
అన్యం వరం నచి కేతో వృణీష్య మా మోవరోత్సి రతి మా స్పృశై నం. 21

తా. ఈ విషయములోఁ బూర్వము దేవతలచేఁ గూడ సందేహింపఁ బడినది. ఇది సులభముగాఁ దెలియఁబడునది గాదు. ఈ ధర్మము సూక్ష్మమైనది. ఓ నచికేతుఁడా! మజ్జియొక వరమును గోరికొనుము, నన్ను బలవంతపెట్టు. ఈ వరమును విడుపుము.

న చి కే తా: —

దేవై రత్రాపి విచికిత్సితం కిల, త్వంచ మృత్యో య న్న సువిజ్ఞేయ
మాత్త వక్త్రా చాప్య త్నా దృ గన్యో న లభ్యో నాఽన్యో వర స్తుత్య
ఏతస్య కశ్చిత్. 22

తా. ఈ విషయములో దేవతలచే సందేహింపఁ బడినది గదా! ఓ మృత్యుదేవతా, నీవును ఇది సులభముగాఁ దెలియఁబడదని యందివి, దానిని చెప్పవారిని నీకంటెవాఁడు మజ్జియొకఁడు దొరకఁడు, దీనితో సమానమైన వరము దియును లేదు.

యము: —

శతాయుషః పుత్రా పౌత్రాన్ వృణీష్య, ఓహూన్ వహూన్ హస్తై
హిరణ్య మశ్వాన్ భూమి ర్భూమి దాయతనం వృణీష్య, స్వయంచ
జీవ శరదో యావ దిచ్ఛసి. 23

తా. సూతృర్దక్ష ఆయువుగల కొడుకులను మనుమలను చాల పశువులను ఏనుగులను బంగారమును గుఱ్ఱములను గోరుము. భూమి రాజ్యమును గోరుము. కోరికస్పె యేండ్లు నిను జీవింపుము.

ఏత స్తుల్యం యది సన్యసే వరం వృణీష్య విత్తం చిరజీవికాం చ
మహాభూమౌ నచి కే స్తప్తమేధి, కామానాం త్వా కామభాజం కరోమి. 24

తా. దీనితో సమానమైన వర మింకొక యున్నదని తలఁచితివేని దానిని గోరుము. భవమును దీర్ఘాయువును గోరుము. ఓ నచికేతా, ఈ విశాల భూమియందు పర్థిలును, నిన్ను కోరికలలో నన్ని కోరికలను బొందఁ గలిగినవానినిగఁ చేయుదును.

యే యే కామా దుగ్గళా మర్త్యలోకే, సర్వాన్ కామాన్ ఘండతః
ప్రార్థయన్త్య ఇమా రామాః సరథాః సతూర్యాః. నహిదృశా
లంభనీయా మనుష్యైః అభిర్భుత్ ప్రత్యాభిః పరిచారయన్త్య,
నచితేతో మరణం మానుప్రాక్షిః. 25

తా. ఏయే కోరికలు భూలోకములో దొరకవో యా కోరిక లన్నిటిని
స్వేచ్ఛగా నడుగుము. రథములతో వాద్యములతోఁ గూడిన స్త్రీలు వీరిగో.
ఇటువంటి కోరికలు మనుష్యులచేఁ బొందఁదగినవి గావు. నేనిచ్చిన వీరి
చేతఁ బరిచర్య చేయించుకొనుము. ఓ నచితేతుఁడో! మరణము గూర్చి
అడుగకుము.

స చి తే తాః —

శ్వేథావా మర్త్యస్య యదంత తై తత్, సర్వేంద్రియాణాం
జరయంతి తేజః అపి సర్వం జీవిత మల్ప మేవ,
తవైవ వాహ స్తవ నృత్యగీతే. 26

తా. ఓ యముఁడా! నీవీచ్చు భోగములు రేపు ఉండనో యుండవో
అను సందేహము గలవి. మఱియు నవి మనుష్యుల సర్వేంద్రియముల
తేజస్సును క్షీణింపఁజేయును. ఆ జీవితమంతయును స్వల్పమే. కనుక
గుఱ్ఱములు నీకే యుండుఁగాక, నీకే నృత్యములు గీతములు ఉండుఁ
గాక. నాకు వలదు.

స విత్రీన తర్పణీయో మన హ్, అపాస్య సహ విత్త
మదాగ్క్ష్య శ్చేత్త్యా జీవిష్యాం యావ ద్దిశిష్మసి త్వం,

వరస్తు మే వరణీయః స ఏవ. 27

తా. మనుష్యుఁడు ధనము చేఁ దృప్తి పొందువాఁడు గాఁడు. నిన్నుఁ
జూచినచో మేము ధనము పొందఁగలము. నేను పాలించువఱకు జీవింపఁ
గలము. కాని నాకుఁ గోరఁదగినది యా వరమే.

అజీర్యతా మమృతానా ముపేత్య జీర్య న్మర్త్యకృత దాస్యః ప్రజానన్
అభిధ్యాయన్ వర్ణరత్నప్రమోదా నలదీర్ఘ జీవితే కో రమేత. 28

తా. ముసలితనము లేని చావులేని మిమ్ముఁ బొంది "ముసలివాఁడ నగు
దును, చనిపోవుదును" అని తెలిసినవాఁడెట్లు వానియిం దాశ గలవా.

దగును. రూపమువల్ల ప్రేమవల్ల గలుగు సుఖములను ధ్యానించుచు మిగుల దీర్ఘమైన జీవితమందు ఎవఁడు ఆనందించును.

యస్మిన్నిదం విచికిత్సంతి మృత్యో యత్సాంభరామౌ మహతి
బ్రూహి నస్తత్ యోఽయం వరో గూఢ మనువశ్రవిష్టో. నాఽన్యం
స్మాన్నచికీతా వృణీతే. 28

తా. ఓ మృత్యుదేవతా! ఏ వరలోక విషయమున ఈ సంశయము పొందఁ గూడలే గొప్పదైన వరలోకమున ఏది గలదో దానిని నాకుఁ జెప్పుము. ఈ వరము గూఢముగా నున్నదిగాన ఈ నచిరేతుఁడు మఱి యొక వరమును గోరఁడు.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమావస్థి

అథ

ద్వితీయావస్థి

ఆన్యచ్చేయోఽన్య దుత్తైవ ప్రేయ, స్తే చాభి నాన్వార్థి పురుషం
సీరితః తయోః శ్రేయ ఆదదానన్య సాధు. భవతి హియతేఽర్థా ద్య
చప్రేయో వృణీతే 1

తా శ్రేయస్కరమైనది యొక విధమైనది. ప్రేయతరమైనది. మఱొక విధమైనది. ఆ రెండు వేర్వేరు ఫలములు గలవి. అవి పురుషుని బంధించి పైచును. ఆ రెంటితో శ్రేయస్కరమైన దానిని స్వీకరించువానికి శుభ మగును. ఎవఁడు ప్రేయతరమైనదానిని గోరవో వాఁడు వరమ ప్రయోజన మగు మోక్షమునుండి జాతిహీనుడు.

వివ:- శుభము = అచ్చటికి సుఖముగ నుండకపోయినను ధర్మసహితమై శాశ్వతమగు మేలును గూర్చునది. ప్రేయము = అచ్చటికి సుఖముగ నున్నను బిడవఁ జాల కష్టమును గూర్చునది.

శే యిశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్య మేత, స్తే సంపరీత్య వివినక్తి ధీరః
శేయో ధీరోఽభిప్రేయసో వృణీతే, ప్రేయో ముదో యోగ
క్షేమాద్వృణీతే. 2

తా. శ్రేయస్సును ప్రియమును మనుష్యుని జేరును. ధీరుఁడు వానిని బాగుగ ఆలోచించి వేటువేటుగఁ దెలిసికొనును. ధీరుఁడు ప్రియముకంటె శ్రేయస్సు మంచిదని శ్రేయస్సునే గోరును. మూర్ఖుఁడు కేవల శరీర యోగక్షేమము కొఱకైన వశువుతృధనాది ప్రియవస్తువులను గోరును.

య మః —

సత్త్వం ప్రియాన్ ప్రియదూపాంశ్చ కామా, నభిధ్యాయ
న్మచికేతోఽత్యసాగ్రీక్షిః నైతాం స్వంతాం విత్తమయా మవాప్తో,
యస్యాం మజ్జంతి బహవో మనుష్యాః. 3

తా. ఓ నచికేతుఁడా! నీవు ప్రియమైన వశువుతృధనాదులను, సుందర రూపముగల యవ్వరస్ స్త్రీలు మొదలగు కోరికలను అవి యసారములని తలఁచి విసర్జించితివి. అట్లే చాలమంది మనుష్యులు మునిగితిరిక వడి వియోడి యీ ధనరూపమైన యీ మాతను మార్గమును బుచ్చుకొనలేదు.

దూర మేతే విపరీతే విహుచీ, అవిద్యా యా చ విద్యేతి జ్ఞాతా
విద్యాఽభీప్సినం నచికేతసం మన్యే, న త్వా కామా బహవో
లోలువంతః. 4

తా. అవిద్య క్రియరూపమైనది, విద్య శ్రేయస్సురూపమైనది అని తెలువఁబడు నీ రెండిటికిఁ జాలదూరము. అవి భిన్న భిన్న ఫలములు గలవి, నిన్ను విద్యను గోరు నచికేతునిగాఁ దలఁచుచున్నాను. నిన్నుఁ జాల కోరికలైనను ఆశ పెట్టలేవు.

అవిద్యాయా మంతరే పర్తమానాః స్వయం ధీరాః
పండితం మన్యమానాః ధంద్రీమ్యమానాః వరియంతి మూఢాః,
అంధే నైవ నీయమానా యథాంధాః. 5

తా. అవిద్యలో నున్నవారై తాము స్వయముగ ధీరులమని పండితుల మని తలఁచి, గ్రుడ్డివారినే దారి చూవఁబడిన గ్రుడ్డివారువలె మూఢులు మిగుల వక్రగతిలోఁ బడి జననమరణ చక్రములఁ బడిపోవుదురు.

వివ:- తన్మదారిని బడి చావుఁబుట్టుకలను బొందుచుండురని భావము.

న సాంపరాయః ప్రతిభాతి బాలం ప్రమాద్యంతం చిత్త
మోహిన మూఢం అయం లోకో నాస్తి పర ఇతిమానీ,
పునః పున ర్వశ మాపద్య తే మే.

6

తా. ధనవ్యామోహముచే బారపాటుపడుచు మూఢుడైన యవివేకికి
పరావరబ్రహ్మప్రాప్తి సాధనము స్ఫురింపదు. ఈ లోకము గాని పర
లోకము లేదని తలచువాడు మాఁడి మాఁటికి నాకు వశమై చావుఁ బుట్టుక
లను బొందును.

శ్రీవణాయాపి బహుభిర్వో నలభ్యో శృంగ్యంతోఽపి బహవో యం
నవిద్యుః ఆశ్వర్యో పక్షా కుశలోఽస్య లద్దాఽఽర్క ర్యో జ్ఞాత
కుశలాఽనుశిష్టః.

7

తా. ఏది వినుటకును జాలమందికి లభించదో విన్నవారైనను జాల
మంది దేనిని దెలిసికొనలేదో యిట్టి యీ యాత్మను గూర్చి చెప్పవచ్చు
అద్భుతమైనవాడు. దీనిని బాంధినవాడై నేర్పరియైన గురువుచే నుప
దేశించఁబడినవాడై తెలిసికొన్నవాడు ఆశ్చర్యకరమైనవాడు.
వివ :- కుశలుభోధన్వేనోర్పరియైన గురువుయొక్క బోధచేత.

న వరే ణాఽవరేణ ప్రోక్త ఏష, సువిజ్ఞేయో బహుధా చింత్య
మానః అవస్యప్రోక్తేఽగతి రత్య నా. స్వభీయాన్ హ్యతర్క్య
మణుప్రమాదాత్.

8

తా. ఈ యాత్మ హిసఁదైన సుసుష్మనిచే జెప్పఁబడినది గాదు.
అనేక విధములుగ వాడుటచే జ్ఞానియఁబడినది గాన సులభముగఁ
దెలియఁదగినది గాదు. శేష్ఠుడైన యాత్మదర్శియైన యాచార్యుడు
చెప్పినచో దెలియకపోవుట యుండదు. ఇది యతిసూక్ష్మమైనది గదా.
అణుస్వరూపము గలది గాన ఇది తర్కమునకందనిది.

వివ - ఈ యాత్మను కర్తృగను, కర్తృముగ నకర్తృముగఁ బలు విధములుగ
వాడుట దలంతురు గాన సులువుగఁ దెలియఁబడుట లేదని భావము.

నైషా తర్కేణ మతి ర ఎ నేయా, ప్రోక్తాఽన్యే నైవ సుక్ష్మానాయ
ప్రేక్షా యాం త్వ మావః నత్యధృతి కృతాసి, త్వాద్భజో
భూయా స్మచిరేతఃవ్రస్థా.

9

తా. ఓ ప్రియతముడా! ఏ జ్ఞానమును నీవు సత్యముగా ధైర్యము గల వాడవై పొందితివో అట్టి జ్ఞానము తర్కముచే బొందఁదగినది గాదు. శ్రుతివిదూడగు గురువుచే బెప్పఁబడినదై సులభగఁ దెలియఁబడును. ఓ నచికేతా! నీవంటి వృచ్చకుఁడు మాకుఁ గలుగుఁ గాక.

వివ :- తర్కము వాది ప్రాబల్యముచే అనేకవిధము లగును. కాన దానికి నిలుకడ లేదు. అనుభవించి నమ్మినవానికి జ్ఞానము తెలియునని భావము.

జానా మ్యహం శేవధి రిత్తగైత్వం, న హ్యధ్యువైః ప్రాప్యతే హి
ధృవంతత్ తతో మయా నాచితే శ్చైత్ అగ్ని రనిత్యై ధృవైః ।
ప్రాప్తవా నస్మినిత్యం.

10

తా. పశువుతృ థనాదిరాసులు అనిత్యముని యెఱుఁగుదును. ధృవమై యా వరమాత్మ అనిత్యవస్తునలచే బొందఁబడదు, కనుక ఇట్లు తెలిసియు నేను నాచికేతాగ్ని నె చయనము చేసితిని. అందుచే ఈ యనిత్య వస్తువు లచే గొంతకాలమె నిత్యముగ నుండు యమపదమునే పొందితిని.

వివ :- మానవ భోగములద్వారా నిత్యముగాన యమపదవి నిత్యమనఁ బడెను.

కామ ప్యాప్తిం జగతః పృథిష్ఠాం కృతో రనంత్య మభయస్య పారం
స్తోమం మహదురుగాయంవృష్ఠాం, దృష్ట్యాధృత్యాధిరో నచికేతో
ఽత్యస్మాక్షీః.

11

తా. ఓ నచికేతుడా! కోరికలను సమాప్తయైన జగత్తున కధారమైన యజ్ఞముయొక్క యనంత ఫలమైనట్లయు నిర్భయపుఁ శ్రీవరి హద్దయి నట్టియుఁ గొనియాడఁ దగినట్టియు విస్తృతగలి గలిగినట్టియు నగు నాత్మ స్థితిని ధైర్యముగాఁ జూచి ధిమంతుడవై యీ సంసారములోని భోగము లన్నిటిని విడచివైచి. వి.

తం దుర్దశం గూఢ మనువ్రష్టం గుహాహితం గహ్వరేష్టం పురాణం
అధ్యాత్మయోగాధిగమేన దేవం మత్వా ధిరో హర్షశోకౌ జహతి.

12

తా. చూడఁగ సులభము గానిదియు, గూఢమైనదియు, బ్రహ్మసన్నముగా నున్నదియు, హృదయగుహలో నున్నదియు, అనేకానర్థములతోఁ

గూడిన దుర్గమస్థానమున నున్నదియు, సనాతనమైనదియు నగు దైవ స్వరూపమైన యాత్మను భోగములనుండి మనస్సును మరలించి యాత్మ యుందలి ధ్యానముతోఁ దెలిసికొను ధీరుడు సంతోషమును దుఃఖమును విడచి అతీతించినవాఁడగును.

వివ :- గోప్య రేష్యము = అనేకానర్థములతోఁ గూడిన దుర్గమ స్థానమున నున్నది.

ఏత చ్చుక్రిత్వా సంపరిగృహ్యమర్తః ప్రవృహ్య ధర్మమథా మేత మావ్యస మోదతే మోఽనియం హి ల్భావ్య, వివృతం సద్భవచి కేతసం మన్యే.

13

తా. మనుష్యుఁడు ఈ పరమాత్మను నిశ్చయముగఁ దెలిసికొని, ధర్మమునుండి తొలఁగిని సూక్ష్మమైన యల్పము శరీరాదులకంటె పేఱుగఁ తెలిసికొని దీనిని బొంది సంతోషించఁ దగిన దీనిని బొంది సంతోషించును. నచి కేతు డగు నిన్నుఁ గూర్చి అత్కభవనము తలుపు తెఱవఁబడెనని తలంచెదను.

వివ :- అల్పము దన శరీరాదులకంటె భిన్నముగఁ దలఁచి గ్రహించిన వాఁడు అత్కావందము బొందునని భావము.

న చి కే తా : —

అన్యత్ర ధర్మా దన్య త్రాధర్మా దన్యత్కాస్మా త్కృతాఽకృ తాత్ అన్యత్ర భూతాచ్చ భవాశ్చ యత్త తృశ్యసి తద్వద.

14

తా. ధర్మముకంటె పేఱుగను అధర్మముకంటె పేఱుగను కార్య కారణముల కంటె వెఱుగను భూతవర్తమాన భవిష్యత్తులకంటె పేఱుగను దేనిఁ జూడఁచో నానిని జెప్పుము.

య మ : —

సర్వే వేదా యత్ప్రద మామనంతి, అవాంసి సర్వాణి చ యద్వదంతి య దిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి అ త్రైవిదం సంగ్రహేణ బ్రహ్మ మ్మౌమిశ్మేకత్.

15

తా. సర్వ వేదములును దేనిని బొందఁదగినదిగఁ దెలుపుచున్నవో, సర్వ అవస్థలును దేనిని జెప్పుచున్నవో, దేనిని గోరి జనము బ్రహ్మచర్యమును

జేయుచున్నారో యట్టి యాత్మపదమును సంగ్రహముగఁ గెల్పెదను. అది ఓమ్ అనునదే.

ఏత ద్ద్యేవాక్షరం బ్రహ్మ ఏత దేవాక్షరం వరం
ఏత ద్ద్యేవాక్షర జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛతి తస్య తత్. 16

తా. ఈ ఓమ్ అను నక్షరమే బ్రహ్మము. ఈ యక్షరమే గొప్పది. ఈ యక్షరమును దెలిసికొని ఎవఁడు దేనిని గోరునో వానికది దొరకును.

ఏత దాలంబనం శ్రేష్ఠ, మేతి దాలంబనం వరం
ఏత దాలంబనం జ్ఞాత్వా, బ్రహ్మలోకే మహియతే. 17

తా. ఈ యాధారమైన యక్షరమే శ్రేష్ఠమైనది. ఈ యాధారమే గొప్పది. ఈ యాధారమును దెలిసికొని సాధకుఁడు బ్రహ్మలోకమందు గొప్పవాడగుచున్నాడు.

న జాయతే మ్రియతే వా విచశ్చి, న్నాయం కుత శ్చి న్ను
బ్రహ్మ కశ్చిత్ అశో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో,
న హన్యతే హన్యమానే శరీరే. 18

తా. ఈ యాత్మ పుట్టదు. నావదు గూడ. జ్ఞానము గలది. ఇది దేని వలెను బుట్టలేదు. ఈ యాత్మ నుండి యేదియుఁ బుట్టలేదు. పుష్కలలేనిది. నిత్యమైనది. ఇది పోలిన మైనది. శరీరము చంపఁబడినను జంపఁబడదు. వివ :- ఓంకారముచేఁ జెప్పఁబడిన బ్రహ్మస్వరూపమిందు చెప్పఁబడినది.

హంతా చే న్మన్యతే హంతుం, హత శ్చి న్మన్యతే హతం
ఉభౌ తౌ న విజానీతో, నాయం హంతి న హన్యతే. 19

తా. చంపఁదలఁచువాఁడు వీనిఁ జంపెదనని తలఁచినచో, చంపఁబడఁ జొప్పువాఁడు తాను జంపఁబడఁడు నని తలఁచినచో వీరిద్దఱు తెలియనివారై. ఇతఁడు చంపలేఁడు, వాడు చంపఁబడఁడు.

వివ :- అత్మ నాశనము లేనిది గాన దానిని నెవఁడు చంపలేరని భావము.

అథో రణీయాన్ మహతో మహియా నాత్మాన్య జంతోర్ని
హితో గుహయాంత మకృతుః పశ్యతి వీతకోకో, ధాతుః పశ్యదా
న్మహిమాన మాత్మనః. 20

తా. ఈ యాత్మ సూక్ష్మముకంటె సూక్ష్మమైనది. గొప్పదానికంటె గొప్పది. ఈ యాత్మ ప్రాణులయొక్క హృదయ గుహయందు గూఢమై యున్నది. మనస్సు ఇంద్రియములు మొదలగు ధాతువులు వ్రసన్నముగా నుండుటవల్లఁ గోరికలు లేని దుఃఖములు వీడిన మనుష్యుఁడు ఆత్మయొక్క యా మహిమను జూచును.

అసీనో దూరం వ్రజతి శయానో యాతి సర్వతః

కస్తం మదానుదం దేవం మదన్యో జ్ఞాతు మర్హతి

21

తా. ఆత్మ కూర్చుండియును దూరముగఁ బోవును. వరుండీయుండి గూఢ అన్ని చోట్లకు వెళ్ళును. సంతోషరూపము, అసంతోషరూపము ఇట్టి విలక్షణ రూపములు గల యా దేవుని నేను గాక యిరక నెవఁడు తెలిసికొనఁగలఁడు.

వివ :- ఆ పరీహర్షాఽపరీహర్షస్వరూపు = సంతోషరూపుఁడును, అసంతోష రూపుఁడును (నిశ్చలరూపుఁడును) అయిన,

అశరీరం శరీరే స్వనవస్థే స్వవస్థితం

మహంతం విభు మాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి.

22

తా. శరీరము లేనట్టియు, అనిత్యములగు దేవపితృ మనుష్యాది శరీరములందు వికారము లేకయున్నట్టియు, గొప్పదైనట్టియు సర్వ వ్యాపకమైన యాత్మను దెలిసికొని ధీరుఁడు విచారించఁడు.

నాఽయమాత్మ వ్రవచనేన లభో, న మేధయా న బహునా పురీతేన

య మేతై శ్చ వృణుతే తేన లభ్య, స్తస్యైష ఆత్మావీవృణుతే

ఓసూఽస్త్విం.

23

తా. ఈ యాత్మ కేవలము వేదములను గ్రహించుటకేతఁగాన్విధారణా శక్తిచేతఁ గాని ఎక్కువ శాస్త్రములు చదువుటచేఁ గాని లభించదు. ఏ యాత్మను సాధకుఁడు గోరునో యట్టి యాత్మను గోరు సాధకునికి లభ్యమగును. అట్టి యాత్మను గోరు సాధకునికి ఆ యాత్మయే తన స్వరూపమును వివరించును.

వివ :- లోకముతో గృహీదులను నిర్మించువాఁడు ఇతరములను అవగ్రహనముగఁ దలఁచి తన సర్వశక్తులు గృహీది నిర్మాణమునకై ఉపయోగించి

అట్టి గృహదులను బొందునట్లు అత్తను బొందఁగోరువాఁడు వశువుత్య
ధనాదులకుఁ బ్రాధాన్యము చూపక అత్తదర్శనమునకే ప్రాధాన్యము
చూపినచో అత్తదర్శనమును పొందునని భావము.

నాఁడెరఁతో దుశ్చరితా, న్నాఁడెఁతో నాఁడసమహితః।

నాఁడంతమనసో వాఁడె; వ్రజ్ఞానే నై న మాపు యాత్, 24

తా. దుశ్చరిత్యనుండి మరలనివాఁడును, శాంతి లేనివాఁడును, నిశ్చ
లత్వము లేనివాఁడును, చంచలమైన మనస్సు గలవాఁడును ఈ యాత్మను
బొందలేడు. దుశ్చరిత్యాదులు లేనివాఁడు బ్రహ్మజ్ఞానము చేతనే దీనిని
బొందును.

వివ :- చెడు నడతలు మొదలగునవి యున్నవాఁడు జ్ఞాని కానేకాఁడు.
జ్ఞానికి చెడునడతలు మొదలగు నవగుణములుండనే యుండవు కేవల
పుస్తక శుష్క జ్ఞానము గలవాఁడు జ్ఞాని కాఁడని భావము.

యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రించ, ఉభే భవత ఓదనః।

మృత్యు ర్మనోఽప సేవన్యకృత్త్వావేద యత్యస్తః, 25

తా. ఏ యాత్మకు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ ధర్మములు అహరమగునో
మృత్యువు దేనికి ఉడుఁగాయ న దిదగునో యట్టి యాత్మ యెందుఁగలదో
దానిని దుశ్చరిత్యాదులు లేని జ్ఞాని గాక ఎవఁడు తెలియఁగలఁడు?

వివ :- అత్తకు బ్రాహ్మ జ్ఞాత్యాదులు సాధనములు. ఆ సాధనములు
కన్నిదికిని అత్తయే వ్రభువని భావము.

అతి వ్రథమాధ్యాయే ద్వి తీయావల్లీ.

అథ

త్వ తీ యా వల్లీ

ఋతం పిబంతో సుకృతస్య తే గుహం ప్రవిష్టా వరమే వరాధే
శాయాతపే బ్రహ్మవిదో వదంతి వందాగ్నయో యేచ
తిగదాచికేతాః.

తా. ఈ లోకమందు సర్వోత్కృష్ట మగు బ్రహ్మమునకు స్థానమైన హృదయగుహయందున్నట్టియుఁ దాము చేసికొన్న ఫలమును అనుభవించునట్టి జీవుని బ్రహ్మమును నీడ యెండలుగా బ్రహ్మవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. మూఁడుసార్లు నచికేతాగ్నిని హోమము చేయు గృహస్తులును ఇట్లే చెప్పుచున్నారు.

యః పేతు రీజానానా, మక్షరం బ్రహ్మ యత్పరం
అభయం తిత్తిర్దతాం పారం నాచికేతం శ తేమహి.

2

తా. యజ్ఞములు చేయు కర్మకులకు వంతెన వంటిదగు నాచికేతాగ్నిని, నశించనట్టియు గొవ్వుదైనట్టియు నిర్భయస్థానమైనట్టియు దాటఁగోరు వారికిఁ బారముఁ జేర్చుచున్నట్టియు, నా బ్రహ్మమును దెలిసికొన శక్తుల మగుదుము గాత.

అత్మావం రథినం విద్ధి శరీరం రథ మేవ తు
బుద్ధిం తు సారథిం విద్ధి మనః పరిగ్రహ మేవ చ.

3

తా. అత్మను రథికునిగఁ దెలిసికొనుము. శరీరమును రథముగను దెలిసికొనుము. బుద్ధినై తే సారథిగఁ దెలియుము. మనస్సు వగ్గ మని తెలిసికొనుము.

ఇంద్రియాణి హయా నాహు ర్విషయాం స్తేషు గోచరాన్
అత్మేంద్రియ మనో యుక్తం భోక్తే త్యాహు ర్మణిషిః.

4

తా. ఈ యింద్రియములు గుఱ్ఱములవంటి వనియు, నడచు విషయములు మార్గములనియు, ఇంద్రియ మనస్సులతోఁ గూడిన యాత్మ వానిని అనుభవించు భోక్త యనియు మనిషులందురు.

యస్తస్య విజ్ఞానవాన్ భవ, త్యయత్రేన మనసా సదా
త స్వేంద్రియా ద్యవశ్యాని దుష్టాఽశ్వా ఇవ సారథిః.

5

తా. ఎవఁడై తే నిశ్చలముగాని మనస్సుతో అవివేకియై గుండుగా వారికి ఇంద్రియములు లొంగక పొగరు గుఱ్ఱములు సారథినివలెఁ జిక్కు పెట్టును.

యస్తు విజ్ఞానవాన్ భవతి, యుక్తేన మనసా సదా
త స్వేంద్రియాణి వశాని నగణా న్న సాధకాః.

6

తా. ఎవఁడు నిశ్చలమైన మనస్సుతో వివేకము గలిగి యుండునో వానికి కండ్రియము సారథీ మఱచి గుఱ్ఱములు వలె లొంగి సుఖము గూర్చును.

యస్తు విజ్ఞానవాన్ భవ త్యమనస్కః సదా శుచిః |

న స తత్పద మాహ్నితి సంసారం చాధిగచ్ఛతి. |

తా. ఎవఁడు లొంగని మనస్సుతో వివేకము లేక యశుచియై యుండునో వాఁడు ఆ పరమపదమును బొందఁడు. చావు బుట్టుకలతోఁ గూడిన సంసారమును గూడఁ బొందును.

యస్తు విజ్ఞానవాన్ భవతి, సమనస్కః సదా శుచిః |

సతుతత్పద మాహ్నితి, యస్మా ద్భూయో న జాయతే |

తా. ఎవఁడు నిశ్చలమనస్సు గలవాఁడై శుచియై యుండునో వాఁడే యా పరమపదమును బొందును. మరల నితఁడు పుట్టఁడు.

విజ్ఞానసారథి ర్యస్తు మనః పృగ్గృహవా న్నరః |

సోఽధ్వనః పర మాహ్నిత తద్విజ్ఞోః పరమం పదం ||

తా. ఏ నేరుఁడు వివేకబుద్ధి యను సారథి గలవాఁడై మనస్సనెడ పగ్గములను బట్టుకొన్నవాడై యుండునో యతఁడ స సార మార్గము నేఱు జీవరను బొంది యావ్యాధినశితమైన పర బ్రహ్మపదము ను బొందును.

ఇంద్రియేభ్యః పరా హ్యర్థా అర్థేభ్యశ్చ పరం మనః |

మనసశ్చ పరా బుద్ధి రుభేద్ధే రాత్మా మహాన్ పరః ||

తా. ఇంద్రియములకంటె నింద్రియభోగము లు గొప్పవి. ఆ భోగముల కంటె మనస్సు గొప్పది. మనస్సుకంటె బుద్ధి గొప్పది. బుద్ధికంటె వ్యాపార మహత్తు చాల గొప్పది. మహత్తు అనేగా నామరూపదులకుఁ గారణమైన హిరణ్యగర్భతత్వము, జీవతత్వము గొప్పవనగా సూక్ష్మమును శ్రేష్ఠము నని భావము.

వివ :- గొప్పవి=సూక్ష్మమును శ్రేష్ఠమునని భావము. మహత్తు=హిరణ్యగర్భతత్వము, జీవతత్వము.

మహతః పర మవ్యక్త మవ్యక్తౌ త్పురుషః పరః
పురుషాన్న వరం కిందిత్వా కష్టా సా పరాగతః॥

11

తా. మహత్తుకంటె అవ్యక్తము (= నామరూపరహితమై = సర్వజగత్తులకు బీజరూపముగా నున్న శక్తి) గొప్పది. అవ్యక్తముకంటెఁ బరమ పురుషుఁడు గొప్పవాఁడు. ఆ పురుషునికంటె గొప్పదేదియు లేదు. అదే చివరి హద్దు. అదే చివరి గతి.

వివ :- అవ్యక్తము = నామరూపరహితమై సర్వజగత్తులకు బీజరూపమైన శక్తి.

విష సర్వేషు భూతేషు, గూఢోఽఽత్మా న వ్రకాశతే
దృశ్యతే త్వ గ్రగ్యయా, బుద్ధ్యా సూక్ష్మయా సూక్ష్మదర్శిభిః॥

12

తా. ఈ యాత్మ యన్ని ప్రాణులలోన గూఢమై యున్నది. కానఁ బైకిఁ వ్రకాశింపదు. ఇది సూక్ష్మదర్శులైన వండితులచే ఏకాగ్రమైన సూక్ష్మమైన బుద్ధిచేఁ జూడబడును.

యచ్ఛే ద్వాఙ్మనసీ ప్రాజ్ఞ త్తద్యచ్ఛేత్ జ్ఞాన ఆత్మని
జ్ఞాన మాత్మని మహతి నియచ్ఛేః త్తద్యచ్ఛే చ్ఛాంత ఆత్మని॥

13

తా. ప్రాజ్ఞుఁడు వాగాదులైన ఇంద్రియములను మనస్సునందు నియమింపవలయును. ఆ మనస్సును జ్ఞానాత్మ యగు బుద్ధియందును, ఆ జ్ఞాన బుద్ధిని జీవాత్మ యందును ఆ జీవాత్మను శాంతాత్మయగు పరమాత్మయందు నిల్పవలయును.

వివ :- మూలములోని వాక్కు. ఇంద్రియముల కుపశిక్షణము గాన ఇది ఇంద్రియము అని వ్రాయఁబడెను.

శక్తివృత్త జాగ్రత ప్రాప్య పరాస్ నిబోధత
తురస్య ధారా నిశితా దురత్యయా దుర్గం పథ స్తత్కవయో పదంతి॥

తా. అందు, మేల్కొనుఁడు శ్రేష్ఠులైన గురువులను జేరి పరమాత్మను తెలిసికొనుఁడు. పదును పెట్టిన కత్తియందువోలే అది దాఁచరానిది. ఆ యాత్మను సులువుగాఁ బొందరానిదిగాఁ గవులు చెప్పుచున్నారు.

అబద్ధ మస్పర్శ మరూప మన్యాయం, తథాఽరసం నిత్య
మగంధవచ్చ యత్, అనాద్యనంతం మహతః పరం ధృవం
నిచాయ్య తస్మత్కముఖాత్ ప్రముచ్యతే॥

తా. ఏది శబ్దములేక, స్పర్శలేక, రూషములేక, మాఱక, రుచి
నిత్యమై గంధము లేక, అనిర్వాచ్యములు లేక ఖుద్ధి మహత్తత్వ
కంటెను విలక్షితమై యున్నదో యట్టి నిత్యమైన యాత్మను దెలిసి
జనుడు మృత్యుముఖమునుండి విముక్తుడగును.

నాచికేత ముపాఖ్యానం మృత్యుప్రోక్తం సనాతనం
ఉక్త్వా శ్రుత్వా చ మేధావీ బ్రహ్మలోకే మహియతే॥

తా. యముడు చెప్పగా నచికేతునిచే వివరింపబడిన ప్రాణిభిక్ష
యీ యుపాఖ్యానమును చెప్పిన, వినినను గూడ మేధావీ బ్రహ్మలో
మందు ఉత్కృష్టుడగును.

య ఇమం పరమం గుహ్యం శ్రావయే ద్రుహ్మ స పతి
ప్రయతః శ్రాద్ధకాలే వా తదా సంత్యాయ కల్పితదానం

త్యాగం కల్పతే॥

తా. ఎవడు నచియై ఈ పరమ రహస్యమైన యుపాఖ్యానము
బ్రాహ్మణుల సభయందుగాని, శ్రాద్ధకాలమందుగాని వినిపించునో వా
అనంతఫలమునకు అర్హుడగును, అనంతఫలమున కర్హుడగును.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే త్పూర్ణం యా వల్లీ .

అథ

ద్వితీయోఽధ్యాయః ప్రథమావల్లీ .

పరాంచి ఖాని వ్యతృణ త్వయంభూ ప్రసాన్నరాత్ పశ్యతి
నాంతరాత్మన్ కశేత్తీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్ష దావృతచక్షు రమ
తత్వ మిచ్ఛన్॥

తా. స్వయంభువు ఆకాశగుణమును గ్రహించు శ్రోతము మొదలై
యింద్రియములను శబ్దాదులను గ్రహించుటచే మై పై నె ప్రవర్తిం

వానినిగ శాసించెను. కాన అవి పైపై విషయములనె గాని లోనున్న యంతరాత్మను బాదలేవు. అట్లానొక ధీరుడు మోక్షమును గోరువాడై బహిర్విషయముల నుండి దృష్టిని మరలించినవాడై వ్రత్యగాత్మను (నామరూపాదుల కంటె వేరుగా నున్న యాత్మను) బ్రత్యక్షముగాఁ జూచును.

పరావః కామా ననుయంతి బాలా స్తే మృత్యో ర్యంతి
వితతస్య పాశం ఆధ ధీరా అమృతత్వం విదిత్వా ధృవ మధురేవే
స్విహా న ప్రార్థయంతే॥ 2

తా. మూర్ఖులు కామ్యా విషయకమైన గోరికలనై పొందుదురు. వారు అంతట నిండిన మృత్యుదేవత యొక్క పాశమునఁ జిక్కుకొందురు. మఱి జితేంద్రియులు నిత్యమైన మోక్షమును దెలిసికొని యీ లోకమున అనిత్య విషయములందుఁ గోరిక యుంచురు.

యేన రూపం రసం గంధం శబ్దాన్ స్పర్శాంశ్చ మైథునాన్
వితేనై వ నిజానాతి. ౩ మత్ర పరిశిష్యతే ఏత ద్వైతత్॥ 3

తా. ఈ యాత్మచేతనే రూపమును రసమును గంధమును శబ్దమును దాంపత్య సుఖస్పర్శలను లోకులు తెలిసికొందురు. ఇక్కడ ఆత్మకుఁ దెలియని దింకెమి మిగులును? నీవు తెలియఁగోనిన యా యాత్మ యిదే.

వివ :- అది = లెవడిగిన యాత్మ ఇదే యని భావము.

స్వప్నాంతం జాగరితాంతం ద్రాహ మే నానుభవ్యతి
మహాంతం విధు మాత్మానం సుఖ్యా ధిరో న శోచతి॥ 4

తా. ఏ యాత్మచే స్వప్నము, నివస్తువులను జాగ్రదవస్థలోని వస్తువు లను బాచునో యట్టి గొప్పదైన బాధకమైన యాత్మను దెలిసికొని ధీమతు శోకమును బొందఁడు.

య ఇమం మధ్వదం వేద ఆత్మానం జీవ మంభికాత్
ఈశానం భూతభవ్యవ్య న తత్ విమగుప్సితే ఏతద్వై తత్॥ 5

తా. ఎవఁడు కర్మఫల మను తెనెను భక్షింపుదు జీవరూపమై భూత భవిష్యత్తులకు నియామకుడై యున్న యీ యాత్మను దగ్గఱగాఁ దెలిసి

కొనునో వాడు ఇట్లు చూచుటవల్ల బ్రహ్మాండము దన్ను రక్షించుకొనఁ దలంచును. ఆ యాత్మ యదియో.

యా! పూర్వం తపసో జాత, మద్భ్యో! పూర్వ మజాయత
గుహం ప్రవిశ్య తిష్ఠంతం, యో భూతేభి ర్వ్యవశ్యత ఏతద్వైతత్. 6

తా. ఎవ్వఁడు జ్ఞానరూప బ్రహ్మము నుండి మొదటనే పుట్టినో నీళ్ళ కంటె (= నీళ్ళు వంచభూతముల కుపలక్షణము) ముందుగఁ బుట్టినో హృదయ గుహను బ్రవేశించి భూతములతో పాటు ఉండెనో యట్టి హిరణ్య గర్భ బ్రహ్మను ఎవఁడు చూచునో వాడే యీ బ్రహ్మమును జూచును. ఆ యాత్మ యిదే.

వివ:- హిరణ్యగర్భుఁడు=జీవాత్మ, బంగారము నుండి పుట్టిన తడియము లోనగు నవి బంగారమేయైనట్లు బ్రహ్మమునుండి పుట్టిన హిరణ్యగంధుఁడు బ్రహ్మమే, హిరణ్యగర్భునిఁ జూచినవాడు ఆ వరబ్రహ్మమును జూచునని భావము.

యా ప్రాణేన సంభవ త్యదితి రైవతామయా

గుహం ప్రవిశ్య తిష్ఠంతం యో భూతేభి ర్వ్యజాయత ఏతద్వైతత్. 7

తా. ఏది వరబ్రహ్మము నుండి హిరణ్య గర్భుఁడొనైన ప్రాణముగాఁ బుట్టినో ఏది అన్నిటిని దినునట్టి యదితియో సర్వదేవతలరూపమైనదో ఏది వంచభూతములతో పాటు పుట్టినో యట్టి యా దేవతను మన హృదయ గుహయందుఁ బ్రవేశించి యున్నదానిని ఎవఁడు చూచునో వాడే బ్రహ్మను చూచును. ఆ యాత్మ యిదే.

ఆరణ్యో ర్నిహితో జాతవేదా, గర్భ ఇవ సుభృతో గర్భణీభిః

దినే దినే ఈడ్యో జాగృవద్భి, ర్న విష్కద్భి ర్మనుషేభి రగ్నిః

ఏతద్వైతత్. 8

తా. గర్భవతులచే గర్భమందఁ జక్కఁగాఁ దాల్చుఁబడిన గర్భము వలె ఋత్విక్కులచే ఆరణ్యులందు, ప్రతి జమ్మి మొదలగు కణ్ఠులందు అగ్ని దాచఁబడి యున్నది. ప్రతిదినమందు జాగృత్త గలిగినట్టియు ప విస్మయ (= అగ్నియందు హోమము చేయు నేయి) నొనఁగనట్టి మనుష్యులచే అగ్ని స్తుతించఁబడునట్లే యున్నది. ఆ బ్రహ్మము యదియో.

వివ :- ఇందు అగ్ని బ్రహ్మముగా నిర్ణయించఁబడినది, ఋత్విక్కులచే అగ్ని యాగమందు హవిరాదులచేఁ దాల్చఁబడునట్లు యోగులచే బ్రహ్మము హృదయమందుఁ దాల్చఁబడి ధ్యానాదులచే వర్ణిల్లనని భావము.

యత శ్చోదేతి సూర్యోఽస్తం యత్ర చ గచ్ఛతి

తం దేవాః సర్వే అర్చితాస్తదు నాత్యేతి కశ్చన, ఏతదైవతమ్॥ 9

తా. దేనినుండి సూర్యుఁ రుదయించునో, దేనియందు సూర్యుఁగస్తమించునో యట్టి ప్రాణమును సర్వదేవతలు ఆశ్రయించి యుండిరి. దానిని ఏదియు అతికృమింపలేదు. ఆ బ్రహ్మమిదియే.

వివ :- ఇట్టివానిలోఁ ప్రాణరూపమైన యాత్మలో, దేవతలు అగ్ని మొదలగు సభిదేవతలు.

య దేవేహ తదముత్ర య దముత్ర తదనివహ

మృత్యోః స మృత్యు ముచ్ఛీతి, య ఇహ నానేవ వశ్యతి॥ 10

తా. ఏని నామరూపాదులతో నిక్కడ నున్నదో, యదే యక్కడ నామరూపాది సహితమై నిత్యానందమై యున్నది. ఏది యక్కడ ఆ యాత్మ యందున్నదో అదే ఈ నామరూపాది సహితమైన బీవుని యందున్నది. ముత్యోకటి తేఱు. ఇట్లే యభిన్నమైన యాత్మను భిన్నముగ నెవఁడు చూచునో వాఁడు చావునుండి చావును పొందును.

వివ :- జీవాత్మయుఁ బరమాత్మయు నొకటి గాని భిన్నములు గావని భావము.

మన సై నేద మాస్తవ్యం, నేహ నానాస్తి కించన

మృత్యోః స మృత్యుం గచ్ఛతి, య ఇహ నానేవ వశ్యతి॥ 11

తా. గురువుచేతను శాస్త్రములచేతను సంస్కరింపఁబడిన మనస్సు చేతనె ఈ బ్రహ్మము పొందఁదగినది. ఇందు భిన్నత్వ మేమియు లేదు. ఎవఁడు ఇందు భిన్నత్వమువలె బాచునో వాఁడు జావునుండి చావును పొందును.

ఐంగుప్తమాత్రో పురుషో మధ్య ఆత్మని నివృత్తి

ఈశానో భూతరవస్వః. న తతో విజుగువశే నీన గా శనమ్॥ 12

తా. వరమాత్య బొటనపేరిలంత వరిమాదము గలవాడై శరీర మధ్య మందు ఉన్నాడు. భూతభవిష్యత్తుల కతడు ప్రభువు. అతడు తాను సర్వము ఒకటి అని అతని యెరియుటవల్ల తనకంటె నింక నేజీమియు లేదు గాని మఱొక దానివల్ల జనుడు ధన్యుఁ రక్షించుకొనఁగోరడు. ఆ బ్రహ్మమిదియే.

వివ :- ఇతనిచే సర్వము పూర్ణమై యున్నది గనక బుగ్గఁగుడు అని వ్యుత్పత్తి. ఘటాకాశాది వ్యవహారము వలె హృదయ వరిమాదమును బట్టి వరమాత్య బొటనపేరిలందు అని చెప్పఁబడిను.

అంగుష్ఠమాత్రః పురుషో జ్యోతి రివాఽధూనుకః

ఈశానో భూతభవ్యస్య స ఏవాద్య లస ఉత్తః ఏత ద్విత్తత్. 13

తా. వరమాత్య బొటనపేరిలంత వరిమాదము గలవాడు. ధూమము లేని జ్యోతివలె బ్రహ్మశింశును. అతడు భూతభవిష్యత్తులకఁ బ్రభువు. అతడే అప్పుడు పోయిలలో నున్నవాడు. రేపును అతడే యుండును. ఆ బ్రహ్మము ఇదియే.

యథోదకం దుగ్ధే వృష్టం, పర్యతేషు విధావతి

ఏవం ధర్మాన్ పృథక్ కృత్వం ప్రానే వానువిధావతి॥ 14

తా. ఎట్లు ఎక్కరాని యెత్తు ప్రదేశమునఁ గురిసిన నీరు వర్షమందున్న పర్యతములందుఁ బడి నశించునో యట్లే యాత్మలను ప్రతి శరీరమందు నేను చేతుగఁ జూచువాఁడు అనేక శరీరములను బొందును.

యథోదకం శుద్ధే శుద్ధ, మాసి క్తం తాదృగేవ భవతి

ఏవం మునే ర్విజ్ఞానత, ఆత్మాభవతి గౌతమ॥ 15

తా. ఓ గౌతముడా! ఎట్లు పరిశుద్ధమైన నీరుమందుఁ గురిసిన శుద్ధమైన నీరు పరిశుద్ధముగనే యుండునో ఇట్లే ఏకత్వజ్ఞానము గలిగి మననశీలుఁ డైన వానికి ఆ యాత్మ యేకమై యుండును.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే ప్రధమావస్థీ.

అ థ

ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయావల్లి.

పుర మేకదశద్వార మట స్యావకృతేజసః

అనుష్ఠాయ న కోచతి, విముక్షశ్చ విముచ్యతే, ఏతద్వైతకత్.

1

తా. పుట్టుకలేని నిత్యము ప్రకాశించు తేజస్సు గల యాత్మకు వదు నొకండు ద్వారములు గల శరీరమను పట్నము గలదు. అట్టి యాత్మను జక్కఁగ విజ్ఞానపూర్వకముగ ధ్యానించినచో కోతము పొందఁడు. ఆ జ్ఞాన ముచే విడువఁబడి సంసారము నుండి ముక్తిని పొందును. ఆ బ్రహ్మ మిదియె.

వివ :- కనులు రెండు, చెవులు రెండు, నోరు ఒకటి, ముక్కులు రెండు, శిరోరంధ్రము ఒకటి, నాభి ఒకటి, మూత్రబ్ధారము ఒకటి, గుదద్వారము ఒకటి ఇవి మొత్తము పదునొకండు ద్వారములు.

హంసః శుచిష ద్వసు రంతరిక్షస, ద్దోతా వేదిష దతిధి ధ్వరోఽపత్

నృపద్వరస దృతస ద్యోమస దబ్ధా, గోజా ఋతహ అదిగ్రిజా

ఋతం బృహత్॥

2

తా ఆ యాత్మ సూర్యుడై యాకాశమునుండి, గాలియై మధ్య భాగ మున నుండి, అగ్నియై యజ్ఞోదీయంగుండి, అతిధియై యింద్రునిలో నుండి, మనుజులందుండి, దేవతలందుండి, సత్యమందుండి, ఆకాశమునందుండి, నీటిప్రాణులందుండి, భూమియందు ఉపదులంగుండి. పర్వతాదులందు నద్వారములుగ నుండి యజ్ఞమై యథార్థరూపమై మహద్భూతమై గుంగును. వివ :- ఆత్మ సమస్త రూపములు గలది గాన ఆయా చోట్ల సూర్యాది స్వరూపముగ నుండునని భావము.

ఉర్ధ్వం ప్రాణ మున్నయ త్యపానం ప్రత్య గన్యతి

సుధ్యే వామన మాసినం చిశ్వే దేవా ఉపాసతే॥

3

తా. ఆ యాత్మ పైకి, ప్రాణవాయువును నడపును, అపానవాయువును గింగిండు నడపును. హృదయ మధ్యమందున్నట్టియు కొలువఁదగినట్టియు నాత్మను సమస్త నేత్రాదిందిగ్రియములు రూపాదులైన పూజాద్రవ్యము లొనఁగి యుపాసించును.

అన్య విస్మయమానస్య శరీరస్థస్య దేహినః

దేహద్విముచ్యమానస్య, కిమత్ర వరిశిష్య తే ఏతద్వైతత్వమ్ ॥ 4

తా. శరీరమందున్నట్టియు దేహము నకుఁ బ్రభువయిన యీ యాత్మ జాతిహీనగా శరీరములనుండి విడిచిపోగా నింక నీ దేహమందేమి మిగులును. ఆ బ్రహ్మ మిదే.

న ప్రాణేన నాఽపానేన మర్త్యే జీవతి కశ్చన

ఇతరేత తు జీవంతి, యస్మిన్నేతా వృషాశ్చితా ॥ 5

తా. ఏ మనుష్యుండను ప్రాణివాాయుఁవచేతఁ గాని, అపాననాయుఁవచేతఁగాని జీవింపఁడు. ప్రాణాపానములకంటె విలక్ష మగు నాత్మచేతఁ జీవిండును. దానినె ప్రాణాఽపానము లాశ్రయించి యున్నవి.

హంత త ఇదం వ్యవక్ష్యమి, గుహ్యం బ్రహ్మ సనాతనం

యథా చ మరణం ప్రాప్య తత్త్వా భవతి గౌతమ. 6

తా. ఓ గౌతముడా! ఇప్పుడు నీకు మరల ఈ గూఢమైన యుగాది మైన బ్రహ్మమును గూర్చి చెప్పెదను. దేనిని దెలియఁ బ్రభువయ్య మరణము పొందుచు ఆత్మ యెటు సుపారమును బొందునో గూఢ చెప్పెదను వినుము.

యోని మన్యే వ్యవద్యంతే శరీరత్వాయ దేహినః

స్థాణు మన్యేఽనుసంయంతి, యథాకర్మ యథాకృతమ్ ॥ 7

తా. జీవులు వాని వాని కర్మల ననుసరించియు, వారి వారి విజ్ఞానమును బట్టియుఁ గొన్ని శరీరములు గ్రహించుటకు యోని ద్వారమును బ్రవేశించును. గొన్ని చెట్లు మొదలగు స్థావరముల భావమును బొందును.

య ఏష సుప్తేషు జాగర్తి కామం కామం పురుషో నిర్విమాణః

అదేవ శుక్రం తద్రుహ్మ తదేవాఽమృత ముచ్యతే

తస్మిం ల్లోకశ్శ్రితాః సర్వే తదు నాత్మేతి కశ్చన, ఏతద్వైతత్వమ్. 8

తా. ప్రాణేంద్రియములు నిద్రింపఁగా అవిద్యచే నాయీ కామము అను గలిగింపఁ జేయుచు సేపురుషుడు మేల్కొని యుండునో యతఁడే వరీశుద్ధుఁడు. అదే బ్రహ్మము. అదియే యమృతమనఁబడును. ఆ యాత్మనే లోకములన్నియు నాశ్రయించి యున్నవి. దాని నేడియు నతిశ్రమింపలేదు. ఆ బ్రహ్మ మిదియే.

వివ :- అన్ని యింద్రియములు నిద్రించినను బరమాత్మ సాక్షిగా నుండు నని భావము. పరమాత్మ పరిశుద్ధుడైనను అన్నిని బూడిద గప్పినట్లు ఉపాధిని బట్టి కలిగిన యతిద్యతే నావరంపఁ బడునని తెలియునది.

అన్ని ర్యతై కో భువనం వ్రవిష్టో, రూపం రూపం ప్రతిరూపో బభూవ
ఏక స్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా రూపంరూపం ప్రతిరూపో బహిశ్చ 9

తా. ఎట్లు అన్ని యొక్కతై నను ఈ లోకమును బ్రవేశించినదై యా యా వస్తువుల రూపములను ఒట్టి యా యా వస్తు రూపములను బొందునో యట్లే పరమాత్మ యొక్కతై నను సర్వప్రాణులలోపల ఉన్నదై వాని వాని రూపములను బట్టి ఆ యా ప్రాణుల యాకారమును బొందును వెలువల గూడ నట్లే యుండెను.

వివ :- అన్ని యొక్కతై నను, కట్టెలు పత్తి మొదలగు వస్తువులను బొంది వాని రూపములను బొందునట్లు ఆత్మ యొక్కతై నను చీమ మొదలు మనుష్యుఁడు బ్రహ్మాండమువఱకు చీమ మొదలగువాని రూపము బొందు నని భావము.

వాయు ర్యతై కో భువనం బ్రవిష్టో, రూపం ప్రతిరూపో బభూవ
ఏక స్తథా సర్వభూతాంతరాత్మ. రూప-రూపం ప్రతిరూపో
బహిశ్చ

10

తా. ఎట్లు గాలి యొక్కతై నను ఈ లోకము ప్రవేశించి ఆయా వస్తు రూపములను బొందునో అట్లే యాత్మ ఒకతై నను సర్వప్రాణుల లోపల వెలువల ఆ ప్రాణుల రూపమును బొందును.

సూర్యో యథాసర్వలోకస్పృశ్య ర్న లిప్యతే చాక్షుషై
ర్వాహ్యదోష్టైః ఏక స్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా న లిప్యతే
లోకదుఃఖేన బాహ్యః॥

11

తా. శుద్ధాశుద్ధవస్తువులను బ్రవేశింపఁచేయుట మూలమున సమస్త లోకములకుఁ గన్నుగా నుండు సూర్యుఁడెట్లు శుద్ధుఁడై వస్తువులను చూచుటవలె గలుగు కంటియొక్క బాహ్యదోషములచే అంటఁబడఁదో అట్లే యన్ని ప్రాణులలోని పరమాత్మ యొక్కతై నను లోకుల దుఃఖములచే నంటఁబడనివాడై వానికంటె భిన్నుడై యుండును.

వివ :- ఉన్నది తాగడొక్కటి యైనను తాగితిని ద్రాక్షి పాము అనుకొని మూర్ఖులను జనులు బొందునట్లు అవిద్యవే అత్మను కాంతా కనకాది వ్రపంచముగఁ దలఁచి సుఖదుఃఖ జన్మమరణాది దుఃఖములను బొందు చున్నారని భావము.

ఏకో వశే సర్వభూతాంతరాత్మా, ఏకం దూషం బహుభా యః
కరోతి త మాత్మస్థం యోఽనువశ్యంతి ధీరా; స్తేషాం సుఖం శాశ్వతం
నేతరేషాం॥ 11

తా. ఆ వరమాత్మ యొక్కఁడె సర్వము వశపఱచుకొనేఁ గలవాఁడు. అన్ని ప్రాణుల లోపల నున్నవాఁడు తానొక్క రూపముగనె యుండి యెవఁడు అనేక నామరూపాదులుగఁ జేయుచున్నాఁడో యట్టి శరీరగతుఁ డైన వరమాత్మను ఏ ధీరులు చూతురో యట్టి వరమాత్మ స్వరూపులైన వారికె శాశ్వతసుఖము గలుగును ఇతరులకుఁ గలుగదు.

వివ :- అద్దము మొదలగు వానియందు ముఖాదులు ప్రతిబింబరూపముగ నున్నట్లు హృదయమందుఁ బరమాత్మ ప్రతిబింబ రూపముగ నుండెను. గానఁ బరమాత్మకు హృదయము ఆధారము గాదు.

నిత్యోఽనిత్యానాం చేతన శ్చేతనా మేకోఽహూనాం యో
విదధాతి కామాన్ త మాత్మస్థం యోఽనువశ్యంతి ధీరా
స్తేషాం శాంతిః శాశ్వతీ నేతరేషాం॥ 12

తా. ఏ వరమాత్మ అనిత్యులలో నిత్యమై, చేతనము గలవారిలోఁ జేతనమై యొక్కటై యనేకులకుఁ గోరికలను గలిగించుచున్నదో యట్టి హృదయమందలి యాత్మను ఏ ధీరులు చూతురో వారికె శాశ్వత శాంతి గలుగును, ఇతరులకు శాంతి గలుగదు.

వివ :- వరమేశ్వరుఁడు జీవులకు వారివారి కర్మలనుబట్టియు తనకు వారిమై గలిగిన యనుగ్రహమును బట్టియుఁ గోరికలిచ్చునని భావము.

నా చి కే తా :

త దేత దితి మన్యంతేఽనిర్దేశ్యం వరమం సుఖం
కథం ను తద్విజానీయాం కిము భాతి విభాతి వా॥

తా. ఇట్టిదని సామాన్యులు తెలువలేని యా వరకూనంద భూవమును గూర్చి "అది యిటువంటి" దని భనపుత్రాద్యైషణలను విడిచిన యతులు తలచుచున్నారు. అది స్వయంజగం బ్రకాశించునో లేక మన బుద్ధి గోచరమై స్పష్టముగఁ గనుడునో దాని నెట్లు తెలియఁగలను,

య మః :

న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం; నేమా విద్యుతో భాంతి
కుతోఽయ మగ్నిః తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం, తస్య భాసా
సర్వ మిదం విభాతి, 15

తా. ఆ బ్రహ్మ సమీపమున నూ రుండు వెలుంగఁడు. చంద్రుఁడు నక్షత్రములు వెలుంగవు. ఈ మెఱుఱులు మెఱయవు. ఈ అగ్ని యెట్లు వెలుంగును. ఆ బ్రహ్మ ప్రకాశించఁగా దాని ననుసరించి సర్వము వెలుంగును. దాని ప్రకాశముచే నిది యంతయుఁ బ్రకాశించుచున్నది. (ఇది ప్రపంచదేహమునకు సమానము).

వివ 1- సూర్యుఁడంద్ర నక్షత్రాదులు ఆ బ్రహ్మను ప్రకాశింపఁజేయులేవు. అదియే అన్నిటిని ప్రకాశింపఁ జేయును. ఆ యాత్మ వ్యయముగను ప్రకాశించును. నిష్కామము నిశ్చలము నగు బుద్ధికిని గాఢావస్థయగు నని భావము.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయావల్లి.

అథ

ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయావల్లి.

ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్సాభిః; విషోఽశ్వత్థః సనాతనః
తదేవ శుక్రం తద్రుహ్మ, తదేవాఽమృత ముచ్యతే॥
తస్మిం లోకాః శ్రితాః సర్వే, తదు నా త్యేత్తికశ్చ వ ఏతద్వైతత్. 1

తా. పైనున్న విష్ణువదము మూతముగఁ గలదై, క్రిందనున్న స్రస్థగ నరకాది లోకములు కొమ్మలుగఁ గలదై యున్న యీ సంసార మనెడి యశ్వత్థవృక్షము పోలినమైనది. ఈ సంసార వృక్షమునకు మూలమైన యాత్మను సర్వలోకములు ఆశ్రియించి యున్నవి. ఆ యాత్మ నేదియు అతికఠిమివలేదు ఆ బ్రహ్మ యిదియే.

వివ :- జ్యోతిష్ము = శ్వేతము = రేపు, స్థము = ఉన్నది. శ్వేతము, రేపు రేగిది అశ్వేతము, సంసారము రావించెట్టును. ఇందు సంసారము రావించెట్టుగాఁ బోల్చి బోధించి. దానిని బయలుపర్చి విష్ణువదము మొదలు, కింది లోకములు కొమ్మలు.

య దిదం కించ జగత్ సర్వం, పౌత్ర విజతి నిఃసృతం
మహద్భయం వజ్ర ముద్భవతం య ఏత ద్విదు రమృతాస్తే
భవతి॥

తా. ప్రాణిభూతములు బ్రహ్మ మున్నపుడే యీ సూర్యవంద్య గ్రహ సక్షాత్కార రూపమైన జగత్సర్వము బయలుదేలి నియమముగాఁ గదలుచున్నవి. ఆది వజ్రధరినివలె మహాభయంకరమైనది. దానిని విజిత్తున పాదు మృతము లేనివారగుదురు.

భయా దస్మాక్ని సైవతి, భయా త్రవతి సూర్యః

భయా ద్విద్య శ్చ వాయుశ్చ, మృత్యు ర్ణావతి పంచమ॥

తా. ఈ దరపెళ్ళులని భయము వలన అగ్ని మందును. ఇతని భయమువలన సూర్యుడు తపి చును, ఇతని భయమువల్ల ఇంద్రుడు మను వాయువును అయిదవ స్త్రీబృథేవతయును తమతమ పనులు చేయుదురు.

ఇహ వేదశక ద్భౌద్ధ్యం ప్రాక్కరీరస్య వినగ్రః

తతః సర్గేషు లోకేషు శరీరత్వాయ కల్పతే॥

తా. ఈ శరీరము వేదశాస్త్ర ముందె యీ లోకమందు జీవించుచున్న యీ బ్రహ్మమును దెలిసికొనలేక లోకీయినచో జనులు భూలోకాదులందు శరీరమును ధరింపవలసి వస్తున్నను.

యథాఽదర్శే తథాత్మని

యథా స్వప్నే తథా చిత్తలోకే॥

తా. లోకులు నిర్మలమైన గుర్తగుండు తమ వ్రతబి బామును జూచుచున్నట్లు నిర్మలమైన బుద్ధిలో నాత్మను జూడవలయును. కలలో బా గ్రద్వాసనను బట్టి గనివించు వస్తువులు నిశ్చలముగ నుండనట్లు చిత్త లోకమున ఆత్మదర్శనము నిశ్చలముగ నుండును.

హృదయముచేతను మననరూపమైన సమ్యగ్బుద్ధితోడఁ జూడఁ జడఁగాఁ బ్రకటమగును. దీనిని దెలిసినవారు అమృతులగుదురు.

యదా పంచావశిష్టంతే జ్ఞానాని మనసా సహ
బుద్ధిశ్చ వ విశేష్టే, తా మాహుః పరమాం గతిం॥ 11

తా. ఎప్పుడు జ్ఞానేంద్రియము లైదును దమతమ విషయముల నుండి మరలినపై యంతఃకరణముతోఁ గూడి యుండునో బుద్ధియును దశ వ్యాపారములందుఁ బనిచేయదో యట్టి స్థితిని పరమగతిగాఁ జెప్పదురు.

తాం యోగ మితి మన్యంతే, స్థిరా మింద్రియధారణాం
అవ్రమత్త స్తదా తవతి, యోగో హి వ్రథవాన్యయో॥ 12

తా. బాహ్యేంద్రియములను లక్ష్య మగు బ్రహ్మమందు స్థిరముగ నిల్పుటను యోగ మని యోగులు తలఁచుచున్నారు. ఆ ధ్యానకాల మందు యోగి యవగ్రమత్తుతగును. ఆ యోగము పుట్టుచును అపాయ మొందుచును ఉండుటయే ధర్మము గలది గదా.

వివ: - యోగ మొకప్పుడు పుట్టుచుఁ బుట్టుక చెడిపోవుచు నుండును గాన యోగి యవగ్రమత్తుఁడై యుండవలయు నని భావము.

నైవ వాచా న మవసా ప్రాప్తుం శక్యో న చక్షుషా
అస్థితి బుద్ధితోఽన్యత్ర కథం తదుపలభ్యతే॥ 13

తా. ఆ యాత్మ వాక్కుచేఁ బొందరానిది. మనస్సుచేఁ దలఁపరానిది. కంటిచేఁ జూడరానిది. అత్మ యున్నదని నమ్మి నిశ్చల హృదయమున భావించెడి యాస్థితునకై గాని యది లేదని నమ్మి నిశ్చల హృదయమున భావించని నాస్థితుని కెట్లు పొందఁదగి యుండును.

వివ: - అత్మ వాచురూప రహితము గాన హృదయ గ్రాహ్యమై గాని బాహ్యేంద్రియ గ్రాహ్యము గాదు. అందుచే అది యితరులకుఁ జూడరాని దని భావము.

అస్థిత్యే వోపలబ్ధస్య సత్త్వభావేన వోథయో॥
అస్థిత్యే వోపలబ్ధస్య తత్త్వభావః ప్రసిద్ధిః॥ 14

తా. బుద్ధి మొదలగు నుపాధులుగల యాత్మ యున్నదనియె గ్రహింప

వలయును. బుద్ధి మొదలగు నుపాధులు గల సోపాధి రూపముగను ఉపాధులు లేని నిరుపాధి రూపముగను తత్త్వమును భావించి గూడ ఆత్మను గ్రహించవలయును. నామరూప రహితమగు ఆత్మ బాహ్యేంద్రియ గ్రాహ్యముగాదు, అంతరింద్రియ గ్రాహ్యమగును. కాన ఆత్మదర్శనము చెప్పిన దానినిబట్టి ఆత్మ యున్నదనియే గ్రహించువానికి ఆత్మతత్త్వ స్వరూపము అభిముఖ మగునది తెలియునది.

వివ :- అగ్నిని బైకిఁ గనిపించఁజేయు కబ్బలు మొదలగువానిని ఉపాధులందురు. ఇట్లే ఆత్మను గనిపించఁజేయు శరీరములు ఉపాధులు. అవి గలది సోపాధి, అవి లేనిది నిరుపాధి.

యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యస్య హృది స్థితాః

అథ మర్త్యోఽమృతో భవ త్యత్యో బ్రహ్మ సమనుత్కుతే॥ 15

తా. ఎవని మనస్సునందున్న కోరికలన్నియు ఎవ్వడు విడిచివేసినో అవ్వడు మరల స్వభావము గల మనుష్యుఁడు అమృతుఁడై యిక్కడనే బ్రహ్మమును పొందును.

యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే, హృదియ స్థేహ గ్రంథయః

అథ మర్త్యోఽమృతో భవ త్యేతావ ద్ద్యనుకాశనం॥ 16

తా. ఎవ్వడు ఈ అన్నమందె హృదయముందలి యవిద్యవలని ముదులు ఉడిచివేసినో యవ్వడు మర్తుఁడు అమృతుఁడగును. ఇదే పర్య వేదాంతముల యువరేశము.

శతం చైకా చ హృదయస్య నాద్య

స్తాసాం మూర్ధాన మభినిఃసృతైకా

తయోర్ధ్వ మాయ న్న స్ఫుతత్వ మేతి

విష్యజ్జన్యా ఉత్కమథే భవంతి॥ 17

తా. హృదయము నుండి వెడలిన నాదులు నూటయొకటున్నవి. అ దులో సుషుమ్న అను నాది యొకటి తలను జీర్ణుకొని పైకి వెడలి వచ్చినది. ఆ నాదితోఁ బైకి సూర్యద్వారముగుండ వెళ్ళువాఁడు బ్రహ్మ లోకము పొంది అమృతత్వమును పొందును. మిగిలిన వైపుగా వెడలిన తక్కిన నాదులు చావుఁ బుట్టుకలకె యగును.

వివ :- ప్రాణాయామాది యోగసాధనల ద్వారా ఆ సుఖమూ, నాడిని
మేల్కొల్పి చివరి కాలమున హృదయమందు అత్మను వశపజుచుకొని
యా నాడితోఁ గలుపవలయును. అట్లు కలిపి దానిగుంఠం బోయి సూర్య
మండలముద్వారా బ్రహ్మలోకము పొంది యమృతం దగునని భావము.

అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంతరాత్మా

సదా జనానాం హృదయే సంనివిష్టః

తం స్వాచ్ఛరీరా త్రవృ హే న్ముంజా దిపేషికాం ధైర్యేణ

తం విద్యా చ్ఛుక్ర మమృతం తం విద్యా చ్ఛుక్ర మమృతమితి

తా. బొటనపేళిలంత పరిమాణము గల పురుషు డంతరాత్ముడై
యెల్లపుడు జనుల హృదయమందు నిలిచి యుండును. దర్శనమిది వీచన,
వలెఁ బ్రహ్మదము లేకుండఁ దన శరీరము నుండి యొక్కను వేటుచేయ
వలెను. ఆ యాత్మను శుద్ధమైన దానినిగను, అమృతమైన దానినిగను
దెలియవలయును.

వివ :- నామరూప శరీరాదులు లేకయు శరీరము లోపల విహితుడై
యున్న యాత్మను శరీరాదులకంటె వేరుగ భావించి యా శుద్ధ, బుద్ధి
చిదానంద స్వరూపము గల యాత్మను దర్శించి మోక్షము పొందవలయు
నని భావము.

మృత్యుప్రోక్త్యాం ననికేతోఽథ లభ్యా

విద్యా మేతాం యోగవిధిం చ కృత్స్నం

బ్రహ్మప్రాప్తి విరజోఽభూ ద్విమృత్యుః

రన్యోఽప్యేవం యో వి దద్యాత్మ మేవ

||

తా. మతి యిట్లు మృత్యుదేవతచే జెప్పబడిన యీ విద్యను సమస్త
మైన యోగవిధిని పొంది నాచికేతుడు బ్రహ్మమును బొందినవాడై రాగ
ద్వేషాది దోషములు లేనివాడై మరణము లేనివాడయ్యెను. ఇట్లే
యద్యాత్మ తత్త్వమును దెలిసికొన్న యితరుడు గూడ బ్రహ్మమును
బొంది మరణము లేనివాడగును.

వివ :- ధనధాన్య రాజ్యాధి భూలోక భోగములు, అప్పరస్ శ్రీ భోగాది సర్వ భోగములును స్వల్పకాలమే గుండుననియు అప్పటికి మాత్రమే సుఖకరములనియు దలచి, నవికేతుడు శాశ్వతమును అత్యంతానంద కరమునగు నాత్మను బొందినట్లు జనులు స్వల్పములగు నైహిక ముష్మిక భోగములను బరిత్యజించి శాశ్వతానందకరమగు నధ్యాత్మ తత్త్వమును బొందవలయునని తెలియును.

ఓమ్ శాంతి మంత్రః

సహ నా వవతు సహనౌ భువతు సహ వీర్యం కరవావహై.....

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతి

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయావల్లి.

కరోవనిషత్ సమాప్తా.

ఇది శ్రీ చక్ర నారాయణశాస్త్రి జనకగురువర, కరుణాబిజ్ఞ విద్యుడును వెంకమాంబా పుత్రుడును నగు గణపతిశాస్త్రిచేఁ జెనింగింపఁబడిన కరోవనిషత్తునందు ద్వితీయాధ్యాయమున మూడవవల్లి

స మాప్త ము.



ఉ ప ని ష త్సు థా
వృ శ్చో వ ని ష త్
(అథర్వ వేదాంతర్గతా)

ప్రథమః ప్రశ్నః

శాంతిమంత్రః

ఓం.

భద్రం కర్తేభిః శ్రుణుయామ దేవాః భద్రం వశ్యే మాఽక్షభి ర్యజతాః
స్థితై రంగై స్తుష్టువాంస స్రసూభిః వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః॥

దేవతలమగుచు మేము చెవులచే శుభము విందుము గాక. యజ్ఞ
శీటరమైన మేము కన్నులచే శుభమును జూతుము గాక. స్థిరమైన
యంగములతో శరీరము లనెడి మంత్రములతో మిమ్ము స్తుతించుచు
దేవులు వ్రసొందించిన దీర్ఘాయువును బొందుదుము గాక.

స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రీవాః, స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః
స్వస్తి న స్రాగ్నో ఆరిష్టనేమిః, స్వస్తి నో బృహస్పతి ర్దధాతుః॥

బృహస్పతి మొదలగు పెద్దల యొద్ద విసెడి యింద్రుఁడు మాకు
శుభము గలుగఁజేయుఁ గాక. సర్వమును దెలిసిన సూర్యుఁడు మాకు
శుభమిచ్చుఁ గాక. అహింసా పాలకుడైన గరుత్మంతుఁడు మాకు శుభ
మిచ్చుఁగాక.

ఓం

శాంతి శాంతి శాంతి.

ఓం

సుకేశా చ భరద్వాజః, తైబ్యశ్చ సత్యకామః
సోర్యాయశీ చ గార్గ్యః, తౌసల్య శ్చాశ్వలాయనో, భాగ్గవో వైదర్భిః
కబంధీ కాత్యాయన ప్రేహితే బ్రహ్మవరా॥ 1

భరద్వాజ "సుకేశుఁడు బుద్ధిన సుకేశుఁడును, శిబికుమందుఁ
బుద్ధిన సత్యకామఁడును, సూర్యవంశమందలి గార్గ్యుఁడును, ఆశ్వల
కులస్తుండగు తౌసల్యుఁడును, భృగువంశస్తుండగు వైదర్భియు, కాత్య
వంశస్తుండగు కబంధియును బ్రహ్మమందు ఆసక్తులై

ఈ యుపనిషత్తులో సుకేశుఁడు మొదలగువారు పిచ్చలాదుని నడిగిన
ప్రశ్నలు, వానికి సమాధానములు గలవు. ప్రశ్నలను బట్టి ప్రశ్నోప
నిషత్తు అని దీనికిఁ జేరు గలిగినది.

బ్రహ్మనిష్ఠాః వరం బ్రహ్మైస్త్వేషమాణా ఏషహస్తై తత్సర్వం
వక్ష్యతీతి తేహ సమిత్యాదయో భగవంతం పిచ్చలాదముపసన్నా॥ 2

బ్రహ్మమందు శ్రద్ధ గలవారై వరబ్రహ్మమును వెదుక్కఁగోరి యా
పిచ్చలాదుఁడె అది యంతయుఁ జెప్పనని వారు దర్భలు చేతఁబూని భగ
వంతుఁడైన పిచ్చలాద మహర్షి దగ్గఱకు వచ్చిరి.

తానీస ఋషి రువాచ భూయ ఏవ తవసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా
సంవత్సరం సంవత్సర్యథ యథాకామం ప్రశ్నాన్ పృచ్ఛత
యది విజ్ఞాస్యామః సర్వం హవో వక్ష్యమ ఇతి॥ 3

అపుడు వచ్చినవారితో ఆ ముని యిట్లనియె. "తిరిగి తవస్సుతో
బ్రహ్మచర్యముతో శ్రద్ధతో ఒక యేడు ఉండుఁడు. తిరిగి వచ్చి మీ
యిష్టము వచ్చినట్లు ప్రశ్న లడుఁగుదు. మాకుఁ దెలిసినచో అంతయు
మీకుఁ జెప్పెదము" అని.

"మాకుఁ దెలిసినచోఁ జెప్పెదము" అని పిచ్చలాదుఁడు వినయమునకై
చెప్పెనని తెలియవలయును.

అథ కబంధీ కాత్యాయన ఉపేత్య ప్రపచ్చ
భగవన్ కుతో హవా ఇమాః ప్రజాః ప్రజాయంత ఇతి॥ 4

నంవత్సరమైన పిదప కాత్యవంశస్థుడగు కబంధి వచ్చి యడిగెను.

“ఓ భగవంతుడా! ఈ ఎక్కడగిరి దేనిమంది పుట్టుచున్నవి? అని తన్నె న హోవాచ వ్రజాకామో వై వ్రజావతి! న తపోఽతవ్యత స తవ సప్తాస మిథున ముత్పాదయతే రయిం చ ప్రాణం చే“త్యేతో మే బహుథా వ్రజాః కరిష్యతః” ఇతి॥ 4

ఆ పిప్పలాదుఁ డాకబంధి కిట్లనియె “ఎక్కడగిరి సృజించదలంచిన యీ వ్రజావతి సంకల్పించెను. అతఁడు సంకల్పించి ఇవి నాకు అనేక విధ ప్రాణులను సృజించునని తలచి అన్నము ప్రాణము అను జంటను సృజించెను.

అన్ని ప్రాణులకు ముఖ్యముగ నున్నవి ప్రాణము అన్నమె గనుక ఆ రెండింటిని మొదటఁ బరమేశ్వరుఁడు సృజించెనని భావము.

అదిత్యో హ వై ప్రాణో రయి రేవ చంద్రమా రయిర్వా ఏత

త్సర్వం యన్నూర్తం చాఽమూర్తంచ, తస్మా న్మూర్తి రేవ రయిః॥ 5

సూర్యుడె ప్రాణము. చంద్రుడె యన్నము. స్థూల సూక్ష్మ రూపమైన మూర్తా మూర్తము అన్నియు అన్నమే. అమూర్తమైన ప్రాణములచే దినఁబడుటవలన మూర్తి గలదె యన్న మగునని తెలియ వలెను.

తేజస్సు ద్వార సకలబోషకుఁ డగుటచే సూర్యుడు ప్రాణ మనఁ బడెను. అదే సర్వభక్షకుడైన యగ్నియును, సూర్యుని ద్వారా తేజ స్సును బొంది యోషధీపతియైన చంద్రుఁ డన్న మనఁబడెను.

అథాఽఽదిత్య ఉదయన్ యత్రాచీం విశం వ్రవిశతి తేన

ప్రాజ్ఞాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సంనిధతే॥ య ద్దక్షిణాం యత్రప్రేచీం

య దధో యధూర్ధ్వం యదంతరా దిశో యత్సర్వం ప్రకాశయతి

తేన సర్వాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సంనిధతే॥ 6

మతి సూర్యుం డెప్పుడు తూర్పుదిక్కును బ్రవేశించునో యప్పుడు తన దీప్తిచే, తూర్పున నున్న ప్రాణములను తన కిరణము లందుఁ జేర్చును. ఎప్పుడు దక్షిణముగాను వడమరగను క్రిందుగను పైని మధ్యను మూలలను అంతట వ్రకాశించునో యప్పుడు సర్వ ప్రాణములను తన కిరణములందుఁ జేర్చును.

ప్రాణము సూర్యుడగు జెప్పబడెను గాన ప్రాణము సర్వాత్మక మైనట్లు, సూర్యుడను సర్వాత్మకుడై గూర్తెడి తెలుపుట కిందు సూర్యుడు సర్పదిక్కులందున్న వానిగఁ జెప్పి యక్కడి ప్రాణమును సూర్యుడు తన కిరణములందుఁ జేర్చుకొననని చెప్పబడెను.

స ఏషవైశ్వానరో విశ్వరూపః ప్రాణోఽగ్ని రుదయతే, తదేత దృచా అభ్యుక్తం |

7

అ యీ ప్రాణమే సర్వప్రాణి స్వరూపుడైన సర్వ రూపములు గల యగ్ని, అదే అన్నభక్షకుడై గూర్తొందును. ఈ సంగతి వేద మంత్రముచేతను జెప్పబడెను.

విశ్వరూపం హరిణం జాతవేదనం వరాయణం జ్యోతి రేకం తవంతం సహస్రరశ్మిః శతథా

వర్తమానః ప్రాణః ప్రజానా ముదయ త్యేష సూర్యః ||

8

అగ్ని రూపములు గలిగి, జ్ఞానము కలదై, అన్నిటి కారమై వెలగెడి యొక జ్యోతిని బ్రహ్మవేత్తలు చూచిరి. ఆ జ్యోతి వేయి కిరణ ములు కలదై అనేక ప్రాణులుగ నుండి వ్రజలకు ప్రాణమై వెలుగు చున్నది. ఇదే సూర్యుడు.

సంవత్సరో వై ప్రజావతి సప్తాయన్యేదక్షిణం

ఉత్తరం చ, తద్వే హ వై తదివా పూర్వై కృత

మితుప్రాసతే తే చాంద్రమస మేవ లోక మభిజయంతే ||

9

సంవత్సరము గూడఁ ప్రజావతియే, ఆ ప్రజావతికి దక్షిణము ఉత్తరము అనునవి రెండును మార్గములు ఎవరు అనివ్యమైన ఇష్టమును (అయిగాదికము) పూర్తమును (నూయి మొదలగువానిని) ఉపాసంతురో వారు చంద్రలోకమును పొందుదురు.

అగ్ని హోత్రము, తవస్సు, సత్వము, వేదపాఠము, అతిథిపూజ, వైశ్వాదేవము ఇవి యిష్టము లనఁబడును. నూయి, చెఱువు, గుడి, అన్నములు నోట ఇవి పూర్ణములనఁబడును.

త ఏవ పునరావర్తంతే తస్మా దేత ఋషయః ప్రజాకామ
దక్షిణం ప్రతివద్యంతే. ఏవ హ వై ధర్మ ర్యః పితృయాదాః॥ 10

వారె తిరిగి భూమికి దిగి వచ్చెదరు. కనుక సంతానకాములైన
యీ ఋషులు గృహస్థులై దక్షిణాయన రూపమైన చంద్రునిని పొందుదురు.
ఈ యన్నమైన చంద్రుడే పితృయాదమార్గము.

అథోత్తరేణ తవసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా
విద్యయాఽఽత్యాన మన్విష్యాఽఽదిత్య మఖియంతే. 11

మఠికొందఱు తపస్సుచేత బ్రహ్మచర్యముచేతను శ్రద్ధచేతను విద్య
చేతను ఆత్మను గనుఁగొని యుత్తరాయణ మార్గము ద్వారా సూర్య
లోకమును పొందుదురు.

ఏత ద్వై ప్రిదానా మాయతన మేత దమృత మభయ
మేత త్పరాయణ మేతస్మా న్న పునరావర్తంత
ఇత్యేష నిరోధ స్తదేష క్లోకః॥ 12

ఈ సూర్యలోకంబు ప్రియముల కాధారము. ఇది యమృతము.
ఇది భయములేనిది. ఇది ముఖ్యమార్గము. దీని నుండి తిరిగిరారు గాన
ఇది అజ్ఞానుల కందనిది. ఇది ఈ యర్థమును జెప్ప శ్లోకము.

పంచపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం, దివ ఆహుః పరే అర్థే పురీషిణం
అథేమే అన్య ఉ పరేవిచక్షణం సప్త చక్రే షడర ఆహు రర్చితమితి॥

కాలచేత్రాలు సంవత్సరరూపమైన సూర్యుని ఋతువులనెడి యయిదు
పాదములు గలవానిగను (హేమంతశిశిర ఋతువులను ఒకటిగా గ్రహించి
యయిదు అనఁబడెను) అన్నిటిని గలిగించు తండ్రిగను నెలలు అనెడి
పండ్రిండు అకారములు గలవానిగను ద్యులోకము యొక్క పై భాగము
నుండి వర్షించు వానినిగను అందురు. మఠికొందఱు సూర్యుని సర్వజ్ఞాని
గను ఏడు రంగులనెడి ఏడు గుణములను కాలచక్రములు గలిగి అయిదు
చక్రములు ఖండియాతులు గల చక్రమందు ఉన్న వానిగను అందురు.

హేమంతశిశిరము లొకటిగా గ్రహించి ఋతువులయిదు అనఁబడెను.
సప్త కాలచక్రములు = సూర్యరథమున కేడుగుణముల ఇచక్రములుగా.

సూర్యశీరథములందలి సప్తవర్ణములు గుఱ్ఱములుగాఁ బూర్వము కల్పించి యుండవచ్చును. కాలచక్రము పేగముగఁ బరుగెత్తునపుడు ఆ యేదు రంగులొక తెల్పురంగుగా గనిపిండును. కాలము అన్నిటికి కారణము గాన బ్రహ్మత్వ కల్పనము.

మాహా వై వ్రజావతి స్రస్య కృష్ణవక్ష ఏవ రయః శుక్లః పాదా
స్తస్మా దేవ ఋషయః శుక్ల ఇష్టం క్షుర్వం తీతర ఇతర్హస్మిన్. 14

నెలకూడఁ వ్రజావతియె, దానికిఁ గృష్ణవక్షము అన్నము, శుక్ల వక్షము పాదము. కనుక ఈ ఋషులు శుక్లవక్షమందె యజ్ఞమును చేయుదురు. ఇతరులు కృష్ణవక్షమందుఁ జేయుదురు.

నెలయుఁ గాలరూపమైనదె గానఁ బ్రజావతిగాఁ జెప్పఁబడినది.

అహో రాత్రో వై వ్రజావతి స్తస్మాదహ రేవ పాదోరాత్రి
రేవరయః పాదం వా ఏతే వ్రస్కందంతి యే దివా రత్యా
సంయుజ్యంతే బ్రహ్మచర్య మేవ తత్ యద్రాత్రో రత్యా
సంయుజ్యంతే 15

రేయింబవళ్ళు గూడఁ బ్రజావతియె. ఆ ప్రజావతికిఁ బవలె పాదము, రాత్రియె యన్నము. ఎవరు పగలు స్త్రీ సంగమము చేయుదురో వారు పాదము నశింపఁజేసికొందురు, ఎవరు రాత్రియందు స్త్రీ సంగమము చేయుదురో వానికి బ్రహ్మచర్యమే.

రేయింబగళ్ళును గాలములోనివే గానఁ బ్రజావతి యని చెప్పఁబడినది.

అన్నం వై వ్రజావతి స్రతో హ వై తద్యేత
స్తస్మా దిమా వ్రజా వ్రజాయంత ఇతి 16

అన్నము కూడఁ బ్రజావతియె అన్నమువల్లనే యా రేతస్సు గలుగుచున్నది. దానివలననే ఈ వ్రజలు పుట్టుచున్నవి.

తద్యే హ వై తత్రవ్రజావతివ్రతం చరంతి తే మిధున
ముక్తాదయంతే తేహ మేనైష బ్రహ్మలోకో యేషాం తహ
బ్రహ్మచర్యం యేషు నత్యం వ్రశిష్యతం 17

కాన ఎవరు "స్త్రీ" అనునది కలదు గలియుట" యను ప్రజాపతి
అనునది వేయుదురో వారె కొడుకులను కుమార్తెలను గనుదురు. ఎవరికి
తపస్సు బ్రహ్మచర్యము గలదో ఎవరియందు సత్యమున్నదో వారికి
పితృలోక రూపమైన బ్రహ్మలోకము గలుగును.

స్త్రీలు ఋతుమతులైన పిదపఁ ఒడునాటు దినములె ఋతుకాలము.
ఆ కాలమునఁ గలిసినది సంతానము గలుగును. ఆ ఋతు గమనమె
ప్రజాతంతు విచ్చేదము కాకుండఁ జేయునది గాన ఆది ప్రజాపతి ప్రత
మనఁబడెను. ఇది బ్రహ్మలోక మనఁగా పితృలోకము.

తేషా మసౌ విరజో బ్రహ్మలోకో

న యేషు జిహ్వా మన్వతం న మాయా చేతిః

18

ఎవరియందుఁ గవలము, అసత్యము, మాయయు లేవో వారికిఁ
బరితద్దమైన దేవయానరూపమైన సూర్యలోకము గలుగును.

ఇతి ప్రథమః ప్రశ్నః ।

— — —

అథ ద్వితీయః ప్రశ్నః ।

అథ హైనం భాగ్గవో వై దర్భిః పవ్రచ్చ భగవన్ కత్యేవదేవా ।

ప్రజాం విధారయంతే, కతిర ఏత త్రైకాశయం తే కఃపునరేషాం

వరిష్ఠ ఇతి । 1

పిదప భృగువంశస్థుఁడగు వై దర్భి యా పిచ్చలాదుని నడిగెను.
"ఓ భగవానుడా! ఎంతమంది దేవత (ఇంద్రియ శక్తులు) లీశరీరమును
దాల్తురు, ఎంతమంది దీనిని వెలిగింతురు. వీరిలో ఎవరు శేఘ్రులు" అని.

మొదటి ప్రశ్నలో ప్రాణము భక్షకుఁడని ప్రజాపతియని చెప్పఁ
బడెను. ఇందు ఆ భక్షకత్వాదులు ఈ శరీరమందు నిర్ధారణ చేయఁబడు
చున్నవి.

తస్మై సహానాదాఽఽకాశోహ వా ఏవదేవో వాయురగ్ని

రావః పృథివీ వాఙ్మనశ్చక్షుః శ్రోతంచ తే ప్రక

శ్యాభివదంతి వయమేతద్వాద మవస్థరమ్య విధారయామః ।

2

అతనికిఁ బిప్పలాదుఁ డిట్ల నెను. "అకశము, గాలి, అగ్ని, నీరు, నేల, వాక్కు, మనస్సు, కన్ను, చెవి యను దేవులు తమ శక్తిఁ జూపి యెవరికివారు "మేమే యీ శరీరమును దాల్చుచుండిమి" అనిరి.

ద్యోతన స్వభావముగలవి గాన దేవులు అని వ్యుత్పత్తిని బట్టి దేవులనఁగా నిండ్రయములు. ఆ యా ఇండ్రయాధి దేవత అనియుఁ బిప్పనగుచు.

తాన్ పరిష్కః ప్రాణ ఉవాచ, మా మోహ మాపద్య థాఽహ

మే వై త త్వంచథాఽఽత్మానం వ్రవిభ జ్యైత ద్వాఽఽ

మఃష్టభ్య విధారయా మీతి తేఽశ్రద్ధధానా బభూవుః

3

అప్పుడు వానితో శ్రేష్ఠమైన ప్రాణమిట్లనెను. "మీరు మోహము మీందకుఁడు. నేనె నన్ను బదువిధములుగ విభజించుకొని యీ శరీరమును వట్టుకొని దాల్చుచున్నాను" అని. అవి యీ మాటలను లెక్కపెట్టవయ్యెను.

ప్రాణము ఒకటియే కన్నులు చెవులు ముక్కులు నాలుక చర్మము అను నిండ్రయములకు శక్తినిచ్చి యాయా పనులను జేయించుచున్న దని భావము.

సోఽభిమానా దూర్ఘ ముత్రక్రమత ఇవ తస్మి న్ను త్రక్రామ

త్యధేతరే సర్వ ఏవోత్కామంతే తస్మింశ్చ వ్రతిష్ఠమానే

సర్వే ఏవ ప్రాతిష్ఠంతే, తద్యథా మక్షికా మధుకరరాజాన

ముత్రక్రామంతం సర్వా ఏవో త్రక్రామంతే తస్మింశ్చ వ్రతిష్ఠ

మానే సర్వా ఏవ ప్రాతిష్ఠంత ఏవం వాఙ్మన శ్చేతుః

కోశంచ తే ప్రీతాః ప్రాణం స్తున్వంతి

4

ఆ ప్రాణ మభిమానముచేఁ బైకి లేచిపోవుచున్నదనివలెఁ గాఁగా అది లేచుచుండ నన్నియు లేవఁదొడఁగినవి. అది నిలవఁగా అన్నియు నిలవఁదొడఁగినవి. తేనెటీగలు తమ రాడి లేచిపోగా లేచిపోవుచు నిలవఁగా నిలుచుచు ఉన్నట్లు వాక్కు మనస్సు కన్ను చెవి యుండెను. పిదప అవి సంతోషముతో ప్రాణమును ఇట్లు పొగడెను.

అన్ని యింద్రియముల శక్తి ప్రాణశక్తి వలననే గలిగినది గాన ప్రాణము లేచిపోవుటకు బయల్పింపగా వాక్కు వలుకలేనిదై,

మనస్సు సంకల్పించలేనిదై కన్ను చూడలేనిదై చెవి వినలేనిదై యీ శక్తి ఆ ప్రాణమును బట్టి కలిగినదని తెలిచి తా మన్నిటికిఁ బ్రాణమే ఆధారమని గుర్తించి తనకు మూలాధారమైన ప్రాణమును వాగాదులు పొగడఁదొడఁగెనని భావము.

ఏమోగ్ని స్తవ తేజ సూర్య ఏష ఋతస్యో మఘవా నేష
వాయు రేష వృథివీ రయి ర్దేవః సదస న్నామృతం చ యత్ ॥ ౧
ఈ ప్రాణ మగ్నియై మండును. సూర్యుడై వెలుంగును, మేఘమై కురియును. ఇంద్రుడై పాలించును, వాయువై వీచును. భూమియై నిలుపును. ఇతఁడు దేవుఁడైన చంద్రుఁడు సత్తు అనత్తు అమృతమును ఈ ప్రాణమే.

అథ ఇవ రథనాథౌ ప్రాణిజే నర్వం ప్రతిష్ఠితం
ఋచో యజ్ఞాంషి సామాని యజ్ఞః క్షత్రం బ్రహ్మచ ॥ ౨
బండి నాభియందు ఆకులువలె ప్రాణమందు ఋక్కులు యజ్ఞ స్ఫుల సామములు యజ్ఞము క్షత్రధర్మము బ్రహ్మధర్మము అన్నియు నిలిచియున్నవి.

ప్రజాపతి శృరసి గర్భే త్వమేవ జాయసే, తుభ్యం ప్రాణ
ప్రజాస్త్విమా బలిం హరంతి యః ప్రాణైః ప్రత్యక్షసి ॥ ౩
ఓ ప్రాణమా, నీ వీ ప్రజలకుఁ బ్రభువై తల్లిదండ్రుల గర్భమందుఁ జరించుచున్నావు. నీవే సంతానమవై పుట్టుచున్నావు. కన్ను మొదలగు వానిద్వారా ఈ ప్రజలు రూపము మొదలగు పూజాద్రవ్యము లు నిచ్చుచున్నారు. నీవు శరీరమున కన్ను మొదలగువానిచే నిలిచియున్నావు.

దేవానా మసి వహ్నితమః ఏకాదాం వధిమా స్వధా
ఋషీదాం చరితం సత్య మధర్వాంగిరసా మసి ॥ ౪
నీవు దేవతలకు హవిస్సును దీసికొను పోవువారిలో శ్రేష్ఠుడవు. ఏక రుల కిచ్చెడు మొదటి స్వధ (అన్నము) నీవే. అథర్వుఁడు అంగిరసుఁడు మొదలగు ఋషుల యొక్కయు లేక అంగములు గల శరీరమునకు సారమైన ప్రాణము కన్ను మొదలగు నిందియముల యొక్కయు సత్య చరిత్రము నీవే యయి యున్నావు.

ఋషగతౌ = నడకయందు ఆను భాతువును బట్టి ఋషులనఁగా మునులును చక్షురాదులైన యింద్రియములును 'ప్రపాణోవాఽధర్వా' అను ప్రతినిబిబ్ధి ఆధర్వ డనఁగాఁ బ్రాణమును, అంగితి అనగా శరీరమునకు రసములు సారములైన యింద్రియములు ఋషుల యొక్క యింద్రియముల యొక్క సత్యచరిత్ర ప్రాణమని భావము.

ఇంద్ర స్త్వం ప్రాణ తేజసా రుద్రోఽపి పరిరక్షితా
త్వ మంతరిక్షే చరసి సూర్య స్త్వం జ్యోతిషాం పతి॥ 9

ఓ ప్రాణమా! నీవే యింద్రుఁడవు (అవరమేశ్వరుఁడవు). తేజస్సుచే రుద్రుఁడవు పాలకుఁడవు, నీవు సూర్యుఁడవై యాకాశమునఁ జరింతువు, నీవు నక్షత్రాది జ్యోతిస్సులకు ప్రభుడవు.

యదా త్వ మభివర్షస్కదేమాః ప్రాణ తే వ్రజాః
అనందరూపా స్తేస్థంతి కామా యన్మం భవిష్య తీతి॥ 10

నీవు మేఘుఁడవై వాన కురిసినపుడు ఈ వ్రజలు బ్రతుకుచున్నారు. అప్పుడు వారు అనందరూపులై యుందురు, వారి కోరికను బట్టి యన్మము గలుగుచున్నది.

వార్యై స్త్వం ప్రాణై కఋషి రత్తా విశ్వస్య సత్పతిః
పయ మాద్యస్య ధాతారః పితౄ త్వం మాతరిశ్వనః॥ 11

ఓ ప్రాణమా! సంస్కారము లేకయే శుద్ధుఁడవై యున్నావు. ఏక ఋషి యని పేరుగల యగ్నివి, హవిర్భక్షకుఁడవు. సర్వమునకుఁ బతివి. మేము నీకు హవిస్సు నిచ్చెదము, వాయువా, నీవు మాకుఁ దంద్రివి.

యా తే తనూ ర్వాచి హక్లిష్ఠితా యా శ్రోత్రీ యాచ చక్షుషి
యా చ మనసి సంతతా శివాం తాం కురు మోత్కమీ॥ 12

ఏ శరీరము నీది వాక్కునందు నిలిచియుండెనో ఏది చెవియందు ఏది కఁడియందు ఏది మనస్సునందు వ్యాపించియున్నదో యా శరీరము శుభమైన దానినిగఁ జేయుము. విడిచిపెట్టి పోవకు.

పాణి స్వేదం వశే సర్వం త్రిదివే యత్ర తిష్ఠితం
మాతేన పుత్రానో రక్షస్వ త్తేషు వ్రజ్ఞాం చ విధేహ న ఇతి॥ 13

ఇది యంతయుఁ బ్రాణము యొక్క పశమందున్నది. దినమం దున్న దంతయును బ్రాణవశమందె యున్నది. పుత్రులను దగ్ధవలె మమ్ము నీవు రక్షింపుము. లక్ష్మిని హస్తము మా కిమ్ము.

ఇతి ద్వితీయః పశ్చ.

— () —

అథ

తృతీయః పశ్చ.

అథ హైవం కౌశల్య శ్చాశ్వలాయనః పవ్రచ్చ; భగవన్ కుత
ఏషప్రాణో జాయతే, తథ మాయా త్యస్మిన్ శరీర ఆత్మానం వా
వ్రవిభజ్య తథం ప్రాణివృత్తే కేనో త్కృమతే తథం బాహ్య
మభిదత్తే తథ మధ్యాత్మ మితి॥ 1

పిదప ఆశ్వల వంశస్థుఁడైన కౌశల్యుఁడు వచ్చి పిప్పలాదుని నడి గను. "(1) భగవానుఁడా! దేనినుండి యీ ప్రాణము పుట్టుచున్నది. (2) పుట్టి యే విధముగా ఈ శరీరమునందుఁ బ్రవేశించుచున్నది. (3) ఈ ప్రాణము తన్ను చేతు చేలుగా విభజించుకొని యెట్లు నిలిచియున్నది. (4) ఏ వ్యాపారముచే ఈ శరీరము నుండి వెడలిపోవుచున్నది. (5) ఎట్లు పై నున్న భూతములను (6) లోని యాత్మను ధరించుచున్నది" అని.

వైదర్భికఁ బిప్పలాదుఁడు ప్రాణశక్తిని గూర్చి చెప్పెను. పిదపఁ గౌశల్యుఁడు వచ్చి వైదర్భి తెలిసికొన్న ప్రాణమును గూర్చి వివరముగా అది యెక్కడ నుండి పుట్టుచున్నది మొదలగు ప్రశ్న అడుగుచున్నాఁడు. ఇందు ప్రాణోపాసన చెప్పఁబడుచున్నది. వీనికి ప్రశ్నములో సమాధానములు చెప్పఁబడుచున్నవి.

తస్మై స హోవా చాఽతి ప్రశ్నాన్ పృచ్ఛసి

బ్రహ్మస్థోఽసీతి, తస్మా త్తేఽహం బ్రవీమి॥ 2

ఆపుడు కౌశల్యునికొక బిప్పలాదుఁడనియె. "నీవు విషమ ప్రశ్న అడుగుచున్నావు. నీవు మిక్కిలిగ బ్రహ్మమును దెలిసినవాఁడవని నీకు నేను తెలుసును. "

అత్మన ఏష పాంథో జాయతే, యదైషా పురుషే చాయైతస్మిన్,
ఏత దాతతం మనః కృతే నాఽఽయా త్యస్మిన్ శరీరే॥ 3

(1) పరమాత్మ నుండి యీ ప్రాణము పుట్టుచున్నది. ఎట్లు లోక ముందు కర వరణాదులు గల పురుషుని నుండి నీడ బయలుదేలుచున్నదో యట్లే యీ వరమాత్మ నుండి ప్రాణము వ్యాపించినది. (2) ఇది మన స్సంకల్పముచే శరీరములోనికి వచ్చుచున్నది.

యథా సమాగ్ర దేవాధిక్యతాన్ వినియుంక్తే, ఏతాన్ గ్రామా
సేతాన్ గ్రామా సధివిష్ట స్వేత్యేవ మేవైష ప్రాణ ఇతరాన్
ప్రాణాన్ పృథక్ పృథ గేవ సంనిధత్తే॥ 4

(1) ఈ గ్రామములందు నీవుండుము అని చక్కవర్తి ఉద్యోగస్థుల కాజ్ఞ యిచ్చినట్లు ఈ ప్రాణము కన్ను మొదలైన ఇతర ప్రాణములను వాని చోటుల పేరు పేరుగా నియోగించును.

ఇది మూడవ వ్యక్తుకు సమాధానము.

పాయూవస్థేఽపానం, వక్షః కౌశేరీ ముఖ నాసికాఽఽం ప్రాణి॥
స్వయం ప్రాణిత్వతే, మధ్యే తు సమానః ఏష హ్యేతత్ హుత
మన్నం సమం నయతి తస్మా దేతాః సప్తార్చి షో భవంతి॥ 5

మలమూత్ర ద్వారములందు అపానమై, కన్ను చెవి నోరు ముక్కుల దగ్గర స్వయముగఁ దానే ప్రాణమై యుండును. మధ్య సుగు నాభి ప్రదేశమున నున్నది సమానమును పేరుతో నుండును. ఇది శరీర మున హోమము చేయఁబడిన అన్నమును సమానముగ నడపును. అందు వల్ల మధ్యనున్న జరరాగ్ని నుండి చెవులు 2 కన్నులు 2 ముక్కులు 2 ముఖము లను ఏడు జ్వాలలు గలుగుచున్నవి.

ప్రాణవాయు వొకటి స్థానభేదమును బట్టి అపానాది నామభేదములను భాందును. శరీర మధ్యనున్న సమాన వాయువే యాహారమును సరిగా నడుపును. అక్కడి జరరాగ్ని నుండి చెవులు 2 ముక్కులు 2 కన్నులు 2 ముఖము 1 అను దీప్తులు వెలుగుచున్నవి. జరరాగ్నివలనఁ బక్వమైన యున్నరస బలముచే వినుట మొదలగు క్రియలు జరుగుచున్నవి గాన చెవులు మొదలగునవి జ్వాలలుగా ఆరోపింపఁబడెను.

హృది హృష ఆత్మా, అత్యైత దేకశతం నాదీనాం; తాసాం
శతం శత మేతై కస్యాం, ద్వాసప్తతి ర్వాసప్తతి; వృత్తిశాఖా నాదీ
సహస్రాణి భవంత్యాసు వ్యాస శ్చరణి॥

హృదయమందు యీ యాత్మ యున్నది. ఈ హృదయమున నున్నది యొక నాదమునున్నది. వాటిలో ఒక్కొక్క నాదముందు నూలు నూతనములు చిన్న నాదులున్నవి. వృత్తి నాదముందు దెబ్బది రెండువేల చిన్న నాదులున్నవి. వీనియందు వ్యాస వాయువు సంపదించును.

యైత్రము శరీరమునఁ జిన్నవి పెద్దవి కలిపిన దెబ్బది రెండుకోట్ల దెబ్బది రెండు లక్షల వధివేల రెండు వందల యొకటి నాదులున్నవని భావము. వ్యాపించుటచే వ్యాసమని పేరు గలిగెను.

అతై క యోర్థ్య ఉదానః పుణ్యేన పుణ్యం లోకం నయతి
పాపేన పావ ముఖాఖ్యా మేవ మనుష్యలోకం॥

(4) మతి సుషుమ్న యను నాదీచే బైకిఁ బోయి కంఠమండలముదానవాయువు కేవల పుణ్యకర్మచే బుద్ధిలోక మయిన దేవలోకమున గేవల పాపకర్మలచే బావలోక మగు తిర్యగ్గోన్మాదులను నమ మోధాన మైన పాప పుణ్యకర్మలచే మనుష్య లోకమును జీవులను బొందించును.

కంఠమందున్న వాయువు ఉదాన మనఁబడును. శరీరము నుండి బాహ్య విధ మిందు చెప్పఁబడినది. ఇది 4వ వృత్తుకు సమాధానము.

ఆదిత్యో హస్తై బాహ్యః ప్రాణ, ఉదయత్యేష హేమం చాక్షుషం
పాణి మనుగృహ్లానః, వృధివ్యాం యా దేవతా సై షా పురుష
స్త్రివాన మవష్ట, భ్యాంతరా యదాకాశః న సమానో, వాయు
ర్వాసనః॥ 5

(5) సూర్యుడె వెలువలి ప్రాణము. ఇదే కన్నులయందున్న ప్రాణమును అస గ్రహించుచు నుదయించుచుండెను, భూమి యుద్ధి దేవత (భూదేవత) పురుషుని యపాన వ్యాపారమును వశపఱచుకొని యనుగ్రహము చూపుచున్నది. భూమ్యాకాశముల మధ్య సున్న యాకాశమునందున్న వాయువు సమానము ననుగ్రహించు చున్నది. బాహ్యవాయువు వ్యాసవాయువు ననుగ్రహించుచున్నది.

ఇదే ఏవ ప్రశ్నకు జవాబు. భూదేవి వ్రజల యపాన వాయువును వశముజేసి నిలుపుచున్నది. లేనిచో శరీరము బరువుగా నుండుటచే బడిపోయి యుండెడిది. అవకాశమందు ఎగిరిడిదే యని భావము. దీనినే భూమ్యాకర్షణశక్తి యని నవీన విజ్ఞానులు.

తేకో హ వా ఉదాన స్రస్సా దువశాంత తేజాః
పునర్భవ మింద్రియై ర్భవసి సంవద్యమానై ||

9

భాహ్యతేజస్సే యుదానవాయువు ననుగ్రహించును. జీవనమును నిలుపు కర్మలు ముగియఁగా ఆ వాగూపుగొక్క యనుగ్రహము పోఁగా జీవుఁడు శాంతించిన తేజస్సు గలవాడై అనఁగా జనిపోయి మనస్సు నందు లీనమైపోయిన ఇంద్రియములతోఁ గూడ మఱియొక శరీరమును బొందును.

జీవుఁడు చనిపోవు సమయము వచ్చివపుడు వాని దేహమందలి యుదాన వాయువుపైని గల భాహ్యతేజము యొక్క యనుగ్రహము పోవును. అనుగ్రహము పోఁగా ఆ జీవుఁడు చనిపోయి శరీరాంతరములఁ బ్రవేశించునని భావము. ఇది ఏవ ప్రశ్నకు జవాబు.

యచ్చిత్త స్తేనైష ప్రాణ మాయాతి ప్రాణ స్తేజసాయుక్తః
స హృదయేనా యథా సంకల్పితం లోకం నయతి ||

10

మరణకాలమున జీవుఁ డెట్టి మనస్సు గలవాడై యుండునో యట్టి మనస్సుతోనే ఇంద్రియ వ్యాపారములు క్షీణింపఁగా ముఖ్య ప్రాణ వ్యాపారమును బొందును. అపు డా ప్రాణము ఉదాన వాయురూపమైన తేజస్సుతోఁ గూడినదై యాత్మతోఁ గూడఁ దాను సంకల్పించుకొన్న లోకమునకు జీవుఁ బొందించును.

మరణ సమయమున ఇంద్రియ వ్యాపారము లన్నియు ముఖ్య ప్రాణము నాశ్రయింపఁగా ఆ ప్రాణము తాను సంకల్పించుకొన్న చోటికిఁ జొవునని భావము.

య ఏవం విద్వాన్ ప్రాణం వేద, న హృదస్య వ్రజా
హియ తేఽమృతో భవతి తదేష శ్లోకః ||

11

ఈ విధముగా ఏ విద్యారంభమునను గూర్చి తెలిసికొనునో వాని స. తా. వ. నమ దాని గలుగడు అందు అమృతమగును. ఇది యో యర్థమును జెప్పు శ్లోకము.

ఉత్పత్తి, మాయతీ, స్థానం విభుత్వం చైవపంచథా
అథాత్మ చైవ ప్రాణస్య విజ్ఞాయాఽమృత మశ్నుతే
విజ్ఞాయాఽమృత మశ్నుత ఇతి.

12

ప్రాణము యొక్క పుట్టుకను, రాకను, సంకల్పమును బట్టి శరీరమున ఉండుటను, అయిదు విధములుగా ఉండి చక్రవర్తివలె ప్రభుత్వమును బొందుటను భావ్యమున సూర్కుడుగను లోక పక్షురారులుగను నుండుటను తెలిసికొని మనుజుడు అమృతమగును, అమృతమగును.

ప్రాణతత్త్వము నీవిధముగఁ దెలిసినవాడు మరణభయము దాటిన వాడగును. ప్రాణతత్త్వమును తెలిసినవాడు మరణమనఁగా శరీరాంతర ప్రాప్తియే యని తెలిసినవాడు గాన నివారింపఁదని భావము.

ఇతి

తృతీయః ప్రశ్నః

— — —

అథ చతుర్థః ప్రశ్నః

అథ మైనం సౌర్యాయణీ గార్గ్యః ప్రహచ్చ "భగవ న్నేతస్మిన్
పురుషే కాని స్వపంతి, కాన్యస్మిన్ త గ్రతి, కతర ఏష దేవః
స్వప్నాన్ పశ్యతి కస్మైతత్ సుఖం భవతి, కస్మిన్ న సర్వే

సంప్రతిష్ఠితా భవం" తీతి॥ 1

పదప సూర్యవంశస్తుడైన గార్గ్యుడు విప్రులందుని నడిగెను.
"భగవానుడా! ఈ జీవునియందు ఏవి నిద్రించుచున్నవి? వీనియం దేవి
మేల్కొనుచున్నవి? ఏ దేవుడు స్వప్నములను జూచును? ఈ యనుభ
వించెడి సుఖము ఎవరికిఁ గలుగుచున్నది? జాగృత్స్వప్న వ్యాపారముల
నుండి మరలిన యింద్రియములు ఎందు లీనమగుచున్నవి?" అని

ఇదివఱకటి ప్రశ్నములలో ఇంద్రియ గోచరమయి యుండు ఆ పర బ్రహ్మమగు ప్రాణమును గురించి చెప్పబడినది. ఇప్పుడిందు అతీంద్రియ గోచరమగు పరబ్రహ్మ తత్త్వము గూర్చి చెప్పబడుచున్నది.

తస్మై సహావాచ, యథా గార్గ్య మరీచయోఽర్కస్యోఽస్తం
గచ్ఛతః సర్వా ఏతస్మిం స్తేజోమండల ఏకీభవంతి, తా పునఃపునః
తుదయతః ప్రచరం త్యేవం హవై తత్సర్వం పరే దేవే మనస్వేకీభవతి॥

గార్గ్యనికైః బిప్రలాదుః దీప్తనెను, “ఓ గార్గ్య! సూర్యుడు అస్తమించుచుండఁగా కిరణము లన్నియు ఆ సూర్యుని తేజోమండలమందెట్లు లీనమగునో అదయించుచుండ మరల మరల నెట్లు అదయించుచున్నవో యట్లే స్వప్నమందు ఇంద్రియము లన్నియు మిక్కిలి ఒకాశించు మనస్సునందు లీనమగుచున్నవి. మెలుకువయందు ఆ మనస్సు నుండి తిరుగ బయలుదేలుచున్నవి.

ఇంద్రియములు మనస్సులో ఏకమగుట యనఁగా ఇంద్రియములు తమ తమ వ్యాపారములు మాని మనస్సున కధీనములయి యుండుటయే. అంతేకాని ఇంద్రియములు తమతమ దర్శనాది స్వభావ కర్మలను వీడుట కాదని దెలియునది.

తేన త్వర్ణైశ్చ పురుషో న శృణోతి నపశ్యతి న జిఘ్రతి
న రసయతీ న స్పృశతీ నాభివదతీ నాఽఽదతీ నానంద
యతీ న విస్మయతీ నేయానతీ స్పృశతీ త్యాచక్షతే॥ ౩

అందుచే నపుడు ఈ జీవరూపుడైన పురుషుడు విచక్షు చూడఁడు వాసన చూడఁడు రుచి చూడఁడు తాళఁడు పలుకఁడు పుచ్చుకొనఁడు సంఘంపఁడు ఏడవఁడు కదలఁడు అప్పుడు వానిని నిద్రించుచున్నాడని యందురు

ఇంద్రియములు తమ తమ వ్యాపారములు మనస్సున కధీనము అగుటచే నరుఁ డేమియుఁ జేయఁదని భావము.

ప్రాణాగ్నియ ఏవై తస్మిన్ పురే జాగ్రతి, గార్హపత్యో
హ వా ఏషోఽచానో, వ్యానోఽన్వాహర్య వచనో,
యద్ధ్యాపకా త్రప్రణీయతే, ప్రాణయనా దాహవసీయ॥ ప్రాణా 4

చెవులు మొదలైనవి నిద్రింపఁగా ఈ శరీర మను వట్టనమందు పొగిదాది పంచాగ్నులై మేల్కొని యుండును. ఈ యపానము గార్హ వత్యాగ్నివంటిది. వ్యానవాయువు దక్షిణాగ్నివంటిది. గార్హవత్యాగ్ని నుండి గ్రహింప బడుట వలనఁ బ్రాణము సుఖము మనఁబడును.

ఇందు శరీరము యజ్ఞభూమిగను పొగిదమాలు యజ్ఞవహ్నులుగన్న ఆరోపింపఁబడెను. వ్యానవాయువు దక్షిణ రంధ్రము ద్వారా హృదయము నుండి వెడలును గనుక దక్షిణాగ్నిగాఁ బోల్పఁబడినది. గార్హవత్యాగ్ని నుండి అహవనీయము గ్రహింపఁబడునట్లు పొగిదము నిద్రలో అపానము నుండి గ్రహింపఁబడెను గాన రెంటికి సామ్యము.

యదుచ్చాసనిశ్వాసా వేతా వాహుతీ సమం నయతీతి సమానః

మనో వా వా న యజమాన ఇష్టఫల మే వోదానః

స ఏనం యజమాన మహ రహ ద్రృహ్న గమయతి॥ ౧

ఉచ్చాస నిశ్వాసము లనెడి యాహుతులను సమముగా నడుపుట వలన సమాన మనఁబడెను. మనస్సె యజమానుఁడు. యాగ ఫలమె యుదానవాయువు. ఆ యుదానవాయువి మనస్సెనడి యా యజమానుని బ్రహ్మ మనెడి స్వర్గమును బ్రతిదినిముఁ బొందించును.

యజ్ఞాగ్నియందు హోమము చేయఁబడిన అహుతులు యజమాను నికి యజ్ఞఫలము నిచ్చుచు స్వర్గము పొందించునట్లు సమాన వాయువు ఉదానవాయువును గలిగించుచు బ్రహ్మను బొందించునని భావము.

అత్రైవ దేవం స్యపే మహిమాన మనుభవతి

యద్యచ్ఛ్రం దృష్ట మనువశ్యతి, కృతం కృత మేవార్థ మనుశ్యతోతి

దేశదిగంతరై శ్చ ప్రత్యనుభూతం షణః పునః ప్రత్యనుభవతి॥ ౨

(చెవులు మొదలగునవి తమ తమ ప్రదులు మానఁగాఁ బొగిదాది వాయువులు శరీరమును రక్షించుచుండఁగా) ఈ మధ్యకాలమున ఈ మనో దేవుఁడు స్యచ్ఛ్రమందు అనేకవిషయ వైచిత్రీరూపమగు మహిమను అనుభ వించును. ఇదివఱకుఁ జూచినదె తిరిగి చూచును. వినిన విషయమునె వినును. దేశాంతరముచేతను ఇతర దిక్కుచేతను అనుభవించినదానినె తిరుగ అనుభవించును.

ఇంద్రియములు స్వప్న సమయమునందు మనస్సునందు లీనమై నపుడు అదివలన దాము అనుభవించిన విషయములనే తిరిగి కలలో జూచినట్లు వినినట్లు అనుభవించినట్లును అవిద్యచే దోచునని భావము.

ద్వంద్వం చాద్వంద్వం చ శ్రుతం చాశ్రుతం చానుభూతం

చానుభూతం చ సచ్చా సచ్చ సర్వం పశ్యతి సర్వః పశ్యతి॥ 7

ఈ జన్మలో జూచినదానిని చూడనిదానిని వినినదానిని వినని దానిని అనుభవించినదానిని అనుభవించనిదానిని నీరు వలె దోచు ఎంద మావులు మొదలగు అసత్యమైన వానిని అన్నిటిని మనోదేవులందఱు చూతురు.

కననిది విననిది యనుభవించనిది అనగా ఈ జన్మము లోపల నని భావము. కన జన్మాంతరమందుఁ గనినవానిని జూచును, జన్మాంతర మందుఁ గనకున్నచో దానికి సంబంధించిన వాసనయే పుట్టదు. సత్తు= నీరు, మొ. అసత్తు నీరువలె దోచు ఎందమావులు మొ.

న యదా తేజసాఽభిభూత్ భవతి అతైష దేవః స్వప్నాన్

నవశ్యత్యథ తదై తస్మిన్ శరీర విశత్సుఖం భవతి॥ 8

ఆ మనోరూపదేవుఁడు నాదీయం దున్న పితృ మను తేజస్సుచే వాసనాద్వారములను గూర్చి కరస్కరించు బడినపుడు స్వప్నములను చూడఁడు. నిద్రించును. అప్పుడు శరీరమందు బాధలేని నిద్రా సుఖమును భొందును.

పూర్వమం దనుభవించిన వానిని ఇప్పుడు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు వాసనా ద్వారములు మూయఁబడుటచే గలలురాక నిద్ర వచ్చునని భావము.

ప్రథివీ పృథివీ మాతా చ, అపశ్చ ఆపోమాతా చ, తేజశ్చ
తేజోమాతా చ, వాయుశ్చ వాయుమాత్రా చ ఆకాశశ్చ ఆకాశ
మాతా చ, చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యం చ, శ్రోత్రం చ శ్రోత్రవ్యం చ,
ఘ్రాణం చ ఘ్రాతవ్యం చ

రసశ్చ రసయితవ్యం చ, త్వక్చ స్పర్శయితవ్యం చ,

వాక్చ వక్తవ్యం చ,

హస్తా చాఽఽదాతవ్యం చ, ఉపస్థశ్చాఽఽనందయితవ్యం చ,

పాఠ్యుశ్చ విసర్జయితవ్యం చ, పాదౌ గంతవ్యం చ, మనశ్చ
మంతవ్యం చ
బుద్ధిర్చ బోధ్యవ్యం, చాహంకార కాహం కర్తవ్యం చ,
చిత్తంచ చేతయితవ్యంచ,
తేజశ్చ విద్యోత యితవ్యం చ, ప్రాణశ్చ విధారయితవ్యంచ॥ 9

భూమియు భూగుణమైన వాసన, నీరు నీటి గుణమౌ రసమును
తేజస్సు తేజోగుణమౌ దూబము గాలి గాలి గుణమౌ స్పర్శయు, ఆకా
శము ఆకాశగుణమౌ శబ్దమును, కన్నును జూడందగినదియు, చెవి విసం
దగినదియు, ముక్కును వాసన చూడందగినదియు, నాల్గయు రుచి
చూడందగినదియు, చర్మము స్పృశించగినదియు, వాక్కు వల్కలం
దదినదియు, చేతులు స్వీకరింపందగినదియు, మర్మేంద్రియము అనం
దింపందగినదియు, గుదము విడవందగినదియు, కాళ్ళు నడవందగి
నదియు, మనస్సు తలపందగినదియు, బుద్ధి బోధింపందగినదియు, అహం
కారము నేను అనునదియు, చిత్తము తెలియందగి దియు, తేజస్సు
ప్రకాశింపందగినదియు, ప్రాణము ధరింపందగినదియు ఇవి యన్నియు
నాత్మయందుండును.

ఏష హి ద్రష్టా స్పృష్టా శ్రోతా స్మాతా రసయితా మంతా బోధ్తా
కర్తా విజ్ఞానాత్మా పురుషః సవరేక్షర ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే॥ 10

ఇతఁడె చూచువాఁడు తాఁడవాఁడు వినువాఁడు వాసన చూచువాఁడు
రుచి చూచువాఁడు మనసము చేయువాఁడు బోధించువాఁడు చేయువాఁడు
తెలిసికొను పురుషుఁడు. అతఁడు అక్షర మగు పరమాత్మ యుండుండెను.

జలములోపలి సూర్యునినీడ సూర్యుని యుండున్నట్లు ఈ పురుషుఁడు
పరమాత్మయం దుండెనని భావము.

పరమే వాక్షరం ప్రతిపద్యతే స యో హ వై త దచ్చాయ
మశరీర మలోపితం తుభ్ర మక్షరం వేదయతే యస్తు సౌమ్యః।
స సర్వజ్ఞః సర్వో భవతి తదేష శ్లోకః॥ 11

ఓయి సౌమ్య! అక్షరుడైన పరమాత్మను బొందువాఁడును,
తమస్సు లేని నామరూపాది శరీరములు లేని ఎఱుపులేని స్వచ్ఛమైన

యక్షరాత్మను తెలియువాఁడును సర్వమును తెలిసినవాఁడగును. సర్వమును గూడ దీనిని జెప్ప శక్తికము.

మొదట అవిద్యతో సర్వజ్ఞుఁడు గాక యుండు జీవుఁడు తాను విద్యతో సర్వజ్ఞుఁడై సర్వస్వరూపుఁ డగు నని భావము.

విజ్ఞానాత్మా స హ దేవై శ్చ సర్వైః ప్రాణా భూతాని
సంప్రతిష్ఠంతి యత్రత్ర దక్షరం వేదయతే యస్తు
సోమ్య స సర్వజ్ఞః సర్వ మేవాఽఽవిశే శేతి॥

12

సౌమ్య! విజ్ఞానరూపమైన యాత్మయు అగ్ని మొదలగు సర్వ దేవతలతోఁ గూడిన సేత్రాది ప్రాణములును పంథ భూతములును ఏ యక్షరునం దున్నచో యట్టి యక్షరుని తెలియువాఁడు సర్వజ్ఞుఁడై సర్వమును బ్రశంసించును.

జ్వలనాది దేవతలు = అగ్ని మొదలగు నధిదేవతలు.

ప్రాణములు = చక్షురాది ప్రాణములు.

ఇతి

చతుర్థః పశ్య॥

— () —

అథ

పంచమః పశ్య॥

అథ హైనం శ్రై బ్రహ్మ సత్యకామః పశ్యచ్చ, స యో హ వై
తద్భగవన్ మనుష్యేషు ప్రాయశాంత మోంకార మభిధ్యాయిత
కతమం వాచ స తేన లోకం జయతీతి॥

1

పిదప శ్రీనివాసకృష్ణుఁడైన సత్యకాముఁడు విప్రులాదుని నిట్లడిగెను.
“భగవానుడా! మనుష్యులలో నెవడు చనిపోవువఱకు ఓంకారమును
ధ్యానించునో వాఁడా యోంకారముచే ఏ లోకమును గెలుచును;

ఈ ఐదవ పశ్యములో ఆవర బ్రహ్మమును పరబ్రహ్మమును
బొందించుటలో సాధనమైన యోంకారోపాసన చెప్పఁబడుచున్నది.

తస్మై సహోవాచ ఏత ద్వై సత్యకామ వరం చావరంచ
బ్రహ్మ యదోంకారః ఏతస్మా ద్విద్వా వేతే నైవాఽఽయతే

నైకతర మన్వేతి 2

అప్పుడు ఆ సత్యకామునికిఁ బిప్పలాదుఁ దనియె. “ఓ సత్యకామా! ఈ యవరబ్రహ్మ మగు ప్రాణమును వరబ్రహ్మ మగు వరమాత్మయును ఓంకారమె. కాన విద్వాంసుఁ డీయాధారమైన యోంకారము చేతనే పరావర బ్రహ్మలలో నేదో యొకదానిని బొందును.

వ్రావము = ఓంకారము. అవరబ్రహ్మ = ప్రాణము. వర
బ్రహ్మ = వరమాత్మఁడు.

స యద్యేకమాత్ర మభిధ్వాంత స తే నైవ సంవేదిత స్తూర్థమేవ
జగత్కా మభిసంవద్యతే, తమ్మ చో మనుష్యలోక ముపనయంతే
స తత్ర తవసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా సంవన్నో మహిమాన
మనుభవతి 3

అట్టి మనుష్యుఁడు ఓంకారములో ఆ ఉ మ్ అను విభాగపూర్వకముగఁ గాక ఓం అని ఒకటి యావమున ధ్యానించినచో దానిచేతనే బోధింపఁబడి వెంటనే జగతీయండుఁ బుట్టెను. వానిని ఋక్కులు మనుష్యలోకమును బొందించును. వాడు అక్కడ ఉపస్సుచేతను బ్రహ్మచర్యము చేతను శ్రద్ధతోడను గూడినవాడై గొప్ప మహిమను బొందును.

జీవుఁడు ఓంకారములోని ఆ ఉ మ్ అను విభాగము దెలియక పోయినను ఏకమాత్రగా ధ్యానించినను మనుష్యుడై సృష్టి బ్రహ్మచర్యాదుల వలనఁ దిరిగి పరిగాఁ దెలిసికొని యన్నిటిఁ బొందు నని భావము. “వృథివ్యకార స ఋగ్వేదః” అను శ్రుతిబి ాట్టి ఋక్కులే మనుష్య లోకమును బొందించునని భావము.

అథ యది ద్విమాత్రేణ వనసి సంవద్యతే సోఽంతరిక్షం
యజుర్హి రున్నీయతే సోమలోకం స సోమలోకే విభూతి మను
భూయ పునరావర్తతే 4

మఱి రెండు మాత్రలు గలిగి నటుల ఓంకారమును మనస్సున ధ్యానించినచో ఆ మనుష్యుఁడు చనిపోయిన పిదప అంతరిక్షమును బొంది

యజ్ఞస్ఫులచే చంద్రలోకము బొందింపఁబడి యిట నైశ్వర్య మనుభవించి తిరిగి భూలోకమునకు వచ్చును.

ద్విమాత్రగ అనుచోట రెండవ మాత్రయైన ఉకారముగ అనియు అ ఉ అను రెండు మాత్రలుగ అనియు కొందరు వ్యాఖ్యానించిరి.

యః పున రేతం త్రిమాత్రేణోమిత్యేతే నైవాక్షరేణ వరంపురుష
మభిధ్యాయాత, స తేజసి సూర్యే సంపన్నః॥ 5

అ ఉ మ్ అను మాత్రలను విజ్ఞానయుక్తముగా ఉంకారముచే ద్యానించువాడు సూర్యునిఁ బొంది పాము కుటుసమును విడిచి కొత్త శరీరములోఁ బ్రవేశించునట్లు పాపముచే విడువఁబడినవాడై పరిశుద్ధుడై సత్యస్వరూప మగు బ్రహ్మలోకమును బొందును. అప్పుడు సర్వ శీఘ్రలకు ఆత్మస్వరూపుడైన హిరణ్యగర్భుఁడు తనకంటెఁ బరుడై పర్య శరీరము అందుఁ బ్రవేశించి యేకమై యున్న పరమపురుషుని దర్శించి ముక్తుఁడగు నని భావము.

యథా పాదోదర స్త్వచా వినిర్ముచత్ర ఏవం హ వై
స సాహునా వినిర్ముక్తః స సామభి రున్మీయతే
బ్రహ్మలోకం స ఏతస్మా జ్జీవఘనా త్వరాత్పరం పురిశయం
పురుష మీక్షతే త తదేతా శ్లోకా భవతః॥ 6

ఎవడైతే దీనిని అ ఉ మ్ అను మూఁడు మాత్రల విజ్ఞాన యుక్తముగ న్నీమ్ అను నక్షరముచే సూర్యమండల మధ్యవర్తి యగు పరమ పురుషుని ద్యానించునో వాడు తేజోరూపుడై సూర్యుని యందుఁ గలియును. ఏదప్ర పాము కుటుసముచే విడువఁబడినట్లు పాపము చే విముక్తుడై సామములచేఁ బైకి బ్రహ్మలోకమునకుఁ దీసికొని వెళ్లఁబడును. అతఁడు ఈ శీఘ్రుని కంటెఁ బరుడై శరీరమందు నివసించు వరమ పురుషుని జూచును. ఈ రెండును ఈ యర్థమును జెప్ప శ్లోకములు.

జాగ్రద్బుధుఁడు వైశ్వానరరూపుడైన విశ్వఁడు, వాని స్థానము స్థూలశరీరము జాగ్రత్తయు, సప్తబుధుఁడు హిరణ్యగర్భ రూపుడైన తైజసుఁడు వాని స్థానము లింగశరీరము స్వప్నమును, సుషుప్తి పురుషుఁడు ఈశ్వరరూపుడైన ప్రాజ్ఞఁడు. వాని స్థానము అవ్యాకృతము

సుషుప్తియును వీనిలో అకారాది రూపముగ ధ్యానించినచో- జీవుడు
చలింపఁదని భావము.

జిహ్వో మాత్రా మృత్యుమయ్యః ప్రియుక్తా, అన్యోన్య సక్తాః

అనవివర్యయు కాః, క్రియాను జాహ్యభ్యంతర మథ్యమాను

సమ్యక్ ప్రియుక్తాసు సకంపశేజ్ఞః॥

7

బ్రహ్మద్వప్తి లేకుండు అ ఉ మ్ అను మూఁగు నూత్రిలు పలికినచో
సవి మృత్యువును గూర్చును. అటుగాక చక్కఁగా ధ్యానమునఁ బ్రయో
గింపఁబడిన జాగ్రత్స్వప్ని సుషుప్త్యవస్థలందు అ ఉ మ్ అను మాత్ర
లను ఒక దానితో నొకటి గలిపి ఏక బ్రహ్మ విషయమందె ప్రయోగింపఁ
బడినచో విద్వాంసుఁడు చలనము పొందఁడు.

అజరము = మృత్యువులేనిది, ఆమృతము = మరణములేనిది.
అథయము = సర్వ భయభూత్యుషః. జ్ఞాని ఆ యోంకారముచేతనే సర్వ
లోకములను జరామరణాది రహితమైన శాంతపదవిని గాంచి ముక్తుఁడగు
నని భావము.

ఋగ్ని రేతం యజుర్ని రంతరిక్షం సామభిర్యత్త త్కవయో

వేదయంతే తమోంకారేణైవాఽయతనే నాఽన్వేతి విద్వా

న్యత్తచ్ఛాంత మజర మమృత మథయం పరం చేతి॥

8

మనుష్యుఁడు ఋక్కులచేత ఈ లోకమును యజుస్సులచేత అంత
రిక్షమును సామలచేతఁ గవులకుఁ దెలిసిన బ్రహ్మలోకమును పొందును.
విద్వాంసుఁడు పీఠికారసాధనముచేత ఆ మూఁడు విధములైన లోకము
లను పొందును. మఱియు ఆ యోంకారముచేతనే శాంతముగు జరామరణ
రహితమును భయరహితమును నగు నిరతిశయ బ్రహ్మమును గూడఁ
బొందును.

ఇతి

సంచమః ప్రశ్నః

అథ

షష్ఠః ప్రశ్నః

అథ హైనం సుకేశ భారద్వాజః ప్రవ్రచ్చ, భగవన్ హిరణ్య
నాభః కౌసల్యో రాజపుత్రో మా ముపేత్యైతం ప్రశ్న మవృచ్ఛత
షోడశకలం భారద్వాజ పురుషం నేత్రమ్ 1

పిదప భరద్వాజవంశ్యుఁ డగు సుకేశుఁడు వచ్చి పిప్పలాదు నడి
గెను, భగవానుఁడా! కోసలరాజపుత్రుఁ డగు హిరణ్యనాభుడు నా దగ్గఱకు
వచ్చి "భరద్వాజ! నీవు షోడశకళలు గల పురుషుని నెఱుఁగుదువు
చెప్పుము" అని యడిగెను.

షోడశకళలు = పాణిదుములు మొదలగు పదునాఱు కళలు. ఈ
కళలు తరువాత వర్ణములలో జెప్పఁబడును.

త మహం కుమార మబ్జువం వాహ మిమం వేద, యిద్యహ
మిమ మనేడిషం కథం తే నావక్ష్య మిహి, స మూలో వా
ఏష పరిశుష్కతి యోఽన్యత మభివదతి తస్మా న్నార్హా
మృన్మతంవక్త్రం, స తూష్టిం రథమారుహ్య ప్రవవ్రాజ
తం త్వ వృచ్ఛామి క్వాసౌ పురుష ఇతి 2

అపు డారాజకుమారునితో నిట్లందిని, "దీనిని నే నెఱుఁగను. నాకుఁ
దెలిసినచో నీకెందుకుఁ జెప్పకుండును. అన్యత మాడువాఁడు సమూలము
నశించును. కనుక నేను అన్యత మాడువాఁడను గాను" అని. అంతట ఆ
రాజు ఊరకుండి తన రథమెక్కి వెడలిపోయెను. ఆ ప్రశ్నను నిన్ను
నడుగుచున్నాను. "ఈ పురుషు డెక్కడున్నాఁడో చెప్పుము".

సమస్త కార్యకారణ రూపమైన యీ జగత్తంతయు జీవాత్మునితో
పాటు సుమ పై కాలమందుఁ బరమాత్మయందు లీనమై యున్నదని చెప్పఁ
బడినది. దీని బట్టియే ప్రళయకాలమందును సమస్త జగత్తి ఆ పరమాత్మ
యందే యుండి ఆ పరమాత్మ నుండి పుట్టుచున్నదని సిద్ధిఁబడుచున్నది.
కారణము లేకుండఁ గార్యము సిద్ధింపదుగదా. ఇంక ఇఁకా పరమాత్మను
ఎక్కడ దెలిసికొనవలెనో చెప్పవలసి యున్నది కాన అందులై ఈ ప్రశ్న
మారంభింపఁబడుచున్నది.

తస్మై స హోవాచ, ఇహై వాంతశ్శరీరే సౌమ్య స పురుషో
యస్మి న్నేతాః బోధశకలాః వ్రథవం త్రితి॥

3

ఆ సుతేతనికిఁ బిప్పలాదుఁ దీర్చినియె. ఓ సౌమ్యుడా! ఏ హృదయ
మందు ఈ ముందు చెప్పఁబోవు పదనాఱు కళలు పుట్టుచున్నవో యట్టి
యీ హృదయ వద్దాకాశమందె ఆ పురుషుఁడు తెలియుఁ దగినవాఁడై
యున్నాడు.

పురుషుఁడు = హృదయపురమందు శయనించువాడు.

స ఈహైవశ్రేయో, కస్మి న్న హ ముత్రాత్కంతే ఉత్రాత్కంతే
భవిష్యామి కస్మి న్నా వ్యతిస్థితే ప్రతిష్ఠాస్యా మీతి॥

4

ఏది శరీరము నుండి వెడలిపోఁగా నేను శరీరము నుండి వెడలి
పోవుదును. ఏది యుండఁగా నేను నిలచియుండ నని యీ వరమాత్మ
యాలోచించెను.

స పౌరిష మస్పృశత పౌరిణా వ్రచ్చద్ధాం ఖం వాయుర్ద్వితీ రావః
వృధివీందిర్యం మనోఽన్న మన్నా ద్వీర్యం తవో మంత్రాః
కర్మ లోకా లోకేషు నామ చ॥

5

అతడు ఇట్లు ఆలోచించి పౌరిషమును స్పృశించెను. పౌరిషము నుండి
శ్రద్ధను స్పృశించెను. ఆ శ్రద్ధ నుండి ఆకాశము, గాలి, ద్వితీయము, నీరు,
భూమి, ఇందిరియములు మనస్సు అన్నము గలిగెను. ఆ యన్నము
నుండి కీర్ణము తవస్సు మంత్రములు కర్మలోకములు గలిగెను. లోకము
లందు పీర్లును గలిగెను.

స యదేమా నద్యః స్యందమానా సముద్రాయణాః సముద్రం
ప్రాప్తౌ స్తం గచ్ఛంతి భిద్యేతే తాసాం నామరూపే సముద్ర
ఇత్యేవ ప్రోచ్యతే ఏవ మేవాస్య పరిదగ్ధిస్తు రిమాః శోదశకలాః
పురుషాయణాః పురుషం ప్రాప్తౌ స్తం గచ్ఛంతి భిద్యేతే తాసాం
నామరూపే పురుష ఇత్యేవం ప్రోచ్యతే స ఏషోఽకలోఽమృతో
భవతి తదేవ శ్లోకః॥

6

అదెట్లనగా ఈ నదులు ప్రవహించుచు సముద్రమువై పు పోయి సముద్రమును బొంది యడఁగిపోవుచున్నవి. అవి సముద్రమనియె చెప్పఁ బడును. ఇట్లే యీ దృష్టయైన జీవుని ఆ వదునాటు కళలును పురుషుని వైపు పోవుచుఁ బురుషుని జేరి యస్తమించుచున్నవి. వాని నామరూపములు పోవుచున్నవి. వాఁడు పురుషుఁ డనియె చెప్పఁబడును. ఈ పురుషుఁడు కళలు లేనివాఁడు మరదము లేనివాఁడు నగుచున్నాఁడు. ఇది యా యర్థమును జెప్పి శ్లోకము.

అరా ఇవ రధనాఽ౯ కలా యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితాః

తం వేద్యం పురుషం వేద యదా నూవో మృత్యుః పరివృధా ఇతి॥ 7

బండి వాళియందు లకులువలె ఎవనియందు ఈ ఎదునాటు కళలు ఉన్నవో యట్టి తెలియఁదగిన పురుషుని దెలిసికొనవలెను. మిమ్ము మృత్యువు బాధింపక పోవుఁగాక.

తాన్ హోవా వై తావ దేహ మే తత్ పరం

బ్రహ్మ వేద నాః పరి మ స్తేతి॥

8

అట్లని మరల "ఇంతే నేను బ్రహ్మను గూర్చి తెలిసికొన్నది. ఇంతకంటె గొప్పది తెలియఁదగినది లేదు" అని వారిని గూర్చి పిప్పలాదుఁ డనెను.

చరీరము నుండి ప్రాణము లేచినచో జీవుఁడు లేచును నిల్చిన నిల్చును అని యాలోచించి ప్రాణమును సృజించి దాని నుండి శ్రద్ధ మొదలగువానిని పరమాత్మ సృజించెనని భావము. ప్రాణము మొదలగు నామము వజ్రము గల ఎదునాటిఁడిని గళలందురు.

లే తమర్చయంత స్త్యం హి నః పితౄ యోఽస్మాక మవిద్యాయాః

పరం పారం తార య సీతీ నమః వరమ ఋషిభ్యో

నమః వరమ ఋషిభ్యో॥

9

పిదప ఆ శిష్యులు ఆ పిప్పలాదుని బూజించి యిట్లనిరి. "నీవే మాకుఁ దండ్రివి, నీవే మమ్ము అవిద్యనుండి యవతలి యొడ్డుకు దాటించి తివి వరమ ఋషులకు సమస్కారము, వరమ పురుషులకు నమస్కారము.

శాంతి మంత్రము:

ఓమ్. భద్రం కర్తేభిః శ్రుణుయామ దేవాః భద్రం వశ్యే
మాక్షభి ర్మృతాః, స్థితై రంగై స్తుష్టవాంస
ప్రసూభిః వ్యశేమ దేవ హితం యదాయుః

దేవతలమగుచు మేము చెవులచే శుభము విందుము గాక. యజ్ఞ
శీలురమైన మేము కన్నులచే శుభమును జూతుము గాక, స్థిరమైన
యంగములతో శరీరము లనెడి మంత్రములతో మిమ్ము స్తుతించుచు
దేవులు వ్రసాదించిన దీర్ఘాయువును పొందుమఁము గాక.

స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రీవాః
స్వస్తి నః పూషా విశ్వ పేదాః
స్వస్తి నః తార్క్ష్యో అరిష్ట నేమిః
స్వస్తి నో బృహస్పతి ర్దిధాతుః॥

బృహస్పతి మొదలగు పెద్దల యెద్ద వినెడి యింద్రుఁడు మాకు
శుభము గలుగఁజేయుఁ గాక, సర్వమును దెలిసిన సూర్యుఁడు మాకు
శుభ మిచ్చుఁగాక, అహింసా పాలకుఁడైన గరుత్మంతుఁడు మాకు శుభ
మిచ్చుఁగాక.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః
ఇతి జగత్స వేదాంతగతాయాం
ప్రశ్నోపనిషత్ సమ్యక్ శాస్త్రమ్
ప్రశ్నోపనిషత్ సమాప్తమ్.

ఇది శ్రీ చర్ల నారాయణశాస్త్రి జనక గురవర కరుణాలబ్ధ
విద్యుఁడును వెంకమాంబా సూక్రియ నగు గణపతి
శాస్త్రిచే దెనిఁగించఁ జదివిన యువనిషత్సుధ
యందు లభవ శాస్త్రము.

ప్రశ్నోపనిషత్తు
సమాప్తము.

— () —

294-592
GAN
- 294-592

శ్రీ గణపతిశాస్త్రి రత్ననలు

1. సాహిత్య పాఠశాల దర్శనము	రూ 35-00
2. గణపతి శాస్త్రము	15-00
3. పద్య-పద్య (లంకాకుదారి మ్యాపుతో)	25-00
4. అరణ్య, తిప్పింధ, సుందర, యుద్ధ ఉత్తర శాండలు	05-00
5. రఘువంశలహరి వద్యములు 1 కాళిదాసు (వద్య)	10-00
6. కుమారసౌమి విజయము (వద్య గద్యములు)	4-00
7. బుద్ధభగవానుని చరిత్ర (వద్య గద్యములు)	04-00
8. మహాభారతాంశం (భాగములు) I, II, III, IV	50-00
9. ఋగ్వేద సంహిత (తెనుగు అనువాదము గలదు)	25-00
10. ఉత్తరరాసు ప్రణయచరిత్ర నాటకము భవభూతి	8-00
11. చివరిపత్నుధ 1వ భాగము	10-00
12. " 2వ భాగము ఈశ్వర కళ ప్రశ్నోపనిషత్తులు ముండమాండాక్య తైత్తిరీయ బ్రహ్మసూత్రము	10-00 10-00
13. " 3వ భాగము ఛాందోగ్యము	30-00
14. " 4వ భాగము బృహదారణ్యకము	20-00
15. " 5వ భాగము వివాహవిధి	30-00
16. యోగతత్త్వదర్శనము	5-00
17. గౌడపాద శారికలు	5-00
18. గాంధర్వపేదము (సంగీతరత్నాకరము)	25-00
19. రాగమూర్తినలు	8-00
20. సర్వదర్శన సంగ్రహము 1వ భాగము	10-00
21. 2వ భాగము " 2వ భాగము యోగసర్వస్వము	15-00 25-00

డా॥ చరణ మృదులకూమారి

32, కల్లంపూడి క్వార్టర్సు, వాల్తేరు-3.

తెలుగు N.O. 1 - 1999, ప్రీప్రెస్ ప్రెస్ లో ఎక్కువ అగుము